

JIRI NIEMINEN

Hegemonisesta maskuliinisuudesta
miesten moneuteen

Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen
valtio-opillisessa ajattelussa

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Esitetään Tampereen yliopiston
johtamiskorkeakoulun johtokunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
päärakennuksen luentosalissa D11, Kalevantie 4, Tampere,
17. päivänä toukokuuta 2013 klo 13.

English abstract

TAMPEREEN YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu

Copyright ©2013 Tampere University Press ja tekijä

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Acta Universitatis Tamperensis 1828
ISBN 978-951-44-9131-3 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1306
ISBN 978-951-44-9132-0 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2013

Esipuhe

Väitöskirjani tutkimusaihe ja kysymyksenasettelu vaihtuivat useamman kerran matkan varrella. Lopulta palasin samoihin teemoihin, joita olin käsitellyt muinaisessa proseminaariesitelmässäni. Täydellistä ymmärrystä itsestäni väitöskirjaa tehdessäni en saavuttanut, sen sijaan löysin mahdollisia paon viivoja ja halun sommitelmia.

Kiitän työni ohjaajaa Heikki Paloheimoa siitä, että hän oli aina valmis kirjoittamaan suosituskirjeitä hakiessani tutkimusrahoitusta säätiöiltä. Niin ikään kiitän kustokseksi suostunutta Mikko Lahtista (joka oli myös edellä mainitun proseminaariryhmän vetäjä).

Esitarkastajina toimivat Kyösti Pekonen ja Kirsti Lempiäinen, joista viimeksi mainittu suostui myös vastaväittelijäksi. Haluankin kiittää Lempiäistä erityisesti tarkoista kommenteista sekä joviaalista suhtautumisesta käytännön asioihin. Häntä ilahduttaakseen on kunnia järjestää karonkka väitöstilaisuuden jälkeen.

Väitöskirjaa tehdessäni tutkimusrahoitukseni on ollut vähintäänkin katkoksellista. Sen lisäksi, että olin vajaan vuoden työsuhteessa Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitokselle, olen saanut apurahan väitöskirjatyöhön: Suomen kulttuurirahastolta, Emil Aaltosen säätiöltä, Tampereen kaupungin tiederahastolta (joka osallistuu myös tämän väitöskirjan painatuskustannuksiin), Oskar Öflundin säätiöltä sekä Tampereen yliopistolta ja politiikan tutkimuksen laitokselta.

Oikeakielisyyttä koskevista kommenteista ja kehotuksesta välttää liiallisia lauseenvastikkeita kiitän Noora Vaaralaa.

Lopuksi haluan kiittää ironisesti myös Kansaneläkelaitosta sekä Opettajien työttömyyskassaa.

Omistan väitöskirjani kaikenmaailman palleroille.

Tampereen Oravanpolulla 10.4.2013

Jiri Nieminen

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
1.1. Tietoisuudesta itsetietoisuuteen – ja takaisin	6
1.2. Mitä on kriittinen miestutkimus?	8
1.3. Artikkelit	13
2. Metodien esitys	16
2.1. Tiedon arkeologiaa	16
2.2. Vallan genealogiaa	21
2.3. Kontrolliyhteiskunta ja minätekniikat	26
3. Keskeiset käsitteet	32
3.1. Performatiivinen sukupuoli- ja politiikkakäsitys	32
3.2. Nomadinen feminismi ja sukupuolihero	38
3.3. Psykoanalyttinen diskurssi ja kriittinen miestutkimus	43
3.4. Hegemoninen maskuliinisuus	48
3.5. Puolisyyntyiset miehet	53
4. Lopuksi	59
4.1. Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen	59
4.2. Hypoteesi maskuliinisuuden kriisistä	60
4.3. Kriittinen miestutkimus ja feministinen teoria	64
Lähdeluettelo	67
English summary	82

Artikkelit

Psykoanalyttinen teoria ja performatiivinen politiikkakäsitys: ruumis ja sukupuoli poliittisena merkitsijänä Judith Butlerin mukaan

Maskuliinisuus ja hegemonia – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen politiikasta ja epistemologiasta

Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi

Hegemoninen maskuliinisuus Suomen poliittisessa järjestelmässä ja politiikan tutkimuksessa – eli Alexander Stubbin seikkailut kontrolliyhteiskunnassa

Suomalaisten miespoliitikkojen mediajulkisuudenhallinta ja modernin maskuliinisuuden kriisi myöhäismodernissa

1. Johdanto

1.1. Tietoisuudesta itsetietoisuuteen – ja takaisin

J. V. Snellmannin mukaan yliopistosivistyksen tarkoituksena on johdattaa nuorukainen pois abstraktista itsekkyydestä ja sovittaa itsetietoisuus ja perinne, subjektiivinen vapaus ja olemassa oleva oikea. Tämä tapahtuu tunnustamalla itsetietoisuuden oikeutus. (Snellman 1840/2000a, 463–464.) Yliopisto erottautuu koulusta siinä, että yliopistossa nuorukainen tulee tietoiseksi asemastaan historiassa; miehestä tulee objektin sijasta politiikan subjekti. Kuitenkaan suomalaisessa valtio-opillisessa ajattelussa miestä *sukupuolisena toimijana* ei ole tunnistettu ja – hegeliläisittäin ilmaistuna – tunnustettu.

G. W. F. Hegel sulki naiset politiikan ulkopuolelle sillä verukkeella, että naisten identiteetti on abstrakti (esim. Werner 2010, 200): naisten tietoisuus ei olisi samalla tavoin kahdentunut itsetietoisuudeksi kuin miesten, naiset olisivat kykenemättömiä tarkastelemaan omaa subjektiviteettiaan kriittisesti kuin ulkoa päin. Naiset olisivat kyvyttömiä irtautumaan subjektiivisista tunteista ja passioista yleistahdon hyväksi. Niin Hegel kuin Snellman keskittyivät pohtimaan sitä, miten miehet voivat valtiollisessa toiminnassa irtautua omista partikulaarisista eduistaan ja kohota niiden yläpuolelle toteuttaakseen kansankunnan yleistä etua. Hegelillä yleinen etu ilmeni absoluuttisena ideana, Snellman kirjoitti valtio-opissaan kansallishengestä (Snellman 1842/2000b; Pulkkinen 2011). Tässä väitöskirjassa esitän, että myös mies *sukupuolisena oliona* on pitkälti uhrattu politiikan tutkimuksen sfääristä, jotta sukupuoleton mies voisi performoida rationaalista subjektiviteettia, hegeliläistä absoluuttista ideaa tai snellmannilaista kansallishenkeä.

Valtio-opillisessa ajattelussa tai politiikan tutkimuksessa mies *sukupuolisena toimijana* on paljastunut itselleen ja muille tähän mennessä lähinnä – käyttäen Alexander Kojèven Hegel-tulkinnan ilmaisua – yksinkertaisena itsetunteena: biologisena olentona. Mies on eläimellistetty silloin harvoin, kun se on ymmärretty sukupuolena yleensäkin ja mies-sukupuolen merkitys sosiaalisena ja poliittisena kategoriana on sivuutettu. Miestä ei ole kyetty käsitteellistämään samaan aikaan sekä sukupuolisena että inhimillisenä olentona. Kojèven Hegel-tulkinnan mukaan ihminen erotuksena eläimestä on ”tietoinen inhimillisestä itsestään, omasta todellisuudestaan ja ihmisarvostaan” (Kojève 2102, 15). Poliitiikan tutkimuksessa miessukupuoli ei siis ole ollut tietoinen itsestään.

Konkreettisemmin tämän on tarkoittanut esimerkiksi sellaisten laadullisten kysymysten sivuuttamista kuin: kuinka miespolitiikan sukupuoli vaikuttaa uralla etenemiseen, hänen verkostoihinsa, kannanottoihinsa, esiintymisiinsä mediassa ja niihin teemoihin, joita hän väittää pitävänsä tärkeinä politiikassa äänestäjilleen. Silloin harvoin, kun miestä on käsitelty tutkimuksissa, on se useimmiten tapahtunut osana kvantitatiivista tutkimusta.

Tämä väitöskirja on sankarimatka itsetietoisuuden oikeutukseen kahdella eri tavalla. Ensinnäkin sen neljästä vuosina 2004–2012 julkaistusta artikkelista ja yhdestä julkaistavaksi lähetetystä artikkelikäsitelmäkirjoituksesta on nähtävissä henkilökohtainen siirtyminen tietoisuudesta itsetietoisuuteen – tai ainakin pyrkimys siihen. Käsittelen niissä kriittisen miestutkimuksen teoriaa ja sen suhdetta keskeisiin feministisen teorian suuntauksiin sekä mahdollisuuksia tuottaa tietoa mieheyden ja politiikan yhteen nivoutumisesta. Toiseksi se on pyrkimys kehittää suomenkielistä kriittistä miestutkimuksen teoriaa osana poststrukturalistista feminististä politiikan teoriaa ja avata uusia näkökulmia politiikan tutkimukseen: oikeuttaa kriittinen miestutkimus osana valtio-opillista ajattelua; ei ainoastaan siirtyä elämellisestä itsetunteesta inhimilliseen itsetietoisuuteen, vaan myös seuraavaan hegeliläiseen vaiheeseen, herran ja orjan dialektiikasta etenemiseen.

Tarkemmin väitöskirjani tutkimuskysymykset ovat:

(1) Miksi kriittinen miestutkimus on mahdollistunut valtio-opillisessa ajattelussa nimenomaan 2000-luvulla?

(2) Miten kriittinen miestutkimus on mahdollistunut valtio-opillisessa ajattelussa: kuinka maskuliinisuus ja miehet ovat tulleet tiedon kohteeksi politiikan tutkimuksessa?

Vastaan ensimmäiseen kysymykseen johdantoluvussa kehystämällä väitöskirjani viisi artikkelia osaksi laajempaa kontekstia, yhteiskunnallista siirtymää kuriyhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan, ja tekemällä ranskalaista filosofi Michel Foucault'a seuraten jaottelun tiedon arkeologian ja vallan genealogian välille. Väitöskirjani johdantoluku ei ole niinkään historiallinen tutkimus vaan metodologinen esitys: kuinka sosiologiassa sekä sukupuolen- ja naistutkimuksessa kehitetyt käsitteet ja teoriat ovat olleet mahdol-

listamassa miesten ymmärtämisen sukupuolisina toimijoina ja subjekteina sekä tiedon kohteina, objekteina, myös politiikan tutkimuksessa.

Artikkelit vastaavat toiseen kysymykseen ja ovat itsessään esimerkkejä kriittisen miestutkimuksen mahdollistumisesta valtio-opillisessa ajattelussa, miehiä ja maskuliinisuuksia objektivoivasta ja subjektivoivasta tiedontuotannosta. Kolme ensimmäistä artikkelia ovat tiedon arkeologiaa: feministisen teorian ja kriittisen miestutkimuksen keskeisten käsitteiden syväluotausta ja edelleen kehittämistä. Kaksi jälkimmäistä artikkelia ottavat huomioon myös vallan genealogian: ne yhteiskunnalliset valtasuhteet ja tuotannontavassa tapahtuneet muutokset, joissa kriittinen miestutkimus on tullut mahdolliseksi. Niissä sovellan päivittämiäni käsitteitä ja teoriaa empiriseen politiikan tutkimukseen analysoimalla tämän päivän suomalaisia miespoliitikoita.

Olen jakanut tämän johdantoluvun neljään osaan. Ensimmäisenä esittelen tutkimukseni kysymyksenasettelun lisäksi kriittisen miestutkimuksen historiaa sekä väitöskirjani viittä artikkelia. Toisessa osassa käyn läpi tutkimukseni metodologisia lähtökohtia: tiedon arkeologiaa, vallan genealogiaa, siirtymää modernista kuryhteiskunnasta myöhäismoderniin kontrolliyhteiskuntaan ja minätekniikoita eli itsenalistusta. Kolmanneksi käsitteelen miesten ja maskuliinisuuden objektivoimisen ja subjektivoimisen politiikan tutkimuksessa mahdollistaneita käsitteitä soveltamalla niitä edellä kuvaamaani metodin esitykseen: performatiivista sukupuoli- ja politiikkakäsitystä, nomadista feminismiä ja radikaalia sukupuolieron teoriaa, psykoanalyttistä diskurssia, hegemonista maskuliinisuutta ja sukupuolista ja seksuaalista moneutta, molaarisuutta ja molekulaarisuutta, puolisyntyisiä miehiä, halun sommitelmia. Lopuksi esitän teesini, kuinka tästä kaikesta on seurannut kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen politiikan tutkimuksessa.

1.2. Mitä on kriittinen miestutkimus?

Suomessa tehty miestutkimus on pääosin ollut kriittistä miestutkimusta. Käsitteen kriittisen miestutkimus lanseerasi suomalaiseen keskusteluun Jorma Hänninen vuonna 1992 *Naistutkimus*-lehdessä julkaistussa artikkelissa *Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit*. Kriittinen miestutkimus on suomennos brittiläisen Jeff Hearnin käyttöön ottamasta termistä: Critical studies on men and masculinities.

Kriittinen miestutkimus määritellään miesten tai naisten tekemäksi tutkimukseksi, jossa miestä ja maskuliinisuutta ei oteta annettuna vaan erilaisia maskuliinisuuksia pyritään paikantamaan ja laittamaan kritiikin kautta liikenteeseen. Samalla kiinnitetään huomiota sukupuolittuneisiin käytäntöihin ja valtasuhteisiin niin miesten ja naisten välillä kuin miesten kesken. Oleellista kriittiselle miestutkimukselle on myös oman tutkijaposition problematisointi. Kriittiset miestutkijat kokevat pelkän miestutkimuksen (engl. men's studies) olevan liian laaja määritelmä: se tekisi suurimmasta osasta yhteiskuntatieteellistä ja humanistista tutkimusta nimenomaan miestutkimusta. Onhan mies ymmärretty synonyyminä sukupuolettomalle kansalaiselle, neutraalille yksilölle, ihmisyydelle yleensä, tai jos mieheys on ymmärretty jonain erityisyytenä, on se lähes poikkeuksetta tarkoittanut ei-valkoista, ei-keskiluokkaista, ei-heteroseksuaalista mieheyttä, joka on poikennut normista. (Esim. Hearn 1997, 48–50; Hearn & Lattu & Tallberg 2003.)

Muissa Pohjoismaissa ei ole ollut erityistä tarvetta korostaa miestutkimuksen kriittisyyttä, ja Suomessakin etuliitteen mielekkyydestä on keskusteltu: mihin kriittisyydellä oikein viitataan (esim. Jokinen & Ahlbäck & Kinnarinen 2012). Käytän kuitenkin ilmaisua kriittinen miestutkimus rajatakseni väitöskirjatutkimuksen kysymyksenasettelua, koska sijoitan sen 1990-luvun alussa muodostuneeseen tutkimussuuntaukseen, jolla on toki lonkeronsa myös varhaisemmassa keskustelussa.

Kriittisen miestutkimuksen lähtökohdat ovat feministisessä tutkimuksessa ja teoriassa ja se pyrkii soveltamaan niitä miesten ja maskuliinisuuden tutkimukseen samalla kehittäen teoriaa miehistä ja maskuliinisuudesta. Kriittisen miestutkimuksen asema akateemisessa kentässä on verrattavissa ja seksuaalista moneutta alleviivaavaan queer-, homo- ja lesbo-tutkimukseen. Näissä tutkimuksissa käytetään feministisessä tutkimuksessa kehitetyjä teorioita ja käsitteitä, mutta niillä ei ole itsenäistä asemaa akateemisessa maailmassa¹. Feministisen tutkimuksen ja teorian lisäksi kriittinen miestutkimus onkin saanut viime vuosina yhä enemmän vaikutteita nimenomaan homo- ja queer-tutkimukselta. Kol-

---

¹ Yhdysvalloissa kriittisiä miestutkijoita yhteen kokoava *American Men's Studies Association* (AMSA) perustettiin vuonna 1991. Suomen miestutkimuksen seura (SUMS) kokoontui ensimmäisen kerran vuonna 2007. Keväällä 2010 se järjesti ”katsauksen 2010 luvun miestutkimukseen”, jossa pidettiin yli kaksikymmentä alustusta aiheina esimerkiksi sosiaalityön käytännöt maahanmuuttajamiesten parissa tai neuvostoliittolaisten kosmonauttien mieskuva. Useimmat puhujat olivat väitöskirjan tekijöitä. Konferenssissa todettiin suomalaisen miestutkimuksen tilanne vakaaksi ja yllättävän monipuoliseksi, mutta tutkimuksen ja opetuksen jatkuvuutta kaivattiin uuden yliopistolaitoksen murrosten keskellä.

mantena vaikuttimena kriittisellä miestutkimuksella on ollut feministien mieheydelle asettamiin haasteisiin vastaava miesliike. Se on ollut hajanainen ja jakautunut niin sanottuun regressiiviseen, antifeministiseen, miesliikkeeseen ja profeministimiehiin (Hearn 1997, 49; Jokinen 2012).

Useimmat tänä päivänä miehiä ja maskuliinisuutta tutkivat eivät identifioitu sen enempää nais- ja sukupuolentutkijoiksi, miestutkijoiksi kuin kriittisiksi miestutkijoiksi, vaan tekevät miehiin ja maskuliinisuuksiin liittyvää tutkimusta vakiintuneemman oppiaineen kuten sosiologian, historian- tai kirjallisuudentutkimuksen parissa.

Miesten ja maskuliinisuuden tutkimuksen nelikymmenvuotisesta historiasta voidaan hahmottaa kolme erilaista vaihetta, vaikka se on saavuttanut merkittävämpää asemaa vasta 1990-luvulta lähtien. Ensimmäisessä vaiheessa 1970-luvulla miehet nähtiin yhtenä suurena ryhmänä tai esteenä naisemansipaatiolle radikaalifeministien patriarkaattiteorioita mukailien. Keskeisenä kysymyksenä olivat kahlitsevat sukupuoliroolit ja miesten oikeus näyttää tunteitansa. Pohjoismaisia esimerkkejä noudattaen pieni ryhmä suomalaisia miehiä perusti mieheksi kasvuryhmän. Se koostui ennen kaikkea feministien poikaystäväistä sekä aviomiehistä, ja sen tavoitteena oli radikaaliterapian ja ryhmätyön avulla työstää miehistä syyllisyyttä ja löytää antipatriarkalaisia tapoja olla mies (Ingström 2007, 228–241). Tätä varhaisempaa yhteiskunnallista poliittista liikehdintää, jossa pyrittiin ymmärtämään miehiä ja maskuliinisuutta, edusti Suomessa Yhdistys 9 osana 1960-luvun lopun yhteiskunnallista liikehdintää. Sen Tampereelle perustettu sisarjärjestö sai huomiota julkaisemalla marraskuussa 1969 isänpäivänä lausuman otsikolla *Mies – uros vai ihminen*. Siinä esimerkiksi kehoitettiin miehiä luopumaan luonnottomasta mieheydestä ja vaatimaan oikeutta olla ihminen (Mickwitz 2008, 52).

Yliopistomaailmassa sukupuoliroolitutkimuksen pioneerityö oli Elina Haavio-Mannilan teos *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttuvat roolit* vuodelta 1968, jossa tuli esiin miesten sukupuolen merkitys heidän elämässään. Varsinaista nais- tai miestutkimusta ei Suomessa tuolloin harjoitettu.

1980-luvulla angloamerikkalaisen miestutkimuksen keskiöön nousi hegemonisen maskuliinisuuden käsite tai teoria. Sen lanseerasivat sosiologit R. W. Connell, Tim Carrigan ja John Lee laajemmalle tutkijayhteisölle yhteisartikkelissa *Theory and Society*

-lehdessä vuonna 1985 vaihtoehdoksi sukupuolirooliteorialle, joka oli sokea sukupuolten välisille valtasuhteille ja otti lähtökohdaksi keskiluokkaisen heteroseksuaalisen mieheyden. Hegemonisen maskuliinisuuden käsite toi näkyville sukupuolten välisten ja miesten keskinäisten hierarkkisesti määräytyneiden valtasuhteiden lisäksi sen, että maskuliinisuus ei ole kaikille miehille sama. Connell on sittemmin kehittänyt hegemonisen maskuliinisuuden teoriaa eteenpäin. Se on niitä harvoja kriittisen miestutkimuksen teorioita, joita ei ole ainoastaan lainattu feministisessä tutkimuksesta vaan jotka on hyväksytty myös valtavirran sosiologiaan (esim. Giddens 2001).

Vaikka hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä on arvosteltu (esim. Demetriou 2001; Wetherell & Edley 1999; Whitehead 2002, 88–94), ei siitä ole kokonaan luovuttu jo senkin takia, ettei mitään kokonaisvaltaista esitystä ole luotu sen tilalle. Myös tässä väitöskirjatutkimuksessa sitoudutaan kriittisen miestutkimuksen traditioon, jossa käytetään hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä. 2000-luvulla on yhä enemmän kiinnitetty huomiota miesten välisiin eroihin sekä sukupuolittuneeseen valtaan: intersektionaalisuudesta on tullut keskeinen käsite kriittisessä miestutkimuksessa. Se tarkoittaa, että tutkimuksessa huomioidaan, kuinka ihminen elää sukupuolen ohella muiden sosiaalisten kategorioiden, kuten etnisyyden, iän, luokan, seksuaalisen suuntautumisen ja uskonnon risteymäkohdassa ja vuorovaikutusten alaisena. Kriittinen miestutkimus on saanut yhä enemmän vaikutteita kolmannen aallon feminismistä ja poststrukturalistisesta filosofiasta: sukupuoli ymmärretään useimmin performatiivina ja keskiöön ovat nousseet kysymykset normatiivisuudesta ja seksuaalisuudesta. (Esim. Edwards 2007, 2-3.)

Suomalaisen sosiologian piirissä on tehty – tämän väitöskirjan kysymyksenasettelu huomioon ottaen – mielenkiintoista tutkimusta miehistä ja maskuliinisuuksista, vaikka sitä ei ole ollut tapana määritellä kriittiseksi miestutkimukseksi. Näistä tutkimuksista mainittakoon Matti Kortteisen (1982) lähiötutkimuksen innoittamana tehty Pertti Alasuutarin, Pekka Sulkusen, Ritva Nätkinin ja Merja Kinnusen lähiöravintolatutkimus, jossa työväestön ravintoloissa ymmärrettiin ilmentävän ”työväenkulttuurille tyypillistä miesyhteisöllisyyttä ja sen maskuliinisuutta” (1985, 21). Kummatkin sosiologiset tutkimukset sivuavat sitä, kuinka siirtymä esimodernista maatalousyhteiskunnasta moderniin teolliseen tuotantoon perustuneeseen yhteiskuntaan aiheutti sukupuolijärjestyksen horjumista miesten ja naisten yrittäessä löytää paikkaansa uudessa tilanteessa.

1990-luvun puolella välissä ilmestyi useampi huomionarvoinen teos, joka käsitteli miehiä ja maskuliinisuutta: Juha Siltalan (1994) psykohistoriallinen tutkimus *Miehen kunnia: modernin miehen taistelu häpeää vastaan* ja Jorma Sipilän ja Arto Tiihosen (1994) toimittama antologia *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Kumpikin on vaikuttanut myös tähän väitöskirjaan.

Sen sijaan J. P. Roosin ja Eeva Peltosen (1994) miesten elämäntutkimukset ja Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miesjaoston järjestämän miesten elämäntutkimuspäivien tuotokset, joita Arto Jokinen (1999, 23–24) on luonnehtinut kurjuustutkimuksen pohjaksi, koen vähemmän mielenkiintoisiksi, mutta mainittakoon ne, samoin kuin 1990-luvun alusta alkaen harjoitettu isyystutkimus, jota Ilana Aalto on luonnehtinut – viitaten Ulf Mellströmmiin ruotsalaisessa keskustelussa käyttämään ilmaisuun – miestutkimuksen mukavuusalueeksi Suomessa, koska on ajateltu, että ”nimenomaan isyyden kautta löytyy ratkaisu siihen, miten miehet voivat ’parantua sukupuolena’” (Aalto 2012, 20).

Viime vuosina kriittistä miestutkimusta sivuavia väitöskirjoja on tehty sosiologian ja sosiaalipsykologian lisäksi historian tutkimuksessa, psykologiassa ja kasvatustieteessä (esim. Aalto 2012; Ahlbäck 2010; Oksanen 2006; Soilevuo Grønnerød 2005; Tallberg 2009; Huuki 2010; Manninen 2010; Sarelin 2013). Feministisessä kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ja rauhantutkimuksessa hegemonisen maskuliinisuuden ja hypermaskuliinisuuden käsitteet ovat olleet keskiössä (esim. Särmä 2007). Mediantutkimuksen parissa myös miespolitiikkoja on analysoitu viitaten hegemoniseen maskuliinisuuden käsitteeseen (Lehtonen 1995). Niin ikään johtamistieteissä Suomessa on vahvaa osaamista kriittisessä miestutkimuksessa, koska jo aikaisemmin mainittu kriittisen miestutkimuksen lanseerannut sosiologi Jeff Hearn on toiminut viime vuosina muun muassa Svenska handelshögskolanin johtamistieteiden laitoksella professorina.

Sen sijaan valtio-opin oppiaineessa on vasta viime vuosina ilmestynyt tutkimuksia ja artikkeleita, joissa on tutkittu miehiä ja maskuliinisuuksia (esim. Nieminen 2010a; Railo 2011). Marja Keränen (1993) käsitteli väitöskirjassaan sukupuolen tutkimuksen ja feministisen teorian mahdollisuuksia valtio-opillisessa ajattelussa. Muutamaa vuotta aikaisemmin hän oli myös kirjoittanut artikkelin, jossa hän käsitteli miehiä politiikkatieteiden kohteina (Keränen 1989). Keränen väitöskirja ja artikkeli osoittivat sen, että 1980- ja 1990-lukujen taitteessa aika ei ollut vielä kypsä sille, että miehiä ja maskuliinisuutta

olisi kyetty tarkastelemaan sukupuoliin toimijoina politiikan tutkimuksessa. Se on mahdollistunut vasta 2000-luvulle tultaessa – miksi?

1.3. Artikkelit

Tarkoitukseni oli jo aikoinaan kirjoittaa pro gradu -tutkimukseni maskuliinisuuden tutkimuksesta valtio-opillisessa ajattelussa, josta olin tehnyt proseminariesitelmäni vuonna 2000, mutta mielestäni maskuliinisuuden teoria ei ollut tarpeeksi kehittyntä, jotta olisin pystynyt kirjoittamaan aiheesta opinnäytteen, joka olisi työn tarkastajien lisäksi tyydyttänyt itsetietoisuuttani. Päädyin käsittelemään pro gradu -tutkimuksessani yhdysvaltalaisista poststrukturalistisen feminismin johtavaa teoreetikkoa Judith Butleria, joka asetti 1990-luvun alussa feministiselle teorialle uuden paradigman ymmärtämällä sukupuolen performatiivina – ja kirjoitin tutkielmani parhaimmista paloista artikkelin.

Vaikka keskityin artikkelissa psykoanalyttisen teorian vaikutukseen Butlerin poliittisessa ajattelussa, huomasin Butlerin tavan tulkita psykoanalyttistä teoriaa antavan mielekkään teoreettisen viitekehyksen tutkia poliittisia ilmiöitä, mikä mahdollistaisi myös maskuliinisuuden teorian uudistamisen. Poliitikka-lehden artikkeli 2004 vuodelta – päätoimittajan ehdotuksesta – otsikoitiin: *Psykoanalyttinen teoria ja performatiivinen politiikkakäsitys: ruumis ja sukupuoli poliittisen merkitsijänä Judith Butlerin mukaan*.

Kirjoittamani artikkelin teesejä olivat, että Butlerin 1990-luvun teoksista on löydettävissä lacanilaisen psykoanalyysin keskeiset käsitteet, imaginaarinen, symbolinen ja reaali-
nen, mutta Butler kyseenalaistaa reaalisen käsitteen (toisin kuin esimerkiksi Slavoj Žižek) ja ymmärtää freudilaisen tiedostamattoman imaginaarisen entiteettinä tai fantasia-
na, althusserilaisena valtiokoneistojen tuottamana ideologina, joka on mahdollista politisoida tai siirtää. Näin ruumiinpolitiikalla on mahdollista kyseenalaistaa falloksen etuoikeutettu asema merkitsijänä symbolisessa järjestelmässä ja ”[m]ies ei automaattisesti saisi etuoikeutettua asemaansa sukupuolen perusteella” (Nieminen 2004, 298).²

² Artikkelin yhdessä kappaleessa on kirjoitusvirhe: pronominit menevät hassusti. Kappaleessa on epäselvää, viitataan siinä Foucault'hon vai Judith Butleriin. Korjatusti kirjoituksen pitäisi mennä seuraavalla tavalla: ”Vaikka Foucault ennen aikaiseen kuolemaansa asti unelmoi mahdollisuudesta sijoittua diskurssin ulkopuolelle tiedostamattomaan – ristiriitaisesti kuten Butler osoittaa hänen pyrkiensä (1990, 123), näki Foucault selvästi seksuaalisuuden diskurssien ”räjähdys” mahdollistaneen myös uusien identiteettien tunnistamisen ja poliittisten liikkeiden muodostumisen, ei pelkästään ihmisten entistä tehokkaamman hal-

Seuraavassa artikkelissa *Maskuliinisuus ja hegemoninen politiikka: kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen epistemologiasta* (2006) pyrin laittamaan Butlerin performatiivista sukupuoli- ja politiikkakäsitystä liikkeeseen maskuliinisuuden tutkimuksessa ja valtiopillisisessä ajattelussa. Katsoin, että kriittinen miestutkimus sisältää tietoteoreettisia ongelmia, jotka olisi ratkaistava, jotta ne eivät kävisi liian isoiksi (kuten artikkelissa toetan). Arvostelin sitä, että kriittisessä miestutkimuksessa ollaan kiinnostuneempia löytämään hegemonisia maskuliinisuuksia kuin ajattelemaan vaihtoehtoisia tapoja olla mies. Esitin, että kriittisen tutkimuksen ei pitäisi ainoastaan arvostella nykyisyyttä vaan antaa myös vaihtoehtoja tulevaisuuteen.

Artikkelin tärkein anti on erottelu transformatiivisen ja ekspansiivisen hegemonian välillä. Muistutan, että Antonio Gramscille hegemonia ei ollut ainoastaan negatiivinen käsite, vaan valta on myös mahdollistavaa (lat. *potentia*). Yhdistän tämän havainnon butlerilaiseen performatiivisuuteen ja ajatukseen falloksista, joka ei ole sidoksissa miehen ruumiiseen. Näin jälkiteollisen kontrolliyhteiskunnan – käsite, jota en vielä ollut löytänyt kyseisestä artikkelista kirjoittaessa – sukupuoliero neuvoteltaisiin uudelleen tai kumottaisiin, moninaiset poliittiset toimijat tai subjektit voisivat saavuttaa hegemonisen position, mikä kyseenalaistaisi myös hegemonisen vallankäytön ja maskuliinisen ruumiin liiton: biologiseksi ymmärretyin miehen ruumiin ja ideologisesti tuotetun maskuliinisuuden välinen ero on kastroidunut.

Vuonna 2006 julkaistussa artikkelissa suhtauduin varauksellisesti Rosi Braidottin radikaalin sukupuolieron teorian mahdollisuuteen käsitteellistää maskuliinisuutta. Myöhemmin mietin asiaa positiivisemmin ja päädyin kirjoittamaan artikkelin otsikolla *Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi*. Artikkelissa myönnän sekä Braidottin että Butlerin teorioiden ongelmana ja vahvuutena olevan, että ne sopivat käsitteellistämään vain tietynlaisia poliittisia ilmiöitä. Kummatkin mahdollistavat kriittisen miestutkimuksen ja valtiopillisen ajattelun yhteensovittamisen ja uudistamisen.

Esitin artikkelissa hedelmälliseksi lähtökohdaksi R. W. Connellin hegemonisen maskuliinisuuden teorian vertaamisen Braidottin nomadisen subjektiteorian toiseen tasoon: ristiriitaan koetun minän ja miehen representaation välillä. Tämä mahdollistaisi masku-

---

litsemisen ja alistamisen 'yhdessä ja erikseen'." (Nieminen 2004, 299.)

liinisuuden dekonstruktion, mikä on välttämättömyys maskuliinisuuden politiikan ymmärtämiselle jälkiteollisessa kontrolliyhteiskunnassa. Braidotti korostaa Gilles Deleuzeen viitaten, että mieheys ei itsessään voi tulla vähemmistöksi. Mutta voisimme ajatella miehiä vähemmistöinä joidenkin toisten kategorioiden kautta ja tätä kautta ajatella vaihtoehtoisia tapoja olla mies, kyseenalaistaa hegemoninen maskuliinisuus, ja käsitteellistää mies identiteetin eli vastakkaisuuksien sijasta halun sommitelmina!

Politiikka-lehdessä julkaistu artikkeli *Hegemoninen maskuliinisuus Suomen poliittisessa järjestelmässä ja politiikan tutkimuksessa – eli Alexander Stubbin seikkailut kontrolliyhteiskunnassa* on julkaistu jo alkuvuodesta 2010, se on kirjoitettu myöhemmin kuin nomadista feminismiä käsittelevä artikkeli: siksi kutsun sitä neljänneksi artikkeliksi. Siinä en enää pohdi niinkään maskuliinisuuden teorian uudistamista poststrukturealistisen feministisen teorian avulla, vaan sovellan teoriaa käytännössä.

Koettelen artikkelissani aikaisemmin kehittäemiäni ajatuksia analysoinalla tämän päivän suomalaisia miespoliitikkoja ja keskityn ennen kaikkea kokoomuspoliitikko Alexander Stubbin miehekkääseen julkisuuskuvaan. Siirtymä modernista kuriyhteiskunnasta myöhäismoderniin kontrolliyhteiskuntaan (jota käsittelen tässä johdantoluvussa tarkemmin) nousee keskeiseksi metodologiseksi erotteluksi ymmärtäessäni maskuliinisuuden muutosta politiikassa. Mainittakoon, että artikkelin lopussa olevaa Mikko Lahtisen taululle piirtämää kuviota maskuliinisen politiikan konjunktuurista käytin jo kymmenen vuotta aikaisemmin kirjoittamassani proseminaarissa (vrt. Nieminen 2010a, 41).

Viidennessä artikkelissa – tai paremminkin artikkelikäsitelmässä, julkaisupäätöstä ei vielä ole – käsittelen väitettyä modernin maskuliinisuuden kriisiä myöhäismodernissa poliittisessa mediajulkisuudessa. Keskeisenä teoreettisena käsitteenä on edelleen hegemoninen maskuliinisuus. Sovellan sitä analyysiin mieskulttuurin muuttumisessa myöhäismodernissa yhteiskunnassa, jossa kurinpidolliset instituutiot ovat avautuneet ja mieheys moninaistunut. Empiirisenä heuristisena materiaalina käytän sosialidemokraattisen puolueen entisen puoluesihteerin Mikael Jungnerin teosta *Toimistokuukkeli* ja Eveliina Talvitien entisestä keskustalaisesta pääministeristä Matti Vanhasesta kirjoittamaa teosta *Mies joka halusi olla asia*. Ymmärrän ne itsessään pyrkimyksinä hallita mediajulkisuutta, mutta ne myös käsittelevät poliittisen viestinnän ja mieskulttuurien muutosta.

Esitän artikkelin loppupuolella hypoteesin mieheyden representaatioiden tai performatiivisuuden kahdentumisesta politiikassa ja mediajulkisuudessa: keskustan ja sosialidemokraattien miespoliitikkojen on haastavaa saada näkyvyyttä vanhaa hegemonista maskuliinisuutta – mikä nykyisyydessä ilmenee protestimaskuliinisuutena – edustavan poliittikotyyppin (Timo Soini) ja uutta ylemmän keskiluokan metroseksuaalista hegemonista maskuliinisuutta performoivan poliittikotyyppin (Alexander Stubb) muodostamalta jatkumolta. Niin ikään uskallan väittää (vaikka en asiaa käsittele artikkelini empiirisessä osuudessa) erilaisten miesten alakulttuurien ikiomien poliitikkojen (Paavo Arhinmäki, Jussi-Halla-aho, Pekka Haavisto) ja heidän medianäkyvyyksiensä kertovan mieheyden moninaistumisesta myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa.

2. Metodin esitys

2.1. Tiedon arkeologiaa

Naistutkimus – Kvinnoforskning -lehteen kirjoittamieni artikkeleiden johdannoissa (Nieminen 2006; Nieminen 2010b) viittaan epäsuorasti Michel Foucault'n tiedon arkeologisen kauden päätteeseen *Sanat ja asiat* esittäessäni kysymyksen: millä ehdoilla mies voi ilmestyä diskurssiin sukupuolisena olentona, objektina, ja kuinka mies tai maskuliinisuus voisi ilmaista omaa erityisyyttään, olla sukupuolinen toimija myös syvemmissä, metafyyssisessä merkityksessä eikä ainoastaan universaalina näennäisen sukupuolittomana subjektina. Foucault'lle modernisaatio tarkoitti ihmisen suhdetta omaan representaatioonsa ja kieleen muuttumista ongelmalliseksi. Klassisella, esimodernilla aikakaudella kielen kyky luoda oikea ja täydellinen kuva maailmasta oli ongelmaton. Mutta toisaalta se ei kyennyt kuvaamaan ihmisen roolia tuon kuvauksen tekijänä. (Dreyfus & Rabbinow 1983, 20; Foucault 1966/2010.) Vasta moderni diskurssi, jonka alun Foucault sijoitti Immanuel Kantin ajatteluun, teki ihmistä tutkivat tieteet mahdollisiksi.

Kant nimitti transsendentaaliksi tutkimusta, joka kohdistuu kokemuksen mahdollistaviin välttämättömiin ennakkoehtoihin tai niihin tekijöihin, jotka ovat muodostamassa näitä ennakkoehtoja. Transsendentaalinen subjekti on kaikissa meissä toimiva tietoisuus yleensä ja takaa sen, että muodot eivät ole satunnaisia vaan välttämättömiä meille kokemuksessa annettuja objekteja, jotka takaavat tiedon varmuuden ja oikeellisuuden.

Sen sijaan Foucault'lle keskeinen käsitte on *épisteme*, jolla hän tarkoitti niitä ehtoja, joilla tieto voi tulla objektiksi. Se erosi Kantin transsendentaalisesta siinä, että se on historiallinen *a priori* ja näin ollen muuttuva poliittisten voimasuhteiden mukaan (esim. Foucault 2005, 167–174). Tässä Foucault seurasi Louis Althusseria, jolle – Karl Marxia ja Baruch Spinozaa lainaten – tiede ei löydä tutkimuskohdettaan valmiina odottamassa vaan tieto on nähtävä tuotantona. Teoreettinen tuotanto perustuu tietyn historiallisesti muuttuvan tiedon tuotantomuotoon, joka onnistuu yhdistämään ”raaka-aineen”, teorian, metodit, kokeet sekä historialliset valtasuhteet, joissa tiedontuotanto tapahtuu (vrt. Kusch 1993, 40–41). Objekti eli ”raaka-aine” ilmenee tietyn teoreettisen rakenteen ongelmakokonaisuudessa. Althusserin käsittein ideologiasta tai imaginaarisesta tuotetaan tiedon kohde rationaalisella tiedolla eli käsitteellistämällä se osaksi symbolista järjestystä. Näkyvä osa tiedon kenttää erottuu toistaiseksi tuntemattomaksi jäävästä osasta tiedon kenttää sekä epätieteelliseksi julistetusta huuhaasta. (Althusser 1984, 169–177.) Ideologia tai imaginaarinen ei siis ole Althusserille rationaalisen tiedon vastakohta, vaan se viittaa konkreettiseen, kokemuksellisuuteen, esitietoiseen materiaalisuuteen. Vastaavasti rationaalinen tieto on riippuvainen imaginaarisesta tai ideologiasta.³

Toinen Foucault'n arkeologisen kauden keskeisistä teemoista oli positiivinen tiedostamaton, jolla hän tarkoitti tiedon ulkopuolelle jäävää aluetta, joka kuitenkin tulee osaksi diskurssia, mahdollistaen näkyvän tai käsitteellistetyn tiedon.

Althusserin lisäksi foucaultlainen tiedonarkeologia on saanut vaikutteita ranskalaisesta tieteenhistoriasta sekä annalistikoulukunnan historiantulkinnasta: Foucault tutki tieteellisten teorioiden historian sijasta käsitteiden sarjojen historiaa. Kai Alhanen esittää tiedon arkeologialla viitattavan kaivauksilla työskenteleviin arkeologeihin, jotka tutkimala ja luokittelemalla yksittäisiä esineitä ja muinaisjäänteitä pyrkivät hahmottelemaan niiden muodostaman kokonaisuuden ja paljastamaan, millaisesta elämänmuodosta ne ker-

---

³ Althusser seuraa tässä Spinozan jaottelua kolmeen tiedon lajiin: mielletietoon eli imaginaatioon, rationaaliseen tietoon ja intuitiiviseen tietoon. (1) Mielletieto eli imaginaatio viittaa aistinhavaintoihin ja -vaikutelmiin perustuviin subjektiivisiin mielikuviin todellisuudesta. Se ei ole adekvaattia eli pätevää tietoa kuin sattumalta. (2) Rationaalinen tieto on pätevää, mutta sen ongelma on, että silloin, kun käsitteet ja periaatteet ovat selkeitä ja kirkkaita, kuten logiikassa ja matematiikassa, niiden sisältö on tyhjä, eli ne eivät sano mitään todellisuudesta. Vasta, kun ne viittaavat kielen ulkopuoliseen todellisuuteen, niillä on jotain selitysarvoa, mutta tällöin on jo jouduttu turvautumaan imaginaatioon. (3) Intuitiivinen tieto (lat. scientia intuitiva) tarkoittaa välitöntä oivaltamista ilman perusteluita.

toivat. Arkeologit eivät tutki sitä, mitä esineiden tekijöillä on ollut mielessä. Samalla tavoin Foucault'n tiedon arkeologiassa tekstidokumenteista löytyviä lausumia ei selitetä niiden taustalla vaikuttavalla tieteenalalla, perinteellä, kehityssuunnalla tai ajanhengellä. Sen sijaan, että tarkasteltaisiin, mitä esittäjä on lausumallaan tarkoittanut tai mihin hän on pyrkinyt, tiedon arkeologiassa kysytään, miksi juuri tietty lausuma ilmestyi diskurssiin; koska se ilmestyi ja milloin siitä tuli osa yleistä puhetapaa. (Alhanen 2007, 57–60.)

Foucault tarkoitti diskurssin käsitteellä kunkin aikakauden kielessä ilmenevää ymmärrystä todellisuudesta. Foucault'lle diskurssit ovat käytäntöjä, jotka systemaattisesti muokkaavat puhuntansa kohteita. Diskurssin sisäiset säännöt määrittävät, mitä jostakin aiheesta on mahdollista sanoa, miten siitä voidaan puhua⁴. Ne koostuvat lausumien kokonaisuuksista, tai paremminkin lausumat kuuluvat diskursiiviseen muodostelmaan.

Diskurssiksi kutsutaan lausumien kokonaisuutta sikäli kuin lausumat ovat peräisin samasta diskursiivisesta muodostelmasta; se ei muodosta rajattomasti toistettavissa olevasta retorista tai muodollista ykseyttä, jonka ilmaantuminen tai historiallinen käyttö voitaisiin osoittaa (ja tarpeen tullen selittää); se muodostuu rajallisesta määrästä lausumia, joiden olemassaolohtojen kokonaisuus voidaan määritellä. (Foucault 2005, 155.)

Alhanen käyttää objektivoinnin ja subjektivoinnin käsitteitä selkeyttääkseen Foucault'n tiedon arkeologiaa ja diskurssien muodostumisen dynamiikkaa. Foucault itse puhuu diskurssin kohteiden muotoutumisesta ja lausumistapojen muotoutumisesta (Foucault 2005, 57–76). Näiden lisäksi diskurssin muotoutumiselle tärkeitä sarjoja ovat käsitteiden muotoutuminen ja strategioiden muotoutuminen.

---

⁴ Vältän ilmaisua diskurssianalyysi, koska sillä, mitä diskurssianalyysillä yleensä tarkoitetaan, on vaihtelevissa määrin tekemistä foucault'laisen valta-analyysin kanssa. Foucault ei ollut kiinnostunut puheesta yleensä vaan tietynlaisista totuusväittämistä. Eero Suoninen (1999, 35 n 2) jaottelee diskurssianalyysin (1) foucault'laiseen kriittiseen diskurssianalyysiin; (2) tiedonsosiologiseen diskurssianalyysiin; (3) diskursiiviseen psykologiaan; (4) kognitiiviseen diskurssianalyysiin; (5) kielitieteellisiin diskurssianalyyttisiin kehittäelyihin. Toinen Foucault'hon liitetty virheellinen käsitys on se, että hän olisi kannattanut sosiaalista konstruktivismia. Foucault ei kiellä esidiskursiivisen todellisuuden olemassaoloa tai kyseenalaista sen tutkimuksen mahdollisuutta, mutta ”ontologisen olemusten sivuuttaminen antaa tilaa analyysille, jonka avulla voidaan osoittaa, miten kohteet on hahmotettu diskurssissa, miten niistä ajatellaan ja puhutaan ja miten niistä voidaan tuottaa tietoa” (Alhanen 2007, 65).

Objektivoinnissa oleellisimpia ovat esiintulopinnat. Esimerkiksi Foucault'n hulluuden historiaa käsittelevissä tutkimuksissa esiintulopintoja olivat 1800-luvun psykiatrisessa diskurssissa perhe, läheiset sosiaaliset ryhmät, työympäristö, uskonnolliset yhteisöt. Myöhemmin myös taiteesta, seksuaalisuudesta ja rikollisuudesta löydettiin hulluuden merkkejä. Aikaisemmin hulluus oli objektivoitunut osaksi kosmisia voimia tai ihmisen syntisyyttä. (Alhanen 2007, 62–63, 66; vrt. Foucault 2005.)

Itse olen kiinnostunut – Alhasen Foucault'n tulkintaa lainaten – miesten ja maskuliinisuuksien objektivoitumisesta valtio-opillisessa ajattelussa; niistä käsitteistä ja diskursiivisista käytännöistä, jotka ovat tehneet mahdolliseksi mieheyden ymmärtämisen sukupuolena politiikan tutkimuksessa; niiden ”paikasta ja ilmenemislaista” (Foucault 2005, 63). Miesten käsitteellistämistä sukupuolena, objektivoimista ”raaka-aineesta” eli ideologisesta tai imaginaarisesta, esitietoisesta, osaksi symbolista järjestystä, edelsi nais- ja sukupuolentutkimuksen oppiaineen institutionalisoituminen 1960- ja 1970-luvun taitteessa Yhdysvalloissa. Suomessa ensimmäinen naistutkimuksen tilapäinen professuuri perustettiin Helsingin yliopistoon vuonna 1991 ja vakituinen virka vuonna 1994.

Voisi sanoa, että se loi ehdot tai konkreettisen kehikon tiedon tuottamiseksi sukupuolesta ja sen ymmärtämiseksi yhä enemmän sosiaalisena (engl. gender) kuin biologisena (engl. sex). Sukupuolen dynamiikan näkyväksi tekeminen asetti miehet ja maskuliinisuuden muodot alttiiksi kritiikille siinä, missä mieheyden normi oli aikaisemmin kyseenalaistamaton niin tieteessä kuin muuallakin yhteiskunnassa. Vaikka sukupuoli yhä liitetään pääasiassa naisiin (esim. Carver 1996), voidaan miehet ja maskuliinisuus nyt tunnistaa ja tuoda esille, objektivoimalla se ”raaka-aineesta” tiedon kentälle (vrt. Hearn 2005). Feministisen nais- ja sukupuolentutkimuksen ansiosta mies ei ole enää normi, on alettu pohtia yhteiskunnan asettamia reunaehtoja miehenä olemiselle.

Alhanen (2007, 74) huomauttaakin, että arkeologisen analyysin paljastamaa diskursiivista muodostelmaa ei tule samaistaa tiettyihin oppi- ja tieteenaloihin, vaan sillä voi olla erilaisia suhteita näihin. Foucault'n antaa ymmärtää diskursiivisen käytännön voivan toimia ilman, että se synnyttäisi varsinaista oppialaa tai tiedettä, vaikka diskurssien tehtävänä on systemaattisesti tuottaa totuuksia, joiden avulla lausumia organisoidaan tie-teiksi ja auktorisoidaan tieteenaloiksi (Foucault 2005, 231–235). Itse asiassa suurin osa niin sanotuista tieteistä on foucaultlaisesta näkökulmasta näennäistieteitä. Oleellisempaa

on se, ovatko tieteenharjoittajat tietoisia siitä, että ”ideologia ei sulje pois tieteellisyyttä” (Foucault 2005, 241). Tässä mielessä Foucault’n suhde psykoanalyttiseen diskurssiin oli jokseenkin positiivisempi kuin kliiniseen psykiatriaan, koska psykoanalyysi oli tietoinen omasta ideologisuudestaan ja kamppaili sen kanssa (esim. Eribon 1993).

Toisaalta yksi oppi- tai tieteenala voi sisältää monia erilaisia diskursiivisia muodostelmia. Diskursiivinen käytäntö voi toimia samanaikaisesti myös sekä oppialan sisällä että sen ulkopuolella. Diskursiiviset muodostelmat eivät synny tyhjiössä.

Kriittinen miestutkimus on erinomainen esimerkki kaikista näistä kolmesta diskursiivisesta käytännöstä (ideologisuus/poliittisuus, monitieteisyys, ei-diskursiivisuus). Kyseessä on monitieteellinen tutkimussuuntaus, joka ei ole rajoittunut ainoastaan yhden oppialan sisälle, mutta samalla sen asema tieteenalana on kyseenalainen: Foucault’n mukaan 1800-luvun jälkeen syntyneissä ihmistieteissä ei ole kyetty saavuttamaan tieteellisyyden kriteerejä, koska niiltä puuttuu objekti, koska ihmistä sinänsä ei ole (Foucault 2010). Ne ovat pikemminkin diskursseja, joissa on diskursiivisten käytäntöjen lisäksi erilaisia monesti keskenään ristiriitaisia ”epistemologisia kriteerejä”. Tiedon arkeologia pyrkii olemaan puhtaasti kuvailevaa, koska se ei voi vedota totuuteen tai merkitykseen. Väitöskirjani artikkeleissa – Georg Henrik von Wrightin (1971) ilmaisua käyttäen – selittämisen sijasta pyrin *ymmärtämään* kriittisen miestutkimuksen mahdollistumista ja suomalaisten miespoliitikkojen moninaistumista. Kriittinen miestutkimus on kytköksissä itse valtaan, jota se niin hanakasti on arvostelevinaan.

Lopuksi objektivoitumista seuraa subjektivoituminen eli ilmaisumuotojen muotoutuminen, ja subjektipositiot eli puhuvan subjektin asemat, joihin diskurssissa toimivat ihmiset asettuvat (Alhanen 2007, 67). On huomattava, että antihumanistina Foucault oli sitä mieltä, subjektit eivät hallitse täydellisesti diskursseja, joissa he toimivat, vaan diskurssin säännöt ohjaavat heidän toimintansa (Foucault 2005, 73). Kieli edeltää yksilöitä, jotka voivat siinä tuottaa merkityksiä. Kun myöhemmin käsittelen – esimerkiksi neljännessä artikkelissa (Nieminen 2010b) – miespoliitikkojen hakeutumista hegemonisen maskuliinisuuden diskursiiviseen subjektipositioon tai ruumiilliseen asentoon, olen ennen kaikkea kiinnostunut rakenteista, jotka mahdollistavat tämän. Diskurssiteoriaa kuvaavaa fraasia mukailen poliitikkomiehet eivät puhu ainoastaan kieltä, vaan kieli puhuu myös miespoliitikkoja (vrt. Lehtonen 1998, 32).

2.2. Vallan genealogiaa

1970-luvun tutkimuksissaan Foucault siirsi polttopisteen diskurssien sisäisten rakenteiden tutkimuksesta diskursiivisten ja ei-diskursiivisten välisiin valtasuhteisiin ja käytäntöihin. Hän kutsui tätä modernin yhteiskunnan valtamekanismeja tutkivaa metodologiaa genealogiaksi viitaten Friedrich Nietzschen teoksen *Moraalin alkuperästä* esipuheeseen, jossa tämä tekee eron alkuperän etsimisen ja polveutumisen välillä (Foucault 1971/1998b). Nietzscheille ainoa mahdollinen kritiikin muoto oli genealogia, koska siinä myös kriittinen järki asettuu kriittisen järjen kohteeksi. Sakari Hännisen ja Jouko Karjalaisen sanoin genealogia on tiedontuotantoa, jossa tiedon kohde hajoaa lukemattomien kamppailujen tulokseksi ja yhteenvedoksi. Vallan genealogia tarkastelee säännönmukaisuuksia, jotka ovat ”luonteeltaan strategisia tai taktisia ja ne ohjaavat 'totuuteen vetoamalla' hallinnoivien käytäntöjen järjestämistä ja sommittelua; sitä kuinka 'totuusjärjestelmät' ja 'käyttöjärjestelmät' kietoutuvat yhteen” (Hänninen & Karjalainen 1997, 7).

Genealogisella kaudella Foucault’lle keskeiseksi käsitteeksi tuli dispositiivi, joka kuvaa strategista tilannetta tai koneistoa, jossa tieto (rationaalisuus) ja valta (tekniikat) kytkeytyvät yhteen mahdollistaen subjektin muodostumisen sekä sen toiminnan. Tiedosta tai *épistemestä* tuli vain yksi – vaikkakin oleellinen – dispositiivin osa-alue.

Foucault antaa ymmärtää, että uudet hallinnan muodot 1600-luvulta lähtien ovat korvanneet vanhan suvereenivallan. Esimodernissa maatalouteen perustuneessa suvereenivallassa hallitsijat olivat kiinnostuneita hallittavistaan lähinnä verojen maksajina ja sota-voimana. Suvereenivallalle oli ominaista katkoksellisuus ja hallinnon tehottomuus. Varmistukseksi alamaisten uskollisuuden hallitsija perusti valtansa näkyvyydelle ja pelottavuudelle. Suvereenivalta korosti hallitsijoiden yksilöllisyyttä sukupuiden ja legendojen avulla⁵. Suvereeni hallitsi armeijan avulla kuoleman voimia. Sen sijaan uuden ajan alusta lähtien väestönkasvu, maatalouden kehittyminen, kapitalistisen tuotannon muutokset

---

⁵ Hanna Fenichel Pitkin (1984) esittää, että esimerkiksi 1400- ja 1500-luvun taitteessa vaikuttaneelle Machiavellille poliittisen ajattelun keskeinen käsite oli miehuus ja keskeisenä kysymyksen, ei suinkaan ruhtinaskunnan tai tasavallan olemassaolon säilyttäminen tai vaurastuttaminen, vaan se, mitä on olla mies, mikä tosin yhdistyi valtiomiehen taitoihin. Mieheyden toteuttamisessa keskeistä oli autonomian osoittaminen, eronteko ei-autonomisiin naisiin, lapsiin ja orjiin. Machiavellille politiikka oli viriiliyden osoittamista alamaisten ja toisille ruhtinaille.

sekä biologian ja lääketieteiden synty mahdollistivat ihmisen yhä tehokkaamman hallinnon elävänä olentona. Foucault kutsuu tätä uudenlaista tuottavaa valtaa biovallaksi. 1900-luvulle tultaessa elämänvoiman tehokkaaseen ja pikkutarkkaan hallintoihin pyrkinyt biovalta – ja sen harjoittaminen eli biopolitiikka – olivat syrjäyttäneet suvereenivallan lähes kokonaan lukuun ottamatta joitain ulkoisia rituaaleja.

Foucault'n käsitys biovallasta jakautuu kahteen: yksilöön kohdistuvaan kurinpidolliseen valtaan ja väestön biopolitiikkaan. Biovallan käsite yhdistää käsitteellisesti ruumiiden tuottamisen hyödylliseksi ja kuuliaiseksi osaksi väestöpolitiikkaa ja koko yhteiskuntaruumiin hallintaa. Biopolitiikka on sitä, että ”samalla kertaa hallinnoidaan kaikkia yhdessä ja kutakin erikseen” (Gordon 1991, 3).

Teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* Foucault (1975/2000) esittää modernin vallankäytön ytimenä kurin, joka kohdistuu viime kädessä ihmisruumiiseen ja elintoimintoihin. Nämä vallan teknologiat eivät kuitenkaan kohdistu suoraan ruumiiseen, vaan kyse on institutionalisoituneesta kurinpidosta, joka ilmenee modernissa yhteiskunnassa muun muassa vankiloissa, kouluissa, sairaaloissa, tehtaissa ja armeijassa. Kurinpito perustuu ruumiinmuokkaukseen, tilan ja ajan hallintaan. Kurinpidon ideana on käyttää mahdollisimman vähän pakkokeinoja, fyysistä väkivaltaa, tuotettaessa kuuliaisia ja hyödyllisiä kansalaisia, jotka itse valjastavat omat voimavaransa ja sopeuttavat ruumiillisuutensa yhteiskunnan parhaaksi. Toisin kuin esimodernissa suvereenivallassa, modernissa kuriyhteiskunnassa hallitsijan henkilö on toissijainen, oleellisinta on vallankäytön jatkuvuus ja järjestelmällisyys, hallitsijan sijasta vallankohteiden yksilöiminen.

Kurin lisäksi keskeistä kuriyhteiskunnalle on tiedontuotanto. Valvontateknologiat ja -instituutiot synnyttävät kurinalaistetuissa jokapäiväisen toiminnan läpäisevän tietoisuuden siitä, että he ovat tarkkailtavina. Onnistuneessa kurinpidossa yksilö on sisäistänyt tarkkailtavuuden ja tarkkailee itse omaa käyttäytymistään. Tätäkin enemmän Foucault korostaa sitä, että valvonta pyrkii tunnistamaan yksilöt, jotka rikkovat kuria ja järjestystä. Tieto siitä, millä tavoin joku on ollut kuriton tai poikkeava, ohjaa kurinpidollisia keinoja, joilla yksilöä tuotetaan normaaliksi, hyödylliseksi ja kuuliaiseksi.

Seksuaalisuuden historian ensimmäisessä osassa Foucault (1976/1998a) jatkaa normalisoivan hallinnan analyysiä ja kääntää freudilaisuuden ympäri osoittaen, että psykoana-

lyysi ja puhe seksuaalisuudesta ovat enemmänkin tuottaneet tietyytyypistä käsitystä seksuaalisuudesta kuin vapauttaneet meitä kahlitsevasta porvarillisesta moraalista; kielletystä, torjutusta ja tukahdutetusta seksuaalisuudesta. Foucault'n mukaan käsitys seksuaalisuuden tukahduttamisesta on ollut välttämättömyys vallan tuottavuudelle: lain täytyy konstituoida halu ennen kuin se voidaan tukahduttaa, koska muuten seksuaalisuutta on mahdotonta käsitteellistää tiedon kohteena, panna seksuaalisuus diskurssiin.

Psykoanalyttisesta diskurssista ja seksuaalisuudesta tuli näin Foucault'lle vankilaitoksen rinnalle toinen esimerkki modernista kurinpidollisesta ja normalisoivasta vallankäytön muodosta. ”Ruumiin kurinalaistaminen ja väestön sääntely muodostivat ääripäät, joiden ympärille elämään kohdistuva valta asettui” (Foucault 1998a, 99). Seksuaalisuus ei Foucault'lle ollut suinkaan tottelematon, vallan ulkopuolinen, luonnollinen voima, jota on vaikea pitää kurissa, niin kuin psykoanalyttinen diskurssi tai sosiaalibiologia on antanut ymmärtää, vaan se on yksi selkeimmistä, tehokkaimmista ja tarkoitushakuisimmista vallankäytön muodoista, joka on valinnut alueensa huolellisesti. Rippi-instituutiosta polveutuvat modernit tunnustuskäytännöt kuten psykoanalyysi perustuvat ajatukselle, että yksilön tulee löytää ”todellinen luontonsa” ja kertoa se viranomaisille.

Foucault'lle seksuaalisuus on sisäänpääsykeino ruumiin ja väestön elämään, koska ”sukupuoli on kaikkein spekulatiivisin, ideaalisin ja sisäisin elementti siinä seksuaalidispositiivissa, jonka valta järjestää saadakseen otteen ruumiista ja sen materiaalisuudesta, voimista, energioista, tuntemuksista ja nautinnoista” (Foucault 1998a, 111). Seksuaalisuus ja sukupuoli olivat ja ovat erinomaisia kiinnekohtia samanaikaisesti yksilöivälle ja totalisoivalle biovallalle; kuolemalla pelottelevan suvereenin korvaamisella huolenpidolla väestön hyvinvoinnista, elämän ja ihmiskehon laskennallisella hallinnalla ja erilaisten normalisoivien vallan tekniikkojen avulla.

Foucault'n mukaan kiinnostus seksuaalisuuteen ja tarve löytää seksuaalisuutta kaikkialta kasvoi suorastaan eksponentiaalisesti 1800-luvulla, koska nuoret kansallisvaltiot tarvitsivat tietoa ”elämän voimista” rodullistaakseen kansakuntiaan ja hallitakseen kasvavia väestöjään, ja moderni ”[k]apitalismi ei olisi ollut mahdollinen ilman ruumiiden kontrolloidun sijoittamista tuotantokoneistoon, eikä ilman väestönlmiöiden ohjattua sovittamista taloudellisiin prosesseihin” (Foucault 1998a, 100). Tämä johti väestön seksuaalikäyttäytymisen ohjaamiseen mahdollisimman tuottavaksi hysterisoimalla nainen, mää-

rittelemällä ja kriminalisoimalla homoseksuaalisuus sekä ymmärtämällä abortti ja lapsenmurha moraaliseksi ja yhteiskunnalliseksi ongelmaksi (vrt. Helén 1997).

Jan Löfström kirjoittaa, kuinka mieheyden ja naiseuden symbolinen erottelu oli kyllä todellisuutta agraarikulttuurissa, mutta kyseinen erottelu oli joustava ja antoi tilaa ”miesmäisille naisille” ja ”naismaisille miehille” ilman, että sen olisi koettu uhkaavan sukupuolijärjestystä. Miehen ja naisen hierarkia oli niin selkeä ja vakaa, että sukupuolten eroa ei ollut tarvetta poikittaen olettamuksilla, että mies ja nainen olisivat luonnostaan, ruumiinsa ja sielunsa pienimpään yksityiskohtia myöten täysin erilaisia. Löfströmin mukaan miehet hankkivat arvostusta ja osoittivat ylemmyttään toisiin miehiin paljolti muilla tavoin kuin kyvyllään hallita seksuaalisesti naisia tai toisia miehiä. Sen sijaan suomalaisessa agraarikulttuurissa työkyky ja työsuoritukset olivat myös naisen yhteisöllisen arvostuksen perusta. Miehen yhteisöllisen arvostuksen uhkana olikin enemmän keskenkasvuisen pojan kuin naisen symbolinen asema. (Löfström 1999, 196–199.)

Löfströmin mukaan muutos normatiivisempaan sukupuolijärjestykseen tapahtui maaseudulla vasta 1920- ja 1930-luvuilla. Kaupunkiporvariston keskuudessa sukupuolen oikein esittäminen oli tiukentunut jo 1800-luvulla. Viidennen artikkelin (Nieminen 2013) loppupuolella viitataan niin ikään John MacInnesin näkemykseen, että porvarillinen käsitys symbolisesta sukupuolierosta on 1600- ja 1700-luvun valistusfilosofien keksintöä, ja väitän tämän symbolisaation konkretisoituneen ideologisissa valtiokoneistoissa tai kurinpidollisissa instituutioissa modernisaation ja vallan tekniikoiden myötä.

Artikkelieni lähtökohtana onkin, että Foucault'n kuvaamat kurinpidolliset instituutiot – tai althusserilaisittain ilmaistuna ideologiset valtiokoneistot – tuottivat ja tuottavat osittain edelleen modernia maskuliinisuutta pyrkien samaistamaan maskuliinisuuden ja miehen ruumiin toisiinsa. Seksuaalisuus ja sukupuolisuuden tuottaminen kietoutuvat yhteen biovallassa. Esseessä *Ideologia ja ideologiset valtiokoneistot* Althusser kirjoittaa, kuinka työvoiman uusintaminen edellyttää, että ammattitaidon ohella uusinnetaan myös alisteisuus vallitsevan järjestyksen säännöille, tuotantosuhteille; uudistetaan työväestön alisteisuus vallitsevalle ideologialle sekä sortajien ja riistäjien kyky käyttää sitä tehokkaasti hyväksi hallitakseen väkivallattomasti (Althusser 1984, 86-92). MacInnesin mukaan esimodernissa maatalousyhteiskunnassa miesten valta perustui yksinomaan ruu-

miilliseen sukupuoleen (engl. sex), mutta modernissa miehenä olemisesta tuli ideologiaa, yhä enemmän sosiaalista sukupuolta (engl. gender), eli maskuliinisuutta. Modernissa yhteiskunnassa maskuliinisuutta on rakennettu sukupuolittuneella työnjaolla, määrittelemällä rationaalisuus miesten ominaisuudeksi, institutionalisoimalla sukupuolijärjestys taloudessa ja byrokratialla (MacInnes, 1998 45–47).

Myöhemmin tarkemmin käsittelemäni ja artikkeleissa käyttämäni hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ymmärränkin sisällöllisenä kuvauksena modernin sukupuolijärjestyksen tuottamisesta osana foucault’laista biopolitiikkaa ja hallintamentaliteettia.

Modernissa kuriyhteiskunnassa tuotannon ja elämän uusintamisen erillään pitäminen olivat oleellisia kysymyksiä. Tehdas tilana – samalla tavoin vankila tai kasarmi – oli eristetty muusta yhteiskunnasta ja asettui vastakkaiseksi kodille tai siviilielämälle. Kotitalouden hoito, sosiaalinen vuorovaikutus ja elämän uusintaminen oli symbolisoitu feminiiniseksi, naisten toiminnan alueeksi, teollisuuskapitalismille lyhyellä tähtämellä tuottamattomaksi alueeksi (esim. Vähämäki 2007, 211; vrt. Julkunen 2010). Itse moderni teollisuustyö – työ- ja organisaatiososiologiassa puhutaan fordistisesta tuotannosta viitaten työn liukuhihnaluonteeseen – oli järjestetty hierarkkisesti muistuttaen armeijan organisoitumista, mihin naiset osallistuivat avustavissa tehtävissä, jos laisinkaan. Kurinpidolliset instituutiot tukivat toisiaan: armeijassa – samoin kuin vaikkapa kansa- tai peruskoulussa (esim. Ojakangas 1997; Willis 1984) – nuorukaiset oppivat niitä alistumisen muotoja, joita he myöhemmin tarvitsivat työelämässä.

Myös moderni politiikka ja edustuksellinen demokratia olivat enemmän tai vähemmän kuriyhteiskunnan ilmentymiä ja sen ehdoilla sukupuolittuneita. Viidennessä artikkelissa käytän yksiulotteisen mieskansalaisuuden käsitettä viitaten Jaana Kuusipalon (2011) väitöskirjaan sukupuolittuneen kansalaisuuden syntymisestä Suomessa samaan aikaan kun moderni poliittinen järjestelmä muotoutui ja ensimmäiset teolliset työpaikat syntyivät kaupunkeihin; kuinka 1800-luvulta lähtien rakennettu kansalaisstrategia, äitikansalaisuus, muovasi suomalaisten naisten identiteettiä ja toimintaa. Nähdäkseni samat kurinpidollisen instituutiot tai biopoliittiset käytännöt, jotka rakensivat naiskansalaisuutta, ovat olleet tuottamassa myös mieskansalaisuuden normia rajoittaen miespoliitikkojen oikein esittämisen alaa. Se on kuitenkin parin viime vuosikymmenen aikana alkanut murtua yhdessä kurinpidollisten instituutioiden kanssa. (Esim. Railo 2011.)

2.3. Kontrolliyhteiskunta ja minätekniikat

Väitöskirjani artikkeleiden keskeisenä oletuksena on, että olemme olleet siirtymässä Foucault'n kuvaamasta teolliseen massatuotantoon perustuneesta kuriyhteiskunnasta jälkiteolliseen palveluiden ja informaatioteknologiaan perustuvaan yksilö- ja kulutuskeskeiseen kontrolliyhteiskuntaan viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Kyseessä on ennen kaikkea – kuten jo aikaisemmin totesin – metodologinen erottelu. Vaikka teknologian ja tuotannon muutos on tosiasia, on vaikea sanoa, että jokin vuosikymmen olisi merkittävämpi historiankulussa kuin toinen. Erottelu kuriyhteiskunnan ja kontrolliyhteiskunnan välillä on sikäli keinotekoinen, että ne menevät – ainakin osittain – lomitain: myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa on jopa esimodernin agraariyhteiskunnan elementtejä, mikä näkyy esimerkiksi ruumiillisuuden korostumisena ja alakulttuurien eriytymisenä modernista yhtenäiskulttuurista.

Kontrolliyhteiskunnan käsitteen olen omaksunut alun perin Michael Hardtilta ja Antonio Negriltä (2005), jotka lainaavat sen Gilles Deleuzelta (2005). Se on rinnakkainen aikalaisanalyysi viidennessä artikkelissa käyttämälleni Zygmunt Baumanin (2002) notealle modernille tai Ulrich Beckin (1995) refleksiiviselle modernille ja riskiyhteiskunnalle⁶ tai giddensiläiselle elämänpolitiikalle (Giddens 1995). Kontrolliyhteiskunnan käsite huomioi mielestäni paremmin maskuliinisuuden ja miesten moneuden tiedontuotannon materialistiset ja konkreettiset lähtökohdat, vaikka Hardtin ja Negrin esityksessä ei sukupuolijärjestyksestä eksplisiittisesti kirjoitetaakaan. Suomessa aikaisemmin muun muassa Atte Oksanen (2006) on käyttänyt kontrolliyhteiskunnan käsitettä väitöskirjassaan *Haavautuva minuus: väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa*.

Deleuze esittää Foucault'n olleen ensimmäisiä, jotka ymmärsivät meidän olevan etäännytyksessä kuriyhteiskunnasta ja astumassa kohti kontrolliyhteiskuntaa, joissa sisä- ja ulkopuolisen raja on hämärtyvässä. Siinä, missä kuriyhteiskunnassa vankilat, mielisairaalat, armeijat, tehtaat, koulut jne. olivat suljettuja laitoksia, kontrolliyhteiskunnassa

---

⁶ Beck tarkoittaa refleksiivisellä modernilla teollisen yhteiskunnan luovan itsetuhon mahdollisuutta, jonka on aiheuttanut modernisaation voittokulku. Riskiyhteiskunnalla hän tarkoittaa modernin yhteiskunnan kehitysvaihetta, jossa sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset riskit yhä useammin luistavat teollisen yhteiskunnan seuranta- ja turvallisuusinstituutioiden otteesta. (Beck 1995, 12, 16.)

hullut ovat avohoidossa, vangit ehdonalaisessa varustettuina seurantapannalla ja työntekijät avokonttoreissa liukuvalla työajalla: työ- ja vapaa-ajan ero katoaa. Koulu ja yliopisto vastaavat yhteiskunnasta tuleviin vaatimuksiin siirtymällä jatkuvan koulutuksen ja elinikäisen oppimisen ajatuksiin ja yhdistävät työn, oppimisen ja tiedon tuotannon. Armeija on joutunut luopumaan erillisestä ja rajatusta tehtävästään kansallisvaltion puolustusorganisaationa. Se on muuttunut yleiseksi turvallisuusorganisaatioksi militarisoiden koko yhteiskunnan ja hämärtää rauhan ja sotatilan välisen rajan. (Deleuze 2005, 118-125.)

Michael Hardt ja Antonio Negri luonnehtivat kontrolliyhteiskuntaa seuraavin sanoin: ”kaikkien sosiaalisten voimien yhä vahvempi vuorovaikutus, johon kapitalismi on kautta koko kehityksensä pyrkinyt, on nyt täydellisesti toteutunut” (Hardt & Negri 2005, 40). Deleuzelle siirtymä kuriyhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan alkoi toisen maailmansodan jälkeen, Hardt ja Negri painottavat 1960-luvun niin sanottujen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden, ennen kaikkea rauhan-, opiskelija- ja naisasialiikkeen, merkitystä kuriyhteiskunnan haastajina (vrt. Echols 2003). Synteesinä teesin (kuriyhteiskunnan) ja antiteesin (uusien yhteiskunnallisten liikkeiden) konfliktista syntyi niin sanottu luova talous – tai työ- ja organisaatiososiologioiden ilmaisua käyttäen postfordistinen tuotantotapa – ja uusliberalistinen hallintamentaliteetti, jossa vanhan tuotannon hyveet, kollektiivisuus ja normatiivisuus, koettiin haitaksi taloudelliselle kehitykselle immateriaalisen tuotannon ja tuotantotavan laajentuessa ja talouden globalisoituessa (esim. Jakonen & Peltokoski & Virtanen 2006). Luennallaan Hardt ja Negri pyrkivät ”palauttamaan” Foucault'n ja Deleuzen ajatukset marxilaiseen teoriaperinteeseen.

Foucault'n tuotannossa Deleuzen väittämä ja ennustama siirtymä kontrolliyhteiskuntaan ilmenee ennen kaikkea kiinnostuksena minätekniikoihin (ransk. *pratiques de soi*) 1980-luvun alussa. Tuolloin Foucault koki länsimaisessa modernissa yhteiskunnassa ihmisten tavan tunnistaa itsensä subjekteiksi hyvin rajalliseksi erilaisissa kurinpidollisissa instituutioissa, ideologisissa apparaateissa. Niiden tarkoituksena on normalisoida ihmiset yhdenkaltaisiksi (Foucault 1988a, 253). Sen sijaan minätekniikoissa keskeisessä asemassa on niiden tapojen moninaisuus, joilla ihminen voi tunnistaa itsensä subjektiksi. Kontrolliyhteiskunnassa ihmisellä on – ainakin näennäinen – vapaus valita tapa, jolla hänestä tulee haluava subjekti. (Foucault 1998a, 132–137.) Minätekniikoista – tai itsen alistuksesta kuten Vähämäki (2009) samannimisessä teoksessa asian ilmaisee – tulee si-

ten kolmas ulottuvuus tieteellisten diskurssien tai *épistemen* ja kurinpidollisen vallan rinnalle osaksi sukupuolta ja seksuaalisuutta tuottavaa dispositiivia tai koneistoa.

Väitän tästä Foucault ja Deleuzen ennakoimasta kehityksestä olleen seuraavien vuosien aikana muun muassa seurauksena yksiulotteisen mies- ja naiskansalaisuuden purkautuminen, sukupuolten ja seksuaalisuuksien moninaistuminen. Esimerkiksi Suomessa samaan aikaan, kun 1980- ja 1990-lukujen taitteessa elinkeinorakenne muuttui ja normittavaa hyvinvointivaltiota alettiin purkaa tai ulkoistaa niin sanotuksi hyvinvointiyhteiskunnaksi, ”ideologisessa ylärakenteessa” sukupuolisopimusta neuvoteltiin uusiksi. Luterilainen kirkko hyväksyi naispappeuden (1986), naisille avautui mahdollisuus upseerin uraan (1995), naiset äänestivät ensimmäistä kertaa eduskuntavaaleissa ahkerammin kuin miehet (1987) ja 1990-luvun alusta alkaen naiset ovat toimineet muinakin kuin sosiaali- ja terveysministerinä tai opetusministerinä valtioneuvostossa (vuodesta 2011 alkaen jopa ensimmäisen kerran valtiovarainministerinä). Myös homoseksuaalisuuden stigma alkoi haihtua: sairausleima poistui vuonna 1981 ja ilmapiiri alkoi vapautua konkreettisemmin kohti moninaisuutta 1990-luvun loppupuolella (Stålström 1997).

Seuraavassa haluan avata vielä lisää myöhäismodernin kontrolliyhteiskunnan seurauksia (1) sukupuolijärjestyksen ja -eron uudelleen neuvottelun lisäksi muun muassa (2) työlle ja tuotannolle, (3) teknologialle sekä (4) medialle selkeyttääkseni väitöskirjani artikkeleita. Ne kaikki liittyvät yhteen: myöhäismoderni politiikka on miespoliitikoille ennen kaikkea työtä mediassa sukupuolen ja seksuaalisuuden teknologisenä tuotantona.

Myös kontrolliyhteiskunnassa sukupuolella ja seksuaalisuudella on keskeinen asema, kuinka ihmiset tunnistavat itsensä yksilöinä osaksi yhteiskuntaa ja valtiota (vrt. Foucault 1988b, 145–146), mutta seksuaalisuudesta ja sukupuolisuudesta ei kuitenkaan enää pyritä etsimään totuutta. Päinvastoin, seksuaalisuus ja sukupuoli nähdään yhä useammin elämäntilanteen mukaan muuttuvina kategorioina tai eräänlaisina kuluttamisen tapoina.

Deleuze antaakin ymmärtää, että kontrolliyhteiskunnassa vallan dispositiivit eivät enää tyydy olemaan normalisoivia, käsitteellistämään seksuaalisuutta lain ja kiellon avulla, vaan ne pyrkivät olemaan seksuaalisuutta rakentavia (Deleuze (2005, 48). Kuriyhteiskunnassa sukupuoli oli repressiivinen molaarinen instanssi, yhteen tietynlaiseen muotoon pakotettua seksuaalisuutta (mikä ilmeni kahtena vastakkaisena ja toisiaan täydentä-

vänä tilastollisena sukupuolena, mies- ja naiskansalaisuutena). Tälle vastakkainen halun sommitelma on molekulaarinen seksuaalisuus ja sukupuolinen moninaisuus (Deleuze 2005, 49–50.). Kontrolliyhteiskunnassa valta toimii enemmän mahdollistavana (lat. potentia) ja affirmoivana tuottaessaan subjektiviteettia myöhäismodernin kapitalismin palvelukseen. Tämän ilmenemistä mieheyden moninaistumisena käsittelen kolmannessa (Nieminen 2010a) ja neljännessä artikkelissa (Nieminen 2010b).

Siinä, missä teollisen yhteiskunnan logiikkaa noudattanut hyvinvointivaltio tasa-arvoisti ihmisiä normalisoimalla heidät väkisin yhteen ainoaan oikeaan valkoiseen heteroseksuaaliseen mies- tai naiskansalaisen muottiin, jälkiteollisessa yhteiskunnassa ei ole yhtä oikeaa miehenä tai naisena olemisen tapaa. Vaikka näennäisesti kontrolliyhteiskunnassa yksilöllä on enemmän liikkumatilaa kuin kuriyhteiskunnassa, voivat kontrolliyhteiskuntien niin sanotut vapaudet muodostua subjektiivisesti yhtä raskaiksi yksilöille kuin kuriyhteiskunnan normatiiviset rajoitteet. Jos kuriyhteiskunta muistuttaa puuta, jossa kurinpidolliset instituutiot ovat oksia ja yksilöitä lehtiä, niin kontrolliyhteiskunnalle on ominaista sienimäinen rihmastollisuus (Oksanen 2006, 56; Deleuze & Guattari 1987).

Niin ikään myöhäismoderniin kapitalismiin kuuluu elimellisenä osana itsen markkinointi, jossa kapitalismi ja sukupuoli leikkaavat toisensa (esim. Mäkinen 2012). Viime vuosina on puhuttu työelämän prekarisoitumisesta, millä on tarkoitettu pääoman ja työvoiman välisenä kompromissina syntyneen hyvinvointivaltion purkautumista ja sen seurauksena työmarkkinoiden ja elämän epävarmuuden lisääntymistä (Suoranta 2009).

Prekarisoitumiskeskustelun yhtenä alalajina on puhe työn – tai toisinaan talouden – feminisoitumisesta (Jokinen 2013, 7–8). Työelämässä myös arvostetaan enemmän aikaisemmin feminiinisiksi ymmärrettyjä ominaisuuksia kuten sosiaalisia taitoja, joustavuutta, liikkuvuutta, kansainvälisyyttä ja kulttuurien kohtaamista (esim. McDowell 1997; vrt. Julkunen 2008, 155–162). Työnjohdossakin suositaan nykyään tunnejohtamista vanhan ajan armeijassa opitun autoritaarisen johtajuuden sijaan. Vähämäen mukaan kyse on ennen kaikkea tilan ja ajan kategorioiden muutoksesta kapitalistisessa tuotannontavassa ja biovallan käytännöissä, mikä heijastuu myös modernin sukupuolijärjestyksen ja sukupuolittuneen työnjaon purkautumisena. Aikaisemmin feminiiniseksi ymmärretystä elämän uusintamisesta ja ylläpitämisestä on tullut erityisen tärkeä tuotannontekijä nykykapitalismissa (Vähämäki 2009, 212).

Toiseksi sen lisäksi, että myöhäismodernissa jälkiteollisessa palveluihin ja informaatio-tekniikkaan perustuvassa kontrolliyhteiskunnassa teollinen tuotantotapa on muuttunut yhä enemmän muistuttamaan palvelualojen toimintakulttuuria, yhä useampi uusi työpaikka synny hoiva- ja sosiaalialalle tai palvelusektorille. Työelämän feminisoituminen tarkoittaa myös konkreettisesti naisten siirtymistä globaaleille työmarkkinoille: ammatit ja työtehtävät naisistuvat kaikenlaisilla aloilla (Jokinen 2013, 11–12).

Neljännessä (Nieminen 2010b) ja viidennessä artikkelissa (Nieminen 2013) väitänkin, että samalla tavoin kuin työelämäntutkijat ovat osoittaneet, paradoksaalisesti näyttää siltä, etteivät niinkään naiset vaan ne ylemmän keskiluokan miehet, jotka kykenevät minätekniikoita hyödyntäen adaptoimaan aikaisemmin feminiinisiksi ymmärrettyjä ominaisuuksia maskuliiniseen ruumiillisuuteen, ovat hyötyneet yhteiskunnan feminisoitumisesta ja sukupuolieron hämärtymisestä kontrolliyhteiskunnassa. Toisaalta työelämän ja koko yhteiskunnan prekarisoituminen ja feminisoituminen, pääoman ja työvoiman kompromissina syntyneen hyvinvointivaltion purkautuminen epävarmuutena, näyttää synnyttäneen eräänlaisen uuden protestimaskuliinisuuden muodon, mikä saa käyttövoimansa populismista, nais- ja herravihasta sekä nostalgiaa moderniin kuriyhteiskuntaan; menetettyyn hyvinvointivaltioon tai jopa esimodernista maalaisromantiikasta, ajasta jolloin miehet oli miehiä ja naiset naisia (esim. Karkulehto 2008). Vaikka yhteiskunnan feminisoituminen ei välttämättä ole nostanut sinänsä naisia politiikan huipulle, naiset eivät näytä protestoivan samalla tavoin kuin miehet yhteiskunnan ja työelämän epävarmuutta, se ei kanavoidu poliittisen järjestelmän kautta naisten protestiliikkeinä.

Työelämän prekarisoitumisen ja feminisoitumisen lisäksi kontrolliyhteiskunnan tuotannon tavanmuutokseen liittyy myös tietotekniikan ja bioteknologian ennennäkemättömä kehitys ja niiden mahdollistama uudenlainen ihmisruumiin kontrolli ja muokkaus. Ruumis nähdään enemmänkin elimellisenä koneiston osana kuin sen ulkopuolisena vallankäytön kohteena tai ylimääräisenä osana rattaistossa kuten modernissa teollisessa kuriyhteiskunnassa (esim. Parikka 2004). Hardtin ja Negrin mukaan kontrolliyhteiskunnassa biovallan mekanismit muuttuvat yhä ”demokraattisemmiksi” leviten uuden teknologian siivittäminä ihmisten aivoihin ja ruumiiseen, lopulta jopa kyseenalaistaen jaottelun ihmisen ja eläimen sekä koneen ja ihmisen välillä.

Siinä, missä Vähämäki yhdistää Foucault'n käsityksen elämästä taideteoksena kapitalistisessa yhteiskunnassa itsen alistamiseen, Kai Alhasen (2007, 185–186) mielestä huipputeknologia yhdistettynä minätekniikoihin voidaan ymmärtää mahdollisuutena irtautua alkuperäiskertomuksista – psykoanalyttisistä tai sosiobiologisista. Esimerkiksi hedelmöityshoidot, kantasolututkimus ja kloonaus voidaan ymmärtää subversiivisiksi poliittisiksi käytännöiksi, jotka eivät ainoastaan haasta normalisoivaa vallankäyttöä vaan mahdollistavat aineellisuuden toisin käsitteellistämisen ja haltuunoton. Se erottaa etiikan biopolitiikan hampaista palauttaen sen vapauden tietoiseksi harjoittamiseksi. Kontrolliyhteiskunnassa biovalta ei välttämättä tarkoittaisi totalitarismia, vaan valtaa ilman ulkopuolta ja auktoriteettia. Suvereenin oikeus päättää elämästä ja kuolemasta korvautuu kontrolliyhteiskunnassa elävää ainesta arvon ja hyödyn alueella jakavilla teknologioilla.

Myös feministisessä tieteen ja teknologian tutkimuksessa sekä niin sanotussa uusmaterialistisessa tutkimussuuntauksessa luonnon haltuunottoa ei nähdä niinkään patriarkaatin yksinoikeutena vaan Shulamith Firestonea (1970) seuraten on lähdetty siitä, että luonnosta on päästävä eroon ja siten ”biologinen pyhä perhe” on kyseenalaistettava, minkä uudet bioteknologiat mahdollistavat. (vrt. Haraway 2003; Barad 2007; Homanen 2012). Myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa kysymys ei ole enää siitä, miten biologiseksi ymmärretty sukupuoli rajoittaa tai mahdollistaa ihmiselämää, vaan biopolitiikassa on kyse siitä, mitä haluamme sukupuolelta.

Neljänneksi keskustelussa myöhäismodernista kontrolliyhteiskunnasta viitataan monesti Guy Debordin (1967/2007) speaktaakkeliyhteiskunnan käsitteeseen, jolla tarkoitetaan kaikkien sosiaalisuuden ja kollektiivisuuden muotojen katoamista, poliittisen vaihdon ja osallistumisen maaperän katoamista. Poikkeuksen nykyisessä maailmapiirissä muodostavat tunteet uuden joukkososiaalisuuden perustana. (esim. Ahmed 2004; Koivunen 2012). Myöhäismodernille kontrolliyhteiskunnalle näyttää olevan ominaista medioiden merkityksen korostuminen osana identiteettipoliittikkaan liittyvien kysymysten nousua yhä tärkeämmiksi asioiksi ohi talous- ja sosiaalipoliittisten intressien. Intressipoliitikasta on siirrytty identiteetti- tai paremminkin identifikaatiopoliittikkaan tai ainakin niin politiikkaa nykyään yhä useammin käsitteellistetään ja ymmärretään. Kriittinen miestutkimus on osa tätä kehityskulkua kuten tulen osoittamaan.

On esimerkiksi väitetty, että Yhdysvalloissa valkoiset työväenluokkaiset miehet äänestävät republikaaneja nimenomaan puolueen maskuliinisen imagon tai sen mieskuvaan samaistumisen takia (Katz 2013). Samalla tavoin kuin työelämän tutkimuksessa, journalismin tutkimuksessa puhutaan median feminisoitumisesta, millä tarkoitetaan niin sanottua asiajournalismin viihteellistymistä ja henkilökohtaistumista; kuinka esimerkiksi naistenlehdistä on tullut vakavasti otettavaa poliittista journalismia viime vuosina (Ruohon & Saarenmaa 2010). Toisaalta tälle tendenssille vastakkaisena ilmiönä sähköisen median – television ja internetin – toimintalogiikka luo mahdollisuuksia antaa miehekäästi monimutkaisiin sosiaalipoliittisiin kysymyksiin yksinkertaisia vastauksia.

Viidennessä artikkelissa (Nieminen 2013) käsittelen tarkemmin mediajulkisuutta; yksityisen ja julkisen välisen eron hämärtymistä; normatiivisen porvarillisen ihannejulkisuuden niin sanottua rappiota; kontrolliyhteiskunnassa ja mieskulttuurin moninaistumista. Väitän siirtymän teolliseen tuotantoon perustuneesta kuriyhteiskunnasta jälkiteolliseen palveluihin ja informaatioteknologiaan perustuvaan kontrolliyhteiskuntaan näkyvän myös uudentyyppisten miespoliitikkojen esiinmarssina sekä – kuten tulen väittämään – kriittisen miestutkimuksen mahdollistumisena, mutta myös diskurssina maskuliinisuuden kriisistä, populistisena tai joukkososiaalisena miesliikkeenä. Viimeksi mainitulla tarkoitan esimerkiksi internetin antifeminististä miesliikettä, joka ei kuitenkaan näytä konkretisoituvan reaali maailmassa, internetin ulkopuolella (esim. Saresma 2012).

3. Keskeiset käsitteet

3.1. Performatiivinen sukupuoli- ja politiikkakäsitys

Jokaisessa väitöskirjani viidessä artikkelissa viittaan yhdysvaltalaiseen Judith Butlerin teoriaan sukupuolen performatiivisuudesta. Ensimmäisessä artikkelissa (Nieminen 2004) tarkastelen performatiivisuuden suhdetta psykoanalyttiseen diskurssiin ja sen käyttökelpoisuutta politiikan tutkimuksessa. Toisessa, neljännessä ja viidennessä artikkelissa (Nieminen 2006; Nieminen 2010b; Nieminen 2013) sukupuolen performatiivisuus on keskeinen metodologinen lähtökohta ja kolmannessakin artikkelissa (Nieminen 2010a) käsittelen lyhyesti performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsityksen rajallisuutta pohtiessani nomadista feminisimiä ja kriittistä miestutkimusta. Performatiivisen sukupuolikäsityksen mukaan sukupuolisuutta tuotetaan joka hetki uudelleen sosiaalis-

sa käytännöissä, diskursseissa, instituutioissa tiettyjä sääntöjä ja normeja toistamalla. Identiteetikategoriat eivät ole irrallisia ulkoisista valtasuhteista tai ahistoriallisia entiteettejä vaan eräänlaisia kertomuksia, joita uusinnetaan jokapäiväisessä elämässä.⁷

Butler lanseerasi ajatuksen performatiivisuudesta läpimurtoteoksessaan *Gender Trouble* (suom. Hankala sukupuoli 2009), mutta käsittelee performatiivisuuden käsitteeseen liittyvää puheaktiteoriaa eksplisiittisemmin vasta teoksessa *Excitable Speech*. Myös näiden välissä julkaistu teos *Bodies That Matter* tarkentaa ruumiillisuuden ja performatiivisuuden suhdetta. Siinä Butler tarkentaa antihumanistista asennettaan: identiteettejä ei voi vaihtaa yksilöllisesti tai vapaasti, koska ajatus yksilöstä tai suvereenista on itsessään historiallinen konstruktio. Suomessa Butlerin ajattelua on tehnyt tunnetuksi ennen kaikkea Tuija Pulkkinen vuonna 1996 julkaistussa väitöskirjassaan *Postmodern and the Political Agency* (suom. Postmoderni politiikan filosofia, 1998) sekä sitä edeltävissä ja seuraavissa artikkeleissaan. Pulkkinen tulkinnaa korostuu Butlerin Foucault'ilta saadut vaikutteet: hän alleviivaa genealogian käsitettä ymmärtäen sen myöhäismodernille ominaisena alkuperäiskertomusten ja ontologisen perustan kyseenalaistamisena.

Genealogia torjuu perusta-päällysrakente-ajattelun tavalla, joka dekonstruoi modernin tavan asettaa kysymyksiä. Genealogia ei kysy alkuperää. Sen sijaan se tarkastelee ilmiöitä vallan aikaansaannoksina. (Pulkkinen 1998, 175.)

Pulkkinen ymmärtää Butlerin genealogisella käännteellään kyseenalaistaneen jaottelun biologiseen sukupuoleen (engl. sex) ja sosiaalisen sukupuoleen (engl. gender), mikä oli hänen mukaansa yksi naistutkimuksen lähtökohdista vielä 1990-luvun alussa yhdessä sen kanssa, että naiseus ja mieheys ymmärrettiin selkeinä kokemukseen palautuvina kategorioina. Butlerin keskeinen teesi olisi ollut se, että biologinen sukupuoli ei olisikaan alkuperä tai perusta, vaan ainoastaan väline sukupuolitetun todellisuuden tuottamisessa, seurausta vallankäytöstä, mistä seuraa sen poliittisuus.

Kun ”luonnollinen sukupuoli” ja ”luonnollinen seksuaalisuus” käsitetään vallan tuottamaksi, on myös mahdollista epäillä poliittisesti normatiivista jakoa kahteen sukupuoleen – nai-

---

⁷ Sitten ajatusta performatiivisuudesta on hyödynnetty myös muiden identiteetikategorioiden kuin sosiaalisen sukupuolen tutkimuksessa. Hyvänä esimerkkinä on Sanna Valkosen (2009) väitöskirja poliittisesta saamelaisuudesta.

siin ja miehiin – ja vastaavasti epäillä niille kuuluvia seksuaalisuuksia: miesten halua naisiin ja naisten halua miehiin. (Pulkkinen 1998, 177.)

Butler tulkitsee, että Michel Foucault'n teoksessa *Tarkkailla ja rangaista* on pyrkimyksenä haastaa sisäistämispuhe kurinpidollisen hallinnan välineenä ja muistuttaa, että Foucault'n analyysissä ”[s]trategiana ei ollut tukahduttaa vankien haluja pakolla vaan pakottaa heidän kehonsa merkitsemään kieltävää lakia koko olemuksellaan, tyyllillään välttämättömyyden pakosta” (Butler 2006, 227). Performatiivisesti tuotetut ruumiit ovat seurausta siitä, että lakia tai normia ei kirjaimellisesti sisäistetä vaan se ruumiillistetaan. Foucault'n kuvaamassa kurinpidollisessa yhteiskunnassa normalisoiva vallankäyttö ja laki ilmenevät minuuden ytimenä, omana tuntona ja halun lakina.

Performatiivisuuden poliittisuus ilmenee ennen kaikkea mahdollisuutena toistaa sukupuolta hieman eri tavoin kuin ennen ja erilaisten esitysten olemassaolo muistuttaa siitä, että ”kyse on kulttuurisesta vallasta joka toimii väittäen itseään 'luonnoksi'” (Pulkkinen 1998, 214). Kumouksellisuus Butlerilla ei tarkoita symbolisen järjestyksen auki repimistä tai viittaamista transsendenttiin, tuonpuoleiseen tai ei-diskursiiviseen, tiedostamattomaan, vaan diskurssin ei-intentionaalisten sivutuotteiden hyödyntämistä politiikassa. Teoksessa *Gender trouble* Butler käyttää esimerkkinä drag-show'ta ja sukupuolen toistin toistamista, myöhemmin Butler viittaa J. L. Austinin (1962) teokseen *How to do things with words*, jossa esitetään tiettyjen arkikielen lauseiden asiantilojen toteamisen lisäksi luovan asiantiloja: niiden lausumisen jälkeen maailma on muuttunut niiden vaikuttaessa sosiaaliin suhteisiin, jotka ovat osa aineellista todellisuutta.

Butlerille sukupuolitettu ruumis tuotetaan sarjalla poissulkemisia ja kieltoja, merkittävillä poissaoloilla. ”Kun psyykeen sisältämiä prosesseja kuvataan uudelleen ruumiin pinnan politiikassa, sukupuoli kuvataan uudella tapaa fantasiakuvien kurinpidollisena tuotantona, läsnäolon ja poissaolon pelinä ruumiin pinnalla” (Butler 2006, 228). Butlerin mukaan tämä sukupuolen kurinpidollinen tuotanto saa aikaan valheellisen, sukupuolta heteroseksuaalisuuden hyväksi vakauttavan rakennelman ja lisääntymisalueelle paikantuvan seksuaalisuuden sääntelyn. Harhaa tai illuusiota sisäisestä ja järjestäytyneestä sukupuoliytimestä, siitä, että olisi olemassa selkeä sukupuoliero, jako miehiin ja naisiin, pidetään yllä ennen kaikkea heteroseksuaalisella matriisilla – teoksessa *Bodies That Matter* käytetään nimitystä heteroseksuaalinen hegemonia.

Heteroseksuaalinen matriisi tai hegemonia luo sukupuolen sellaisena kuin me sen ymmärrämme, asettaa miehen ja naisen toisilleen vastakkaisiksi ja toisiaan täydentäviksi sukupuoliksi. Pulkkinen Butler-luennassa korostuu biologis-medikaalis-seksuaalinen diskurssi heteroseksuaalisen matriisin tai hegemonian tuottajana. Sitten suomalaisessa politiikan tutkimuksessa luennat Butlerista ovat laajentuneet käsittelemään Butlerin tuotannon muitakin kuin Foucault'a saatuja vaikutteita. Esimerkiksi siinä, missä Pulkkinen ymmärtää vallan genealogialle perustuvan performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsityksen vastakkaiseksi modernille liberalistiselle ja hegeliläis-marxilaiselle poliittiselle ontologialle, Roman-Lagerspetz (2009) tulkitsee performatiivisuuden käsitteen kumpuavan Alexander Kojèven omaperäisestä Hegel-tulkinnasta.

Roman-Lagerspetz kirjoittaa Butlerin poliittisessa ajattelussa olevan keskeistä Hegelin teoksessa *Phänomenologie des Geistes* esittämä perusajatus, jonka mukaan Toinen on subjektin perustava elementti, joka tulisi ottaa huomioon, jotta kykenisimme tuntemaan itsemme ja maailman tyydyttävällä tavalla todeten, että ”[n]äistä lähtökohdista Butlerin performatiivisuuden politiikka näyttäytyy teoriana vastavuoroisen tunnustuksen mahdollisuudesta” (Roman-Lagerspetz 2010, 14). Performatiivinen sukupuoli- ja politiikkakäsitys perustuu kamppailulle tunnustuksesta ja sen eettisenä lähtökohtana on Toisen tukahduttamisen lopettaminen. Mutta paradoksaalisesti samaan aikaan subjektiviteettien tunnustaminen ja ymmärretyksi tuleminen koetaan identiteettiä kahlitsevaksi. Kojèvelaisesta Hegel-tulkinnasta nouseva poststrukturalistinen politiikka onkin tuomittu Roman-Lagerspetzin mielestä ikuisen tarkkailijan asemaan, koska poliittisen merkityksellisen tunnustamisen lähtökohta pitäisi olla tietoisuus itsestä ja Toisesta partikulaarisina olentoina, abstrakti tunnustus tai yleinen maailmansyleily eivät riitä.

Myös Jemima Repo (2011) kiinnittää huomiota siihen, kuinka feminististä teoriaa on vaivannut kyvyttömyys saavuttaa itsetietoisuutta, mikä Butlerilla ilmenee muun muassa Foucault'n biopolitiikan merkityksen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteen historiallisuuden sivuuttamisena. Sosiaalinen sukupuoli näyttää olevan Butlerille ylihistoriallinen: sitä voidaan purkaa missä tahansa ajassa ja kulttuurissa, kun taas Foucault'lle seksuaalisuus, sellaisena kuin hän se ymmärsi, oli länsimaalainen diskurssi, joka ilmestyi 1800-

luvun lopulla biopolitiikan keskiöön⁸. Nähdäkseni butlerilainen tapa käsitteellistää sukupuoli onkin – toisin kuin Pulkkinen antaa ymmärtää – enemmän tiedon arkeologiaa kuin vallan genealogiaa, koska Butler sivuuttaa ne historialliset valtasuhteet ja rakenteen, joissa hänen oma ajattelunsa on tullut mahdolliseksi.

Butler kyseenalaistaa feministisen politiikan identiteettipolitiikkana. Hän ei kiistä sitä, etteikö feministinen politiikka voisi hyödyntää kategorialla ”naiset”, kunhan on tietoinen tämän kuvitteellisen rakennelman ongelmista. Butlerin mukaan on kuvaavaa, että puhuttaessa eroista kuten ihonväri, seksuaalisuus, etnisyys ja yhteiskuntaluokka, feministiset identiteettiteoriat päätyvät usein lisäämään määreen jne. kyseisen listan loppuun. Se kertoo, että kyseinen tapa käsitteellistää feminististä politiikkaa ja eroja ei ole koskaan kaitenkattava. Feministinen politiikka on liian usein konstruoinut itsensä sulkemalla ulos osan siitä joukosta, jota se on pyrkinyt edustamaan. (Butler 2006, 237–239.) Vaikka Butler puhuu läpimurtoteoksessaan ennen kaikkea feminismistä, vihjaa hän performatiivisen politiikkakäsityksen uudistavan myös valtio-opillista ajattelua.

Koko naisten kategorian äärimmäinen epävakaus kyseenalaistaa feministisen poliittisen teoretisoinnin perustavat rajoitukset ja avaa muita kategorioita, eikä pelkästään sukupuolen ja ruumiiden vaan jopa koko politiikan kategorian (Butler 2006, 237).

Ymmärränkin Butlerin performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsityksen olevan si-doksissa tiettyyn historialliseen tilanteeseen. Jos esimodernissa yhteiskunnassa biologia määritteli työnjaon kautta sukupuolieroa ja modernissa yhteiskunnassa sitä alettiin tuottaa yhä enemmän kurinpidollisissa instituutioissa tai ideologissa valtiokoneistoissa sosiaalisena sukupuolena, niin myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa teknologisesta kehityksestä johtuen sosiaalinen sukupuoli on yhä enemmän vallannut alaa biologiselta sukupuolelta ja siitä on tullut joustava entiteetti, performatiivi.

---

⁸ Repo osoittaa myös, että gender-termin sukupuolitettu merkitys tuli alun perin seksologeilta (esim. Stoller 1968), jotka pyrkivät ymmärtämään sen avulla epänormaaleiksi havaittuja seksuaalisia haluja ja ruumiita. Feministit omaksuivat sen myöhemmin osaksi omaa poliittista kamppailuaan biologista determinismia vastaan, mutta samalla vahvistivat kahtiajaon sosiaalisen sukupuolen ja biologisen sukupuolen välillä. Myöhemmin väestötieteilijät omaksuivat sosiaalisen sukupuolen käsitteen ja yhdistivät sen kysymykseen naisten hedelmällisyyden kontrollista.

Butlerin teorian ymmärtäminen osana tuotannontavassa tapahtuneita muutoksia palauttaisi sen materialistisille juurilleen ja samalla toimisi vasta-argumenttina Butleria kohtaan suunnatulle kritiikille naiivista sosiaalisesta konstruktivismista.

Performatiivisen sukupuoli- ja politiikkäkäsityksen suosio feministisessä teoriakeskustelussa on nähdäkseni perustunut kykyyn kyseenalaistaa kuriyhteiskunnan normatiivisuutta tuottamalla sukupuolista ja seksuaalista moneutta. Mutta sen ongelmana on sokeus sille, että kuriyhteiskunta on jo kyseenalaistettu ja moninaisuudesta elävästä kontrolliyhteiskunnassa performatiivisuudesta on tullut osa biovaltaa; myöhäismodernia tiedontuotantoa sekä sukupuolista ja seksuaalista moneutta tuotteistavaa kapitalismia ja kulutusyhteiskuntaa. Pohdin kolmannen artikkelin (Nieminen 2010a) lopulla lyhyesti performatiivisen sukupuoli- ja politiikkäkäsityksen rajallisuutta.

Butler käsittelee teoksissaan miehiä ja maskuliinisuuksia vain ohimennen, mutta hänen ajatuksensa, että ”[t]eon takana ei tarvitse olla tekijää’ vaan että 'tekijä' rakentuu muuttuvana teoissa ja sen myötä” (Butler 2006, 237), kuinka identiteetin, intressin ja toiminnan sijasta politiikkaa olisi hahmoteltava performatiiveina, ovat olleet mahdollistamassa kriittisen miestutkimuksen objektivoitumista osaksi valtio-opillista ajattelua. Esimerkiksi neljännessä ja viidennessä artikkelissa (Nieminen 2010b; Nieminen 2013) metodologisena lähtökohtanani on ajatus siitä, että ymmärtääksemme miespoliitikkojen suhdetta potentiaalsiin äänestäjiinsä meidän olisi tarkasteltava pikemminkin heidän ruumiillisuuttaan kuin sanomisiaan maskuliinisuuden performatiivina.

Niin ikään naismaskuliinisuudesta kirjoittanut Judith Halberstam (2002) huomauttaa, että maskuliinisuus ei ole miesten yksinoikeus: tekemällä metodologisen eron miehen ruumiin ja maskuliinisuuden välillä on mahdollista tuoda näkyviin miespoliitikkojen suhde vallan rakenteisiin sekä ajatella uudenlaisia maskuliinisuuden muotoja ja käsitteellistää seksuaalista moninaisuutta. Toisaalta voimme samalla metodilla ja käsitteillä tarkastella, kuinka myös naispoliitikot myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa adoptoivat maskuliinisia ominaisuuksia ruumiillisuuteensa.

3.2. Nomadinen feminismi ja sukupuoli

Toisena keskeisenä feministiteoreetikkona artikkeleissani on Rosi Braidotti, jonka näemyksiä käsittelen toisessa ja kolmannessa artikkelissa (Nieminen 2006; Nieminen 2010a) suhteessa Butlerin performatiiviseen sukupuoli- ja politiikkakäsitykseen. Teoksessa *Nomadic subjects* Braidotti (1994)⁹ tutkii erilaisia käsityksiä nomadisen subjektin figurista nykyisessä feministisen teoreettisessa viitekehyksessä. Braidottin nomadista naisfeministisubjektin figuraa voidaan tulkita vastauksena siihen kritiikkiin, jota Luce Irigarayn sukupuolieron filosofia kohtasi 1980-luvun feministisessä teoriakeskustelussa: ranskalaisia feministejä syytettiin essentialismista ja muiden kuin valkoisten, keskiluokkaisten ja akateemisten heteroseksuaalisten naisten kokemusmaailman sivuuttamisesta (esim. Moi 1989; de Lauretis 2004, 35–36).

Teresa de Lauretiksien mukaan nainen ymmärrettynä eroksi tekee erinomaisen vaikeaksi jäsentää naisten välisiä eroja, koska jos nainen on ero, niin silloin naisten väliset erot olisivat näennäisiä tai ainoastaan tuon etuoikeutetun eron variaatioita. Vielä ongelmallisempaa on Lauretisen mielestä ymmärtää eroja naisissa. Toinen ongelma on se, kuinka muut erot kuin sukupuoli olisi käsitteellistettävä. ”Subjekti määrittyy sekä rodun ja yhteiskuntaluokan että sukupuolen kokemisessa. Tämän jälkeen se ei ole enää yhtenäinen, vaan pikemminkin moninainen, ei enää jakautunut, vaan pikemminkin ristiriitainen” (Lauretis 2004, 37). Hän ehdottaa ratkaisuksi – samalla tavoin kuin Butler (esim. 2004, 174–192) – sukupuolen ja sukupuolieron käsitteiden erottamista toisistaan ja kääntymistä kohti foucaultlaista ajatusta seksuaalisuuden ymmärtämisestä ruumiin tekniikkana. Braidotti pitää sen sijaan tiukasti kiinni ranskalaisperäistä sukupuolieron (ransk. *sexuelle difference*) käsitteestä. Kolmannessa artikkelissa (2010a) yhdistän Braidottin nomadista ajattelua ja kriittistä miestutkimusta toisiinsa.

Braidottin nomadinen feminismi jakautuu kolmeen peruspremissiin. Ensinnäkin hän esittää, että sukupuolieron toimivaksi tekemiseen poliittisena valintana feminististen teoreetikoiden täytyy kytkeä uudelleen naisellinen ruumiilliseen, sukupuoliseen todellisuuteen ja hylätä empiirisen erottaminen symbolisesta, materiaalsen erottaminen diskursiivisesta ja biologisen sukupuolen erottaminen sosiaalisesta sukupuolesta. Toiseksi

---

⁹ Braidottia käsitelleissä artikkeleissa olen käyttänyt lähteenä vuonna 1994 julkaistua teosta, vuonna 2011 samaisesta teoksesta julkaistiin toinen laajennettu versio.

hän katsoo, että tämä on tärkeä projekti sekä feministisen epistemologian että feministisen politiikan legitimaationa. Kolmanneksi sukupuolieron pohtiminen johtaa metafyyseen kysymykseen olemuksesta. Braidottin mielestä feministisessä teoriassa on paradoksaalisesti unohdettu ruumis – paradoksaalisesti siksi, että naisen vapautumisen on ymmärretty feministisessä teoriassa merkitsevän myös ruumiin vapautumista – johtuen siitä, että feministinen teoretisointi on ollut sidoksissa marxilaisuuteen. Hän esittää tästä seuranneen jaon sosiaaliseen ja biologiseen sukupuoleen. Sukupuolieron käsitteestä lähtävä teoretisointi sen sijaan ottaisi huomioon ruumiilliset erot kuten yhteiskuntaluokan, iän, rodun seksuaalisuuden, elämäntyylin. (Braidotti & Butler 1994, 30.)

Braidottin mielestä Irigarayn teksteissä on kysymys siitä, kuinka ajatellaan ruumis uudelleen palauttamatta sitä biologiaan tai sosiologiaan. Poliittiseksi strategiaksi Irigaray valitsee mimeettisen leikin, position ottamisen, johon patriarkaatti on vuosisatojen ajan sijoittanut ”naisellisen”. Toistamalla itseään miehisen diskurssin sisällä sen ideoille uskollisena, mutta kuitenkin kieltäytymällä tyhjentyästä niihin, nainen voi osoittaa aukkoja, joissa naisen tukahduttaminen tapahtuu paljastaen sen heijastuspinnat. (Irigaray 1985, 71–72.) Braidottin mielestä kyse on kuitenkin taktisesta mimesiksestä, joka pyrkii tuottamaan eron. Myöhemmin hän kirjoittaa ”strategisesta esentialismista”: feministisen teorian on otettava sukupuoliero lähtökohdaksi (Braidotti 2002, 59).

Braidottin mukaan subjektiudesta puhuttaessa on aloitettava ruumiillisuuden ajatukselta. Tämä käsitys tuo mukanaan ajatuksen naisten materiaalisesta sorron ja symbolisen syrjinnän samanaikaisuudesta. ”Uudessa 'ruumiillisen materialismin' muodossa ruumis ymmärretään jakopinnaksi, kynnykseksi, materiaalisten ja symbolisten voimien leikkauspisteeksi. Ruumis on pinta, johon moninaiset vallan ja tiedon koodit piirtyvät.” (Braidotti 1993, 171.) Ruumista ei ajatella anatomisena kohtalona tai olemuksellisenä, vaan ensisijaisesti yksilön paikkana maailmassa ja ensimmäisenä tilanteena todellisuudessa. Tätä vastaan tulee radikaalin sukupuolieron teorian poliittinen ulottuvuus ymmärrettäväksi: ruumiin haltuun ottamisen strategia tähtää vaihtoehtoisten tiedon muotojen ja subjektin representaatioiden muokkaamiseen. Subjektiuden ruumiillistettu luonne määrittellään siten, että se mahdollistaa radikaalin kumouksen.

Kuten kolmannessa artikkelissa esitän, Braidottin nomadisen subjektiteoria on kolmi-kerroksinen kartta nomadiselle ajattelun tyylille, joka ilmaisee tien ulos fallogosentri-

sestä subjektikäsitteestä. Se on spatiaalinen ja ajallinen ja esittää sekä subjektuuden erilaisia rakenteita että erilaisia hetkiä subjektiksi tulemisessa. Nomadisen naissubjektiteorian ensimmäinen kerros on jako miehiin ja naisiin, toinen kokemukset kulttuurisen naisuuden ja oman naisuuden välisestä ristiriidasta. Kolmas naissubjektuuden taso ovat erot jokaisessa naisessa. Neljännessä artikkelissani (Nieminen 2010a) pohdin, kuinka näitä on mahdollista soveltaa kriittisessä miestutkimuksessa vaalien Braidottin ajatusta sukupuolieron epäsymmetriasta: nomadinen feminismi ja sukupuolieron etiikka auttaa ymmärtämään miesten välisiä eroja (esimerkiksi poliitikkomiehiä tutkittaessa) tai eroja miehissä, kuinka miestä halkovat erilaiset keskenään ristiriitaisetkin virtaukset (jotka ilmenevät vaikkapa poliitikkomiehen ja kansanjoukkojen välisessä valtasuhteessa tai siinä diskurssissa, joka objektivoi maskuliinisuuden ja subjektivoi miespolitiikan).

Braidotti pyrkii vastaamaan yllä mainittuun haasteeseen ymmärtämällä naisen sateenvarjokäsitteenä, joka tuo yhteen erilaisia identiteettejä ja elämäkokemuksia. Keskeinen kysymys on, kuinka luoda, oikeuttaa ja esittää moninainen vaihtoehtoinen feministinen subjektiviteetti vajoamatta relativismiin (Braidotti 1994, 162). Nainen viittaa naispuoliseen (engl. female), sukupuolitettuun (engl. sexed) subjektiiin, joka on kulttuurisesti vielä uudelleen sukupuolitettu toiseksi sukupuoleksi sosiaalisella sukupuolidikotomialla (engl. gender). Feministinen subjekti on historiallinen sikäli, että se on muodostunut osana patriarkaattia, mutta se on myös kokemuksellinen ja persoonallinen, jolloin sen aikäkäsitys on toinen – viitaten Julia Kristevan esseeseen *Naisen aika* (Braidotti 1994, 162–163). Braidottin mukaan feministisen tutkimuksen kannalta on tärkeää tehdä naisen ja feministin välille sekä poliittinen sekä tietoteoreettinen erottelu.

Tässä Braidotti vastaa de Lauretiksen esittämään kritiikkiin, mutta antaa sille kuitenkin toisenlaisen muodon. Nainen (isolla kirjoitettuna) on naisen representaatio, joka on kaikissa naisissa sisäsyntyinen (mutta jonka muodon ymmärtäminen vaihtelee ajan ja paikan mukaan). Sen sijaan naiset (pienellä kirjoitettuna) ovat todellisia historiallisia eläviä olentoja, poliittisia subjekteja. (Lauretis, 2004, 48; vrt. Braidotti 1994, 164.)

Kyseessä on kaksoisstrategia: Braidotti sekä suojelee sukupuolieroa että samalla oikeuttaa sen. Nomadisen subjektin projekti katsoo tulevaan ja sitoo myös sen historialliseen traditioon. Braidotti vetoaa usein etiikkaan, siihen, että raja tulee jossain vaiheessa vastaan, kun puhutaan ”subversiivisista identiteeteistä”. Hän viittaa esimerkiksi Butlerin

lesbofalloksen käsitteeseen, joka hänen mukaansa ei kunnioita naisen ruumiillisia oikeuksia, ja arvostelee ajatusta ruumiin muokkaamisesta feministisen politiikan välineenä (Braidotti 2002, 46–47). Koska nomadisessa monikerroksisessa naissubjektissa on kuitenkin kyse todellisista elävistä naisista, ei heitä voi kohdella kuin muovailuvahaa.

Braidottin mukaan Simone de Beauvoir ymmärsi eron hegeliläisessä merkityksessä, josta se omaksuttiin feministiseen teoriaan. Beauvoir analysoi tietoisuuden dialektiikan hierarkkisia rakenteita. Poststrukturalistinen feminisismi on kyseenalaistanut beauvoirilaisen tavan ymmärtää ero ja naiseus toisena. Hegelin sijaan eroa on käsitteellistetty Nietzschen ja Freudin avulla – joskus myös Marxin. Tämä kaikki on ollut kyseenalaistamassa kartesiolaista subjektikäsitystä. (Braidotti 1994, 148–149.) Siinä, missä Butlerin mielestä Beauvoir ei anna mitään muuta syytä sille, miksi ”naiseksi ei synnytä vaan naiseksi tullaan”, Braidottin mukaan naiseksi sekä synnyttään että tullaan. Nainen syntyy naisena, mutta hänet myös tuotetaan naisena. Sukupuoliero on sekä tosiasia että kertomus pitkästä historiasta, jossa nainen on käsitteellistetty puutteena. Braidottin nomadinen naisfeministisubjekti pyrkiikin vastaamaan naissubjektin historiattomuuden ongelmaan tai haasteeseen tuomalla naiseksi tulemisen historian näkyville.

Braidotti rakentaa nomadista feminismiään ensinnäkin Irigarayn postlacanilaisen teorian varaan, toisaalta hyödyntäen deleuzelaisia käsitteitä: nomadi, kartta, figuuri, tuleminen, rihmasto. Hänen mukaansa kummatkin lähestymistavat ovat analogisia niiden pyrkiessä etsimään poispääsyä fallogosentrismistä (Braidotti 1994, 28-36).

Nomadisessa ajattelussa halu on jotain välitöntä, positiivista ja tuottavaa eikä puutetta kuten lacanilaisessa psykoanalyysissä oletetaan. Toiseksi deleuzelaisuudessa lähdetään siitä, että subjektilla ei ole yhtä yhtenäistä olemusta. Subjektius on kooste virtauksista, liikkeitä ja energioita ja kykyä; se on jatkuvaa ja välitöntä vahvistamista tai neuvottelua, jossa ruumiillisuus on vähittäisen tulemisen prosessi. Toisaalta Braidotti tunnustaa edelleen olevansa dialogissa psykoanalyttisen diskurssin (vaikka sen merkitys hänen tuotannossaan on 2000-luvulle tultaessa vähentynyt), sen tietoiseksi ja tiedostamattomiksi haluiksi kahdentuneen subjektin, kanssa. ”’Subjektiviteetti’ nimeää prosessin, joka yhdistää vallan reaktiiviset ja aktiiviset säikeet sellaisen fiktiivisen kielioppirakenteen kuin ’minä’ yhteyteen” (Braidotti 2011, 18). Kolmanneksi Braidotti tarkoittaa kirjoittamisella tutkimusta, kartoitusta, maailmoja, jotka ovat tulemisen tilassa. Neljänneksi nomadinen

on yksi kolmesta eron tekemisen käsitteestä, joilla kartoitetaan yksilöllisen ja sosiaalisen välistä yhteyttä rihmastoissa. Mutta, kuten artikkelissa totean, Braidotti ei ole valmis hyväksymään Deleuzen ja Felix Guattarin seksuaalista ja sukupuolista moneutta feministisen politiikan agendalle – ei ainakaan ennen, kuin naiset ovat saaneet oikeuden omaan ruumiillisuuteen (Braidotti 1993, 127).

Sukupuolieron käsitteessä on keskeistä kritiikki miehen ja maskuliinisuuden ymmärtämisestä universaalina – ja naisen toisena. Braidotti pitää ongelmallisena, että tämä ajattelu perustuu hegeliläiselle dialektiikalle. Se on hänen mukaansa leimannut feminististä politiikkaa Beauvoirista Butleriin: pyrkimyksenä on ollut saavuttaa subjektiviteetti, joka miehilläkin on. Sen sijaan Braidottin mukaan Irigarayn tekstejä voi lukea positiivisena reaktiona modernin kriisiin. Hänen lähtökohtaan on oletus, että feminiininen *jouissance* eli erityinen tiedostamattoman ja halun representaatio on kaiken diskurssin ei-sanottu. Irigaray menee dialektisen metodin toiselle puolelle ajatellessaan, että kyse ei ole niinkään siitä, että nainen on representoimatta vaan että nainen pysyy representoimattomana nykyisessä fallogosentrisessä järjestyksessä, jossa maskuliininen edustaa universaalialia. Braidottin mielestä Irigaray avasi uuden luvun feministisessä teoriassa ja politiikassa huomauttaessaan, että miesten ja naisten tarinat ja faktuaalinen maailmassa oleminen ovat asymmetrisiä keskenään. (Braidotti 2002, 28–30; Braidotti 1994, 148, 160.)

Butlerin ja Braidottin erilaiset käsitykset sukupuolesta palautuvat pitkälti Immanuel Kantin ja Hegelin väliseen eroon. Sukupuolieroa korostavassa feminismin teoriassa sukupuoliero koetaan enemmän tai vähemmän kantilaisittain transsendentaalina tietoisuuden kategoriana, jonka miehinen diskurssi on pyrkinyt feminiinisyyden pelossaan kieltämään tai tukahduttamaan, koska maskuliininen on kadottanut yhteytensä aistimellisuuteen. Hegel olisi sen sijaan ymmärtänyt subjektin diskursiivisena konstruktiona.

Feministisen epistemologisen konsensuksen saavuttaminen on Braidottille myös poliittisen konsensuksen saavuttamista. Feministinen *cogito* – kartesiolaisen *cogiton* mimeettinen leikki – edellyttää erojen tunnustamista. Kriittisesti arvioituna Braidottin poliittinen teoria kaatuu tai on toimiva – sitä on arvioitava – suhteessa siihen, mitä ja minkälaisia tuloksia mimeettinen leikki *käytännössä* saamaan aikaan. Näin ollen kyse on poliittisesta ontologiasta sanan varsinaisessa merkityksessä; erojen ontologisoinnista. Braidottille metafysiikka ei ole kirosana, vaan päinvastoin sukupuolieron etiikkaan kuuluu elimelli-

senä osana uuden metafysiikan luominen ja ajattelu, eräänlaisena pakopaikkana, ja näin ylitsevuotavaan nihilismiin ja maskuliinisuuden kriisiin vastaaminen.

Braidottin mukaan ranskalaisten filosofien viljelemässä ajatuksessa subjektin kuolemas-
ta on kyse nimenomaan maskuliinisen subjektin kriisistä, mikä antaa mahdollisuuden
naisfeministisubjektin tulemiselle. Braidotti huomauttaa naistutkijoiden reagoineen eri
tavalla subjektin kriisiin kuin miesajattelijoiden: 1960-luvulla alkanut rationaalisuuden
kriisin ja subjektin kuoleman aikakausi on historiallisesti ja diskursiivisesti se ajanjakso,
jona feministinen teoria ja käytännön politiikka on syntynyt (Braidotti 1993, 19–26).
Väitän, että Braidotilla on annettavaa niin kriittiselle miestutkimukselle kuin valtio-opil-
liselle ajattelulle. Yhdistettynä esimerkiksi myöhemmin käsittelemääni Klaus Thewelei-
tin puolisyntyisten miesten analyysiin, avautuu uusia näkökulmia vaikkapa populismin
ja oikeistoradikalismien tutkimukseen kuin politiikan ymmärtämiseen vähemmistöksi tu-
lemisena; politiikan ymmärtämiseen molaarisena ja molekulaarisena.

3.3. Psykoanalyttinen diskurssi ja kriittinen miestutkimus

Sigmund Freudin ja Jacques Lacanin tuottama psykoanalyttinen diskurssi osana 1900-
luvun biovaltaa on myös keskeinen väitöskirjani artikkeleiden ymmärtämisessä. Connell
kirjoittaa psykoanalyttisen diskurssin olleen ensimmäinen vakava yritys perustaa tiede,
joka ottaisi huomioon modernin maskuliinisuuden. Freud ei ymmärtänyt maskuliini-
suutta luonnollisena objektina. (Connell 1995, 8.) Tiedon arkeologisesti voimme todeta
Freudin pyrkineen objektivoimaan maskuliinisuuden tieteen subjektiksi, vaikka hän ei
missään vaiheessa esittänyt systemaattista teoriaa maskuliinisuudesta. Vallan genealogi-
sesti tarkasteltuna psykoanalyttinen diskurssi pyrki tuottamaan tietoa maskuliinisu-
udesta biovallan käyttöön; löytämään, tutkimaan ja hallitsemaan modernia maskuliini-
suutta asettaen sen palvelemaan nuoria kansallisvaltioita.

Connellin mukaan Freudin käsitys maskuliinisuudesta on kolmivaiheinen. Ensimmäinen
on erottelu normaaliin ja neuroottiseen mieleen sekä tiedostamattoman ja repression kä-
sitteet, jotka tekivät mahdolliseksi tulkita tiedostamatonta esimerkiksi unien, lipsahdus-
ten tai vitsien välityksellä. Freud kehitti ajatuksen oidipuskompleksista, vaikka hän kui-
tenkin epäili sen heteronormatiivisuutta esittäen hypoteesin ihmisten perustavanlaatui-
sesta biseksuaalisuudesta: jokainen ihminen on sekä feminiininen että maskuliininen.

Toiseksi ”susimiestä” tutkiessaan Freud löysi esioidipaalisen narsistisen maskuliinisuuden, mikä vahvisti teoriaa kastration pelosta ja pojan primaarisesta identifioitumisesta isän sijasta äitiin. Kolmanneksi Freud kehitti ajatuksen oidipuskompleksin yhteydessä sisäistetyistä normeista yliminänä, joka tarkkailee ja rankaisee omana tuntona yksilön käyttäytymistä. (Connell 1995, 8–10.) Yliminän käsite yhdistää psykoanalyttisen diskurssin politiikan tutkimukseen, kuten ensimmäisessä artikkelissa osoitan:

Freudilla primaarinarsismi korvautuu minän ja minäihanteen jakautumisella. Freudin hypoteesi on, että on vielä yksi psyykinen konstruktio, jonka tehtävä on jatkuvasti mitata etäisyyttä minän ja minäihanteen välillä. Tätä psyykkistä konstruktioita Freud (1923/1994) kutsuu esseessä *Minä ja se* yliminäksi. Sekä yliminä että minäihanne palautuvat vanhempien kriittiseen ääneen ja myöhemmin julkiseen mielipiteeseen kuten mediaan tai muihin kurinpidollisten instituutioiden tuottamiin normeihin. Freud käsittää minän kehittymisen päättymättömäksi yritykseksi palata primaarinarsismiin toisten antamien ihanteiden kautta. (Esim. Verhaeghe 2010, 14–15.) Lacanilla minäihanteet ovat symbolisia elementtejä, jotka subjekti omaksuu Toisen diskurssista. Yksinkertaistettuna tämän kaavan mukaan yhteiskunta tuottaa esimerkiksi sukupuolittuneita symboleita, joihin poika samaistuu yliminän painostuksesta ollakseen oikeanlainen mies.

Butlerin suhdetta psykoanalyttiseen diskurssiin käsittelevässä artikkelissa poliittisuus ei kuitenkaan ensisijaisesti ilmene kamppailuna yliminästä vaan merkitsijän ja merkityn välisen suhteen uudelleen määrittämisestä. En ala käsitellä freudilaisen ja lacanilaisen psykoanalyttisen diskurssin keskeisimpiä käsitteitä kuten imaginaarinen, symbolinen, reaalin uudelleen – ne tulevat ilmi ensimmäisestä artikkelista (Nieminen 2004). Toisaalta yliminä on keskeisessä asemassa ruumiin morfologian omaksumisessa. Artikkelissa esitän, kuinka Butler lukee sekä Freudin kuvausta narsismista ja Lacanin teoriaa peilivaiheesta osana ruumiillisuuden omaksumista ja kuinka Butler korvaa freudilaisella poissulkemisen käsitteellä lacanilaisen reaalin. Ymmärrän Butlerin tulkitsevan lacanilaisen reaalin viittaavan Kantilta periytyvään ajatukseen olioiden maailmasta sinänsä hänen kritisoidessaan reaalista transsendentin asemaan korottamisesta, kun taas poissulkeminen liittyisi performatiivisuuteen, jolloin sen ehdot olisi politisoitavissa¹⁰.

---

¹⁰ Psykoanalyttisesti suuntautuneet tutkijat ovat sittemmin kritisoineet Butlerin tapaa korottaa lacanilaisen reaalin transsendenttaalin asemaan ja korostaa, että imaginaarista, symbolista, reaalista on käsiteltävä yhtä aikaa, kun tulkitaan falloksen asemaa, ei pelkästään imaginaarisessa järjestyksessä muodostu-

Vaikka Butlerin teoria pyrkii mahdollistamaan tulevaa symbolista järjestystä, jossa abjektivoidut ruumiit tulisivat kulttuurisesti ymmärrettäviksi, ei hän ole valmis kuitenkaan kyseenalaistamaan yhteiskunnan normatiivisuutta: jos sukupuolten välistä suhdetta määrittelevää normia (fallost) pyrittäisiin kumoamaan, olisi seurauksena vain sen siirtyminen toiseen paikkaan ja uusien hierarkioiden muodostuminen. Tulen artikkelissa samaan johtopäätökseen kuin Pulkkinen, joka toteaa, että Butler ei suinkaan hylkää psykoanalyysiä mahdollisena teoreettisena kielenä ja pitää itse asiassa yllä psykoanalyttistä traditiota. Erityisesti hän kiinnittää huomiota Butlerin esittelemään Freudin ja Lacanin kirjoitusten notkeaan yhdistämiseen perustuvaan teoriaan lesbofallosesta eli falloksen omistajaksi identifioituvaan tyttöön (Pulkkinen 2000, 54; Pulkkinen 1998, 196-200; vrt. Groz 1995; de Lauretis 2004). Kuten artikkelissa totean, Butler tarkastelee mahdollisuutta muodostaa *vaihtoehtoinen imaginaarinen järjestys* hegemoniseksi kutsumansa tilalle, joka kyseenalaistaisi niin ymmärryksemme ruumiimme morfologiasta, muoto-opista, kuin falloksesta etuoikeutettuna poliittisena merkitsijänä.

Butler ei niinkään kyseenalaista fallista seksuaalisuutta kuin maskuliinisen ruumiin ja falloksen välisen yhteyden. Butlerille fallos ei viittaa penikseen vaan se on imaginaarinen siirrettävissä oleva entiteetti, jonka aseman mikä tahansa ruumiinosa tai jopa ruumiin ulkopuolien esine voi periaatteessa ottaa, kunhan siihen investoidaan libidoa. Butlerin tavoitteena ei ole enempää tai vähempää kuin laajentaa sukupuolen ja seksuaalisuuden normia siten, että mahdollisimman moni ihmiselämä tulisi hyväksytyksi ja tunnustetuksi. Kyseenalaistaessaan falloksen, symbolisen järjestyksen ja diskurssin etuoikeutetun merkitsijän ja miehen ruumiin välisen yhteyden myös naisesta voisi tulla täysivaltainen poliittinen subjekti. Tämän ajatuksen käänän nurin toisessa artikkelissa ja

---

neena symbolisen järjestyksen etuoikeutettuna merkitsijänä. Psykoanalyttisessä diskurssissa sukupuoli ei ole sen enempää sosiaalinen kuin biologinenkaan. Se muodostuu kielen ja symbolisen järjestyksen tuolla puolen, mikä ei kuitenkaan tarkoita, että sukupuoli olisi biologinen. Psykoanalyttisessä diskurssissa ei-diskursiivinen ei ole sama asia kuin biologinen, kuten Butler näyttää ajattelevan. Niin ikään Butlerin kritikoiden mukaan hylätessään reaalisen käsitteen hän samalla sulkee teoriansa ruumiillisuudesta ja materiaalisuudesta käytyjen keskusteluiden ulkopuolelle. (Hekanaho 2009, 14–15; Copjec 1995.) Lacanilaisessa psykoanalyttisessä teoriassa sukupuoli kyllä tuotetaan merkitsijän ja merkityn välisessä vuorovaikutuksessa, mutta reaalisen tunkeutuminen symboliseen järjestykseen aiheuttaa merkityksenannon epäonnistumisen. Reaalinen tekee symbolisen järjestyksen eheyden mahdottomaksi mahdollistaen erilaiset ruumiit ja politisoi ne. Reaalinen ylittää representaation ja fallisuuden rajat.

hyödynnän sitä käytännössä neljännessä artikkelissa analysoidessani suomalaisten miespoliitikkojen suhdetta ruumiillisuuteen.

Ajatukseni on, että kontrolliyhteiskunnassa ylemmän keskiluokan miespoliitikot leikittelevät fallokselta luopumisella ja toisaalta maskuliinisuuden ja miehen ruumiin välinen sidos on kastrotu. Modernissa kuriyhteiskunnassa tällainen sidos vielä löytyi, mistä seurasi politiikan sukupuolittuneisuus (vrt. Kuusipalo 2011), mutta myöhäismodernissa suhde miehen ruumiin ja symbolisen järjestyksen etuoikeutetun merkitsijän välillä on kompleksisempi, myös miehen ruumis on vaarassa politisoitua, tulla objektiksi.

Sen sijaan Braidotti puolustaa – seuraten Irigarayta – nais erityistä halua ja seksuaalista morfologiaa. Reaalisen eron vahvistaa ihmetyksen passio: se takaa sen, että sukupuolta ei nähdä samoina, i.e. identifioida falloksen. Tästä seuraisi Braidottin mukaan myös miehille mahdollisuus tavoitella ei-fallista seksuaalisuutta ja uudelleen merkitä halun sijoittumisen paikka. (Braidotti 2002, 27–28.) Braidottin mielestä butlerilainen käsitys fallokselta imaginaarisena siirrettävissä olevana entiteettinä on moneltakin osin ongelmallinen. Ensinnäkään se ei ota huomioon ruumiiden fysiologisia ja anatomisia eroavaisuuksia. Sukupuoliero on materiaallinen tosiasia huolimatta teknologisesta kehityksestä (Braidotti 2002, 46), eikä sitä hänen mukaansa tule sekoittaa seksuaaliseen identiteettiin kuten Butler tekee ymmärtäessään heteroseksuaalisen matriisin tai hegemonian tuottavan käsityksemme kahdesta sukupuolesta. Toiseksi Braidottin mukaan on epäeettistä vaatia luopumaan omasta ruumiillisuudesta sillä perusteella, että saa jonkun teoreetikon mukaan mahdollisuuden täysivaltaiseen poliittiseen subjektiuteen.

Braidotti muistuttaa, että Irigaraylle fallos on niin ikään imaginaarinen entiteetti, mutta se ei ole peniksestä irrotettavissa: se toimii symbolisessa järjestyksessä erottamalla subjektin äidin ruumiista ja tekemällä mahdolliseksi sosiaalisen kanssakäymisen myöhemässä elämässä. Siinä, missä Butlerille äidistä erottautuminen, heteroseksuaalisen imperatiivin realisoituminen ja homoseksuaalisen perustavanlaatuisen menetys ovat yhtäaikainen ilmiö ja sidoksissa toisiinsa, Braidotille nämä ovat erillisiä tapahtumia, joista oleellisin sukupuolieron muodostumiselle – ja uudelleen arvioinnille – on ensisijaisen rakkauden kohteen menetys eli äidin ruumiista erottautuminen. Se on feministiselle subjektiviteetille sekä uhka että mahdollisuus. Braidottin mielestä Butlerin käsitystä sukupuolesta leimaakin selkeä negatiivisuus, joka ilmentää hänen hegeliläisyyttään. Hänelle

halu ilmenee yksinomaan puutteena ja poissaolona. (Braidotti 2002, 42.) Sen sijaan Braidotti esittää Irigarayn ymmärtävän sukupuolieron mahdollistavana, ei ainoastaan olevan luonteeltaan positiivisempi. Koska feminiininen on symboliselle järjestykselle radikaalia toiseutta – Deleuzen käsittein virtuaalista –, mahdollistaa se ennalta arvaamattomuuden. (Braidotti 2002, 111, 113–114.)

Braidottin mukaan ajatus äidistä ensisijaisena merkitsijänä, joka kuitenkin on joutunut miehisen diskurssin ulkopuolelle, antaa mahdollisuuden myös ajatella maskuliinisuutta uudella tavalla ja toteuttaa seksuaalisuutta eri lailla, ei-fallisesti. Kyse on ennen kaikkea miehen äitisuhteesta, joka heijastuu myöhemmin miehen suhteessa toisiin naisiin: kykeneekö mies luomaan eettisen suhteen vastakkaiseen sukupuoleen vai näkyykö nainen minän kaltaisena sekä vain ja ainoastaan minän tarpeiden kautta.

Sen sijaan niitä harvoja kohtia, joissa Butler käsittelee maskuliinisuutta, on teoksessa *The Psychic Life of Power* esittely näkemys, että heteroseksuaalinen mieheys rakentuu tiedostamattomalle väitteelle: ”En ole milloinkaan rakastanut miestä enkä siten koskaan menettänyt häntä” (Butler 1997b, 139–140). Kohta kietoutuu heteromelankolian käsitteen ympärille, jolla Butler käyttää käsitettä *heteroseksuaalinen melankolia* kuvaamaan vallitsevaa tilannetta, jossa minä voi ottaa ymmärrettävän muodon vain kieltämällä osan itsestään. Freudilla lapsen halun ensimmäinen kiinnittymisen kohde on jompikumpi vanhemmista, mutta kulttuurissa vallitsevasta incestikiellosta johtuen lapsi kuitenkin joutuu luopumaan primaarinarsismista, ja minä alkaa muodostua. Butlerin mielestä kuitenkin incestikieltoa edeltää ja edellyttää kielto homoseksuaalisuuteen: ennen oidipuskompleksia lapsen on täytynyt jo kieltää rakkaus samaan sukupuolta kohtaan. Psykoanalyttisessä teoriassa halun kohteen täytyy olla eri kuin identifikaation kohde. Butlerille sukupuoli muodostuu itsensä kieltämisestä ja siitä, että tuota kieltoa ei saa surra vaan se sisäistetään. Sukupuoli on nimenomaan yhteiskunnan yliminän kautta tuottaman heteromelankolian performointia osana Toisen diskurssia.

Kolmannessa artikkelissa (Nieminen 2010a) viittaankin Mikko Tuhkasen näkemukseen, että Butlerin käsitys erilaisista ruumiista on varsin rajallinen johtuen hänen ongelmallisesta – suorastaan idosynkraattisesta – psykoanalyttisen diskurssin tulkinnastaan. Vaikka Butler käsitteellistää mielenkiintoisesti falloksen ja miehen ruumiin välistä yhteyttä, mikä varsinkin myöhäismodernissa yhteiskunnassa on erinomainen työkalu pyrkiessäm-

me ymmärtämään miespoliitikkojen medianhallintaa, ei hän kykene ajattelemaan uudenlaisten miesruumiiden mahdollisuuksia poliittisessa kentässä tai olemaan ajattelematta seksuaalisuutta fallisuuden kautta. Koska Butlerilla ei ole radikaalia toiseutta symbolisen järjestyksen ulkopuolella, hän hylkää ajatuksen lacanilaisesta reaalisesta ja kykenee käsitteellistämään vain ja ainoastaan sellaisia subjekteja, jotka ovat mahdollisia nykyisyydestä käsin ajateltuina, mutta poissuljettuja abjekteiksi. Radikaaleimpia subjektipositioita, jota hän kykenee käsitteellistämään, ovat maskuliiniset naiset ja feminiiniset miehet. (Tuhkanen 2005, 8–10.) Kuriyhteiskunnassa se saattoi olla vielä subversiivista, mutta ei moninaisuutta juhlistavassa kontrolliyhteiskunnassa.

Braidottin mukaan yhdysvaltalaisen feministien – kuten Butlerin – feminiinisuuden peilosta on seurannut se, että yhdysvaltalaisilla feministeillä ei ole ollut juuri mitään sanottavaa valkoisesta heteroseksuaalisesta maskuliinisuudesta (Braidotti 2002, 31). Artikkeleissa osoitan, ettei tämä täysin pidä paikkaansa, vaikka kritiikki Butlerin performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsityksen rajallisuudesta onkin otettava huomioon vaikkapa käsitellessämme kriittisen miestutkimuksen mahdollistumista.

3.4. Hegemoninen maskuliinisuus

Kuten johdannossa totesin, R. W. Connellin hegemonisen maskuliinisuuden teoria on ehkä kriittisessä miestutkimuksessa käytetyin ja kiistellyin. Myös väitöskirjani artikkeleissa (Nieminen 2006; Nieminen 2010a; Nieminen 2010b; Nieminen 2013) se on keskeisessä asemassa, ja samalla kehitän sitä eteenpäin.

Connellin mukaan kaikki ihmisyyhteisöt tuntevat sukupuolen, mutta maskuliinisuuden käsite ei ole universaali. Maskuliinisuus – sellaisena kuin me sen tunnemme – on modernisaation tuote *par excellence* ja yhteydessä globaaliin kapitalismiin ja kolonialismin historiaan. (Connell 1995, 67–68.) Artikkeleissa esitän Connellin käsityksen hegemonisesta maskuliinisuudesta sopivan yhteen Foucault'n teoriaan modernista biovallasta, vaikka Connell ei itse käytä biovallan käsitettä ja viittaa ainoastaan ohimennen Foucault'hon. Hän myöntää Foucault'n auttaneen ymmärtämään, kuinka tieto ja valta kietoutuvat toisiinsa sekä synnyttäneen kokonaan uusia näkökulmia (kuten vaikkapa muo-

dintutkimuksen yhdistettynä maskuliinisuuteen), mutta huomauttaa, ettei Foucault'ta löydy teoriaa sosiaalisesta sukupuolesta (engl. gender) (Connell 2000, 19–20)¹¹.

Niin ikään samalla tavoin kuin Connell (2000, 20) kritisoi Foucault'a, hän myös kyseenalaistaa Butlerin performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsityksen mielekkyyden ja väittää sen olevan kyvytön tarttumaan sellaisiin kysymyksiin kuin työelämän käytännöt, väkivalta, lastenhoito, poliittinen vastarinta (muuna kuin yksilökeskeisinä valintoina tai kuluttajakansalaisuutena) ja aineellinen epätasa-arvo, asettuen samalle viivalle monien muiden Butler-kriitikoiden kanssa (esim. Nussbaum 1999). Mutta kuten olen jo aikaisemmin osoittanut, päivittämällä foucault'laista ajatusta biovallasta Hardtin ja Negrin materialistisella luennalla ja historiallistamalla Butlerin performatiivisen sukupuoli- ja politiikkakäsitys, nähdä se ominaisena nimenomaan myöhäismodernille kontrolliyhteiskunnalle tai sen tulkinnalle, ei universaalina ahistoriallisena sukupuolisuuden ilmaisu, voimme kumota Connellin kritiikin – ainakin osittain. Lähestynkin artikkeleissa hegemonisen maskuliinisuuden teoriaa vallan genealogisesti.

Artikkeleissani oletan Connellin yhdessä Tim Carrigan ja John Leen *Theory and Society* -lehdessä vuonna 1985 lanseeraaman hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen kuvanneen nimenomaan kuryhteiskunnan sukupuolijärjestystä, ennen kaikkea yksiulotteisen mieskansalaisuuden tuotantoa. He esittivät sen vaihtoehdoksi varhaisemmalle sukupuolirooliteorialle, joka oli sokea sukupuolten välisille valtasuhteille. Se toi myös näkyville sukupuolten välisten ja miesten keskinäisten hierarkkisesti määräytyneiden valtasuhteiden lisäksi sen, että maskuliinisuus ei ole kaikille miehille sama (Connell 1995, 21–27; 71–76). Hegemoninen maskuliinisuus viittaa yhteiskunnan sukupuolijärjestykseen, joka määrittelee niin miesten ja naisten välisiä kuin keskinäisiä valtasuhteita sekä valtarakenteen huipulla olevaan miesryhmään. Sukupuolijärjestystä Connellin mukaan määrittelevät: valta, tuotanto sekä tunteiden ja halun ilmentymät (Connell 1995, 74).

---

¹¹ Myös feministisessä tutkimuksessa on arvosteltu Foucault'a siitä, että hän sivuuttaa sukupuolen – toisin kuin *Seksuaalisuuden historian* käännös antaa ymmärtää, Foucault ei ollut kiinnostunut sukupuolesta vaan seksuaalisuudesta (Pulkkinen 1999). Nancy Fraser (1985) on kutsunut Foucault'a ”nuoreksi konservatiiviksi”, koska hän ei anna mahdollisuutta poliittiselle vastarinnalle ja usko edistykseen. Mutta kuten aikaisemmin jo huomautin, vastaavasti feministinen teoria on sivuuttanut lähes kokonaan Foucault'n seksuaalisuuskäsityksen historiallisuuden sekä yhteyden biopolitiikan muuttuneisiin käytäntöihin, jolloin myös feministisen teorian itsekritiikki on nähdäkseni jäänyt vajavaiseksi.

Hegemonian käsite on peräisin Antonio Gramscilta. Analysoidessaan maskuliinisuuksien rakennetta Connell kiinnittää huomion gramscilaisen hegemonian kahteen ominaisuuteen: hallitsevan luokan kykyyn alistaa toiset yhteiskuntaluokat omien tarkoitusperiensä toteuttamiseksi ja kykyyn luoda yksi ihanne. Connellin teoriassa hallitsevana luokkana on hegemoninen maskuliinisuus, joka asettuu hegemoniaa kannattavien, marginalisoitujen ja alistettujen maskuliinisuuksien yläpuolelle ja ilmenee ideaalikuva maskuliinisuudesta, johon huomattava osa miehistä kuvittelee kykenevänsä identifioitumaan tai ainakin pitää hegemonisen maskuliinisuuden ideaalikuva tavoittelemisen arvoisena (Connell 1995, 76–81). Connellin teorian taustalla näkyy marxilainen kysymys siitä, kuinka on mahdollista, että pieni hierarkian huipulla oleva miesryhmä nauttii etuoikeutetusta asemasta yhteiskunnassa muiden miesten kustannuksella ja nämä miehet eivät nouse vallankumoukseen vaan puolustavat omaa marginaalista asemaansa.

Kuvatessaan miehiä, jotka aktiivisesti tavoittelevat hegemonista maskuliinisuutta, mutta eivät onnistu sitä saavuttamaan, Connell käyttää käsitettä *hegemoniaa kannattava maskuliinisuus*. Sen lisäksi hegemonisen maskuliinisuuden teoriaan kuuluvat *marginalisoidut maskuliinisuudet* ja *alistetut maskuliinisuudet*¹². Connellin teorian ongelmana on se, että muu kuin hegemoninen maskuliinisuus jää varsin epämääräiseksi sisällöltään. Hegemoninen maskuliinisuus on normatiivinen, mutta nähdäkseni sitä ei sellaisenaan pidä samaistaa kurinpidollisen yhteiskunnan mieskansalaisuuden normiin, koska sitä ei sellaisenaan kukaan voi saavuttaa, vaan se ilmenee enemmänkin fantasiana.

Gramsci (1979) kehitti teoriaa hegemoniasta Niccolò Machiavellin *Ruhtinaan* pohjalle. Machiavelli oli kiinnostunut kansanjoukkojen ja ruhtinaiden välisen liittosuhteen muodostumisesta, jota hän tarkasteli kansan näkökulmasta: populaari ratkaisee sen, onko kyseessä kelvollinen vai kelvoton hallitsija. Artikkeleissa esitän, että kykenemme tarkastellaan tätä liittosuhdetta homososiaalisuuden käsitteellä¹³. Ymmärtääksemme maskulii-

¹² Lisäksi Connell (1987) viittaa varhaisemmassa teoksessaan korostetun feminiinisuuden (engl. emphasized femininity) käsitteeseen. Tällä hän tarkoittaa naisia, jotka esimerkiksi politiikassa etenevät miehisissä valtarakenteissa ottamalla mahdollisimman feminiinisen position miellyttääkseen miehiä.

¹³ Homososiaalisuus voidaan ymmärtää hakeutumisenä saman sukupuolen seuraan ja sen laittamista etusijalle ystävyyssuhteissa. Kuten toisessa artikkelissa (Nieminen 2006) esitän, homososiaalisuus voidaan ymmärtää myös latenttina homoseksuaalisuutena, mikä juuri sen takia homososiaalisessa tilanteessa voi ilmetä homofobiana (esim. Kimmel 1997). Vaikka homososiaalisuudessa kilpailuhenkisyys on keskeistä, se enemmänkin vahvistaa miesten keskinäistä samaistumista tai sitä, että miesryhmän tai

nisuuden ja politiikan yhteen kietoutumista on tarkasteltava ruhtinaan – poliittisen toimijan tai subjektin – ja populaarin eli kansanjoukkojen liittosuhteen muodostumista mieskulttuurien sisäisenä dynamiikkana. Tämä liittosuhde muodostuu ruhtinaan identifioituessa hegemonisen maskuliinisuuden subjektipositioon. Identifioituminen tapahtuu performoimalla niitä ominaisuuksia, jotka on ymmärretty maskuliiniseksi ja/tai osoittamalla toisten ruhtinain olevan enemmän tai vähemmän feminiinisiä. Arto Jokinen (2000, 217) on esittänyt tällaisia miehisiä ominaisuuksia – ainakin länsimaissa – olleen voima, valta, menestys, tunteiden hallinta ja heteroseksuaalisuus. Kahdessa viimeisessä artikkelissa osoitan maskuliiniseksi ymmärrettyjen ominaisuuksien olevan murroksessa ja ajatuksen yhdestä ainoasta hegemoniasta olevan vanhentunut.

Paul Verhaeghen kirjoittaa siitä, kuinka sekä Freud että Lacan olettavat, että ryhmässä tietyt henkilöt kantavat ja säätelevät symbolisia merkityksiä, mistä he saavat erityisaseman ryhmässä. He ruumiillistavat symbolista auktoriteettia – Butler puhuisi performatiivisuudesta. Psykoanalyttisen teorian mukaan nämä henkilöt tai hahmot ovat aina sovitavissa ja niiden on perustuttava sopimuksille, jonka ryhmän jäsenet enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti jakavat ja jonka johtaja tai johtajat takaavat. Herradiskurssi antaa subjekteille merkitysketjun, joka määrittää heidän identiteettinsä ja vietinsäätelynsä. (Verhaeghen 2010, 28–29.) Kuten jo ensimmäisessä artikkelissani (Nieminen 2004) totean, ymmärrän politiikan pitkälti kamppailuna symbolisen järjestyksen etuoikeutetusta merkitsijästä, herradiskurssista, joka on aikaisemmin samaistunut pitkälti tietynlaiseen miesruumiiseen mutta on siirtyessämme kontrolliyhteiskuntaan moninaistunut.

Ymmärrän Connellin hegemonisen maskuliinisuuden teorian kurinpidollisten instituutioiden tai koneistojen yksityiskohtaisempana ja yleisempänä kuvauksena. Mikko Lahtinen (1997, 134) kirjoittaa, kuinka Machiavelli ajatteli, että ruhtinaan on institutionalisoidakseen valtansa tultava populaariksi ideologiseksi hahmoksi. Historiallisessa kontekstissa tämä on tarkoittanut siirtymää esimodernista suvereenivallasta kohti modernien kansallisvaltioiden syntyä, joiden armeija muodostuu alueen omista miehistä.

Kuten kahdessa viimeisessä artikkelissa totean, Connell julkaisi vuonna 2005 yhdessä James W. Messerschmidtin kanssa artikkelin, jossa hän pyrki itsekriittisesti arvioimaan hegemonisen maskuliinisuuden teoriaansa. Heidän mukaansa ajatus hegemonisesta val-

---

-kulttuurin keskuudesta nostetaan esille yksi edusmies.

lankäytös on edelleen validi, mutta ajatus muun muassa globaalista hegemonisesta maskuliinisuudesta tai herruusalueesta ongelmallinen (Connell & Messerschmidt 2005, 846–847). Merkittävimpiä muutoksia, joita Connell ja Messerschmidt ymmärtävät tapahtuneen, ovat alistetun maskuliinisuuden aseman, käytännössä homoseksuaalisuuden stigman murtuminen, sekä maskuliinisuuden globalisoituminen ja toisaalta moninaistuminen. Connell ja Messerschmidt antavat ymmärtää, että he päivittävät hegemonisen maskuliinisuuden teoriaa, koska nyt heillä on enemmän empiiristä materiaalia käytössään. Itse ymmärrän teorian päivityksen kuvaavan siirtymää modernista kuriyhteiskunnasta ja pyrkimyksenä ottaa haltuun myöhäismoderni kontrolliyhteiskunta.

Connell (2000, 16–17) puolustaa maskuliinisuuden käsitettä, koska ilman maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitteitä olisi vaikea ymmärtää sosiaalisia rakenteita ja sukupuolten välisiä ja sisäisiä valtasuhteita. Maskuliinisuus viittaa miehen ruumiiseen, joskus suoraan, toisinaan epäsuoraan, mutta se ei determinoi miehen biologiaa, ja siksi voidaan puhua myös naisten maskuliinisuudesta (Connell 2000, 29; vrt. Halberstam 2002). Jeff Hearn on sen sijaan esittänyt, että kriittisessä miestutkimuksessa luovuttaisiin maskuliinisuuden käsitteestä kokonaan ja sen sijaan puhuttaisiin miesten hegemoniasta tai miesten käytännöistä. Tällöin vältettäisiin ongelmallinen kysymys siitä, mitä maskuliinisuuden käsite pitää sisällään. Hän huomauttaa, että miehiä ja maskuliinisuuksia määrittelevät keskinäiset erot, jotka liittyvät mm. ikään, luokkaan, etnisyyteen, ihonväriin, rodullistamiseen ja moneen muuhun tekijään. Maskuliinisuuden käsitteen sijasta puhuminen miesten moneudesta toisi esille erilaisten maskuliinisuuksien ja miesten seksuaalisuuksien kirjon. (Hearn 2004, 59–61.) Metodologishistoriallisesti tarkasteltuna tämä kuvaisi siirtymää modernista kuriyhteiskunnasta myöhäismoderniin.

Vaikka myönnän, että kontrolliyhteiskunnassa hegemonia ei ole kaikenkattava ja maskuliinisuuksien sijasta olisi parempi puhua miesten moneudesta, artikkeleissa en kuitenkaan ole hylännyt hegemonisen maskuliinisuuden käsitettä kokonaan. Viidennessä ja viimeisessä artikkelissa kirjoitan hegemonisen maskuliinisuuden kahdentumisesta suomalaisessa puoluepolitiikassa osana mieskulttuurien pirstoutumista (Nieminen 2013). Sitä paitsi siirtymä modernia maskuliinisuutta tuottaneesta kuriyhteiskunnasta miesten moninaisuutta juhlistavaan kontrolliyhteiskuntaan ei ole kokonaan valmis.

Neljännessä artikkelissa esitän ensinnäkin meidän palanneen kontrolliyhteiskunnassa luokkayhteiskunnan juurille, jossa jokaisella alakulttuurilla oli oma ideaalimaskuliinisuutensa ja hegemonista maskuliinisuutta harjoittava miespoliittikkonsa (Nieminen 2010b). Toiseksi esitän ohjelmallisesti, että poliitikkomiehiä tarkasteltaessa olisi painotettava erityistä mielummin kuin abstraktia ja universaalia: poliitikkomiehiä ja maskuliinisuuksia on tarkasteltava ajan (historian) ja paikan (kulttuurin) mukaan muuttuvina ja vaihtelevina sekä yhteiskunnan että yksilöllisten elämänkaarien ja elämäkertojen tasolla painottaen sitä, kuinka miehet eri tavoin suhtautuvat sukupuolistuneeseen valtaan ja kuinka he organisoivat erojen järjestyksen harjoittaessaan politiikkaa. Tästä on seurannut useita erilaisia politiikan tekemisen tapoja, joita ymmärrän deleuzelaisilla molaarisuuden ja molekulaarisuuden käsitteillä.

3.5. Puolisyyntyiset miehet

Klaus Theweleitin teoria puolisyyntyisistä miehistä edustaa kriittisen miestutkimuksen toista keskeistä linjaa. Väitän, että hänen tapansa käsitteellistää maskuliinisuutta ja politiikkaa on monilta osin jopa ajankohtaisempi kuin Connellin teoria hegemonisesta maskuliinisuudesta, vaikka hänen kaksiosainen läpimurtoteoksensa *Männerphantasien* on kirjoitettu jo 1970-luvun lopulla. Theweleitin teoria on mielenkiintoinen pyrkimys yhdistää psykoanalyttistä diskurssia Deleuzen ja Guattarin skitsoanalyysiin. Braidotti pitääkin Theweleitin teosta hätkähdyttävänä poikkeuksena siinä hiljaisuudessa, joka on kertonut miesten kieltäytymistä ilmaisemasta ”toisenlaista, ei-fallista maskuliinista seksuaalisuutta” (Braidotti 1993, 153).

Suomessa Theweleitin teoriaa on esitellyt ja hyödyntänyt ennen kaikkea psykohistorioitsija Juha Siltala (esim. 1988a; 1988b; 1994; 2009). Siltala on onnistunut luomaan Theweleitin vaikeasti lähestyttävistä ja teoreettisesti hajanaisista merkinnöistä edes jokseenkin eheän kokonaisuuden¹⁴, johon myös itse olen turvautunut seuraavassa selkeyttäessäni kolmannessa ja neljännessä artikkeleissani (Nieminen 2010a; Nieminen 2010b) käsittelemiäni, Deleuzelta ja Guattarilta lainaamiani ja soveltamiani molaarisuuden ja molekulaarisuuden käsitteitä.

---

¹⁴ Siltalan lisäksi historian alalta Jukka Relander (1994) on käyttänyt theweleitiläistä käsitteistöä kirjoittaessaan partioliikkeestä ja sosiaalipsykologiassa Atte Oksanen (2006) käsitellessään muun muassa kouluampumisia. Arto Jokinen (2000) on lainannut Theweleitiltä panssaroidun maskuliinisuuden käsitteen.

Theweleitin teorian lähtökohtana on analyysi freikorpsien – hävityn ensimmäisen maailmansodan jälkeen Saksassa loppuvuonna 1918 syntyneitä puolisoilla olleita joukkoja, jotka myöhemmin organisoitiin osaksi Saksan Weimarin tasavallan armeijaa – kirjoittamista novelleista ja muistelmista. Theweleit tulee siihen johtopäätökseen, että korsettiminuutta tai minäproteesia tarvinneet soturit olivat puolisyntyneitä. He kävivät psyyken vajavaisuutensa takia jatkuvaa sotaa muokatakseen ulkomaailmaa narsismiaan pönkittäväksi. Heidän ruumiinsa oli tietoisesti yllä pidetty lihaspanssari, jota piti koossa kuolemantuotanto sisältä nousevia tuntemuksia vastaan, jotka muistuttivat varhaisesta riippuvuudesta nielevään naiseuteen. Freikorpsien avioliittokuvauksista puuttuu tunnesuhde elolliseen olentoon. Nainen esiintyy materiaana, josta miehen on erottauduttava. Sota on keino hallita sisäistä epäjärjestystä kohtaamatta tunteita. (Siltala 1988a, 135–136.) Panssaroitu maskuliinisuus torjuu ulkoista ja sisäistä tulvaa, sitä ohjasi feminiinisuuden pelko, joka on yhteydessä kansanjoukkojen pelkoon (vrt. Balibar 1994).

Freikorpsien unelmavaltio oli vastakohta massoille, feminiinisyydelle, tasa-arvolle, aistimilliselle nautinnolle sekä halulle ja ennen kaikkea vallankumoukselle. Freikorpseilla ei ollut vielä niin voimakkaita antisemitistisiä fantasioita kuin myöhemmin kansallissosialisteilla (eivätkä kaikki järjestön jäsenet suinkaan liittyneet kansallissosialistiseen puolueeseen seuraavalla vuosikymmenellä). Antisemitismin sijasta naisvihamielisyys oli korostetussa asemassa freikorpseilla yhdessä antikommunismien kanssa; kommunistit ja naiset edustavat heille hallitsemattomia viettejä (Siltala 1988a, 136).

Sen lisäksi, että Theweleit antaa ymmärtää freikorpsien primaarisuhteen äitiin olevan kehittymätön, he eivät olleet käyneet läpi oidipuskompleksia, vaan elivät limbona imaginaarisen ja symbolisen järjestyksenä välimaastossa, yliminää ei ollut sisäistetty. Sen perustana on itsensä kieltäminen. Niin ikään heidän objektisuhteensa oli kehittymätön: minä oli yhtä halujen ja niiden kohteiden kanssa. (Siltala 1988a, 138.) Puolisyntyisiltä puuttuu kyky rakentaa eettinen suhde toiseen, koska he ovat kykenemättömiä ottamaan etäisyyttä itseensä. Käsittelen vastaavaa tematiikkaa kolmannessa artikkelissa (Niemi-Niemi 2010a) viitaten Irigarayn (1996) ajatukseen miehestä ja naisesta itsenäisinä subjekteina, sukupuolieron tunnistamisesta: naisen on löydettävä oma primaari narsisminsa¹⁵

---

¹⁵ Freudille sukupuolieroa ei ole olemassa esioidipaalisella tasolla. Oraalisen, anaalisen ja fallisen vaiheen aikana pieni tyttö ei eroa pienestä pojasta, mutta oidipaalisessa vaiheessa tytön suuntautumisessa tapahtuu

ja miesten selvitetävä välinsä ilmiön, josta Irigaray käyttää ilmaisua hom(m)osexualite, kanssa löytääkseen aistimellisyyden, oma ruumiillisuutensa. Puolisyyntysten tragedia on pelätä ja tarvita läheisyyttä yli kaiken (Siltala 1988b, 238).

Erontuotanto perustuu negatiiviselle liikkeelle: ollakseen olemassa määrittyneenä, on olion kiellettävä vastapuolensa, ja ero, jonka kielto tuottaa, asettuu olion ulkopuolelle, olion ja sen vastapuolen väliin, jolloin identiteetti on rajoittumista ja paikantumista suhteessa toisiin, mutta se on myös dynaamista kieltoliikettä, joka tapahtuu toisten välityksellä. (esim. Hardt 1993, 2–3; 10–11.) Tällainen erontuotanto voi Deleuzen mukaan rakentaa oliota vain sattumanvaraisena. Populaaripsykologian diskurssia hyödyntäen sen voisi sanoa jättävän mieheyden identiteetikriisiin. Mieheys rakentuu suhteessa Toiseen ja tunteakseen itsensä eheäksi miehen on asemoitava itsensä herraksi, koska hän on riippuvainen Toisen tunnustuksesta; olemisestaan epävarma. Sen sijaan Braidotti on kiinnostunut Deleuzessa hänen tavastaan ymmärtää ero ja virtuaalinen, joka avaa mahdollisuuden sukupuolieron tulemiselle kontingenttina, ennakoimattomana. Identiteettipolitiikan sijaan Deleuze ja Guattari puhuvat halun sommitelmista ja rihmastoista. Deleuzelle ruumis on avoin, avautuva ja jatkuvassa tulemisen tilassa, joka perustuu yhdistymiseen ja jatkuvan uusiin yhdistelyn mahdollisuuksiin.

Siltalan mukaan Theweleitin teoriassa on kaksi huomattavaa ansiota sen erinäisistä puutteista huolimatta. Ensinnäkin se, että Theweleit ei väitä näiden protonatsien psyykeen olleen vieras tai edustaneen toiseutta modernille länsimaiselle maskuliinisuudelle, kyse oli korkeintaan aste-erosta (Siltala 1988a, 135), vaikka se oli syntynyt historiallisessa tilanteessa, jossa ensimmäisen maailmansodan veteraanit tunsivat tulleen petetyiksi, ei niinkään ulkoisen vihollisen lyömänä kuin kotirintaman pettämisen johdosta. Ymmärrän Theweleitin teorian puolisyntyisistä miehistä ja panssaroidusta maskuliinisuudesta kuvauksena modernin maskuliinisuuden ja yksiulotteisen mieskansalaisen psyykeen tuotannosta osana kuriyhteiskuntaa yleensä. Ymmärrän sen siis Connellin teorialle vaihtoehoiseksi tai täydentävänä tapana käsitteellistää modernia maskuliinisuutta.

---

ratkaiseva muutos. Pojalle äiti on edelleen ensisijainen rakkauden kohde, mutta tytön on hylättävä esioidipaallinen kiintymys äitiin ja otettava isä rakkausobjektikseen. Samuuden logiikasta johtuen nainen joutuu karkotetuksi omasta primaarista halustaan totaalidemmin kuin mies, sillä suuri osa naisista ei onnistu muuttamaan esioidipaalista kiintymystä ja kehittymään kypsään naiseuteen. Irigarayn mukaan oidipaalinen järjestelmä ei tunnusta naisten välisiä suhteita vaan torjuu ne. (Moi 1989, 150.)

Theweleitin teoria osoittaa, kuinka puolisyntyiset miehet korvaavat kulttuurin keinoin sen, mitä psyykkisestä varustuksesta on puuttunut (Siltala 1988a, 141). Theweleitin puolisyntyiset miehet eivät ole siirtyneet onnistuneesti symboliseen järjestykseen ja löytäneet vakaata identiteettiä vaan ovat korvanneet perheen ja oidipaalisuuden, estäneet vajoamisen psykoosiin, toisten samalla tavoin ajattelevien miesten homososiaalisuudella ja panssaroidulla maskuliinisuudella. Väitän, että Theweleitin tapa siirtää Freudin teoria oidipaalisuudesta Deleuzen ja Guattarin skitsoanalyysin avulla miesten homososiaalisten verkostojen ja panssaroidun maskuliinisuuden analyysiin avaa myös uusia näkökulmia politiikan sukupuolittuneisuuden tutkimukseen.

Siltala (1988a, 138) kirjoittaa puolisyntyisen molaarisuudella, kokonaisuuden ylläpidolla, vastustavan jatkuvaa epävarmuutta olotilastaan: moninaisuus ja rajojen hämärtyminen kauhistuttavat häntä. Seksuaalisuuden alueella psykoanalyttinen diskurssi ja ennen kaikkea oidipuskompleksi ovat olleet keskeisiä molaarisesti tiedontuotannossa täsmen-täen sukupuolet kahdeksi tilastolliseksi sarjaksi. Oidipaalinen rakenne on Deleuzelle ja Guattarille esimerkki eksklusiivisesta disjunktioista, vaihtoehtoisten tulevaisuushorisonttien kieltämisestä sulkemalla tiedostamattomia virtauksia: Freud typisti seksuaalisuuden ydinperheideologiaan tai näkemällä kaiken seksuaalisuuden vain ja ainoastaan sen variaatioina. Eugene W. Holland (1999) esittää molaarisen subjektiviteetin tuottamisessa oidipuskompleksissa olevan kolme vastakkainasettelua tai disjunktioita, joista toinen vaihtoehto on suljettava: (1) mies vs. nainen (sukupuoliero); (2) objektinvalinta vs. identifioituminen; (3) homoseksuaalisuus vs. heteroseksuaalisuus. On identifioitava joko mieheksi tai naiseksi, samaistumisen kohde ei voi olla sama kuin halun objekti, homo- ja heteroseksuaalisuus ymmärretään toistensa vastakohdiksi.

Väitän neljännessä artikkelissa (2010b) myös edustuksellisessa demokratiassa poliitikon pyrkivän aavistamaan, mitä hänen potentiaaliset äänestäjensä preferoivat ennen vaaleja ja yrittävän nostaa poliittiselle agendalle mahdollisimman laajoja kansalaispiirejä kiinnostavia asioita ja olemaan hiljaa kysymyksistä, joista heidän potentiaaliset äänestäjät ovat keskenään erimielisiä – ainakin, jos poliitikko haluaa tulla valituksi. Deleuzen ja Guattarin mielestä molaarinen ajattelu onkin *par excellence* fallista. Poliitiikan tutkimuksessa erilaiset teorit äänestyskäyttäytymisestä ja äänestäjien preferensseistä ovat yleisiä, mutta Deleuzen ja Guattarin käsitteitä käyttämällä on mahdollista saada esille politiikan sukupuolittuneisuus, ei ainoastaan viittaamalla politiikan agendaan vaan

yleensäkin sen toimintalogiikkaan: molaarisuuteen. Moderni kuryhteiskunnan poliittinen järjestelmä sekä sukupuolijärjestys perustuivat enemmän tai vähemmän tilastollisuuteen eli suuruuden logiikkaan: poliitikko sulkee vaihtoehtoisia tapoja ajatella tulevaisuushorisonttia. (Deleuze & Guattari 2007: 327-328).

Tämän tulkinnan mukaan edustuksellisen demokratian ja fascismin välillä ei ole periaatteellista eroa samalla tavoin kuin puolisyntyisyys on modernille maskuliinisuuden ominaista yleensä, ei ainoastaan Theweleitin analysoimien freikorpsien erityispiirre. Mutta jossain yhteyksissä molaarisuus on helpoimmin havaittavissa tai voimakkaammin läsnä kuin toisissa. Esimerkkinä olen artikkeleissa (Nieminen 2010b; Nieminen 2013) käyttänyt perussuomalaisten puheenjohtajaa Timo Soinia, jonka retoriikka perustuu normaaliakin vahvemmin molaarisuuteen, ajatteluun kuvitellusta enemmistöstä (vrt. Andersson 1983/2007). Vielä vahvemmin minäproteesi politiikassa ilmenee kolmannen aallon oikeistoradikalismin poliittisessa toiminnan tyyliässä ”nuorten vihaisten miesten” rakentaessa identiteettiään ulkoisilla ja sisäisillä viholliskuvilla, misogynialla, muukalaisvas-
taisuudella ja moninaisuuden pelolla (Nieminen 2011).

Kuten neljännessä ja kolmannessa artikkelissa (Nieminen 2010a; Nieminen 2010b) kirjoitan, Deleuze ja Braidotti ymmärtävät vastakohtaksi molaarisuudelle, erojen ensisijaisuutta korostavan molekulaarisuuden, vähemmistöksi tulemisen. Molekulaarisuuden käsite viittaa subjektin ajattelemiseen konkreettisenä materiaalisena ja semioottisena, anti-humanistisena rihmastollisuutena (Braidotti 2011, 247).

Se mahdollistaisi mieheyden ajattelemisen uudella tavalla, ymmärtämisen sen moneutena ilman, että mieheyttä rakennettaisiin maskuliinisuutena suhteessa toiseen, joka nähdään alempiarvoisena, feminiinisenä. Siinä, missä molaarisuus rakensi modernia maskuliinisuutta sulkemalla virtauksia tai ohjaamalla ne fallisella politiikalla yhteen ainoaan pääuomaan ja hierarkiasoimalla identiteettejä, on molekulaarisuus myöhäismodernille ominaista moninaisuutta, halujen sommitelmia, inklusiivisia konjunktioita. Deleuzelle ja Guattarille kapitalismi vapauttaa identiteetin kahleista mutta samalla sitoo ihmisen abstrakteihin ja keinotekoisii kokonaishahmoihin (vrt. Siltalta 1988b, 233).

Ajatus molekulaarisuudesta – kuten koko Deleuzen ja Guattarin skitsoanalyysi – perustuu ajatukselle tiedostamattomien virtausten todellisuudesta. He näkevät yhteiskunnan

ontologisena perustana tiedostamattomat ja satunnaisesti kytkeytyvät virtaukset, joihin historia ei vaikuta, mutta joita pyritään kontrolloimaan molaarisilla poissulkemisilla ja hierarkioilla (Siltala 1988b, 233). Skitsoanalyysin tehtävänä on vapauttaa haluvirrat ehtymättömine kytkemismahdollisuuksineen, tuottaa nykyisyydestä radikaalisti poikkeavia olemassaolon muotoja, jotka ovat vielä käsittämättömiä – ja luoda politiikan tutkijoille uusia käsitteitä, joilla ymmärtää myöhäismodernia politiikkaa.

Siinä, missä Braidotti kiittää Deleuzen ja Guattarin ajattelua ymmärtäen tiedostamattomat virtaukset feminiinisinä ja molaarisuuden fallisena, Butler ei hyväksy ajatusta tiedostamattomista virtauksista yhteiskunnan ontologisena perustana. Hän kyseenalaistaa Deleuzen ja Guattarin halun käsitteen väitöskirjassaan liian utopistisena ja yhdistää tiedostamattomat virtaukset lacanilaisen reaalisen käsitteeseen. Tästä huolimatta esimerkiksi Hollandin mukaan Butler kyseenalaistaessaan niin sukupuoliéron, heteroseksuaalisuuden ja homoseksuaalisuuden kuin objektivalinnan ja identifioitumisen vastakkainasettelun on hyvinkin deleuzelainen (Holland 1999, 120–121). Braidotti on tunnetusti toista mieltä: Holland ei voisi olla enempää väärässä antaessaan ymmärtää Butlerin olevan deleuzelainen (Braidotti 2002, 111–112).

Samoin on Connellin hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen kanssa: jos Theweleitin teoria puolisyntyisistä miehistä historiallistetaan osaksi tuotannontapaa ja tuotantosuhteita, se auttaa meitä myös ymmärtämään mieheyden moninaistumista viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Puolisyntyisyys ja korsettiminuutta ylläpitäneet kurinpidolliset instituutiot olivat modernin miehisyiden rakentumiseen liittyvä ilmiö. Myöhäismodernille kontrolliyhteiskunnalle on ominaista molekulaarisuus, mistä on seurannut moraalinen paniikki ja diskurssi maskuliinisuuden kriisistä, joidenkin miesten epätoivoinen pyrkimys rakentaa itselleen minäproteesia esimerkiksi oikeistoradikalismilla ja internet-yhteisöllisyydellä (esim. Norocel 2010; Nieminen 2011). Verhaeghen kirjoittaa, kuinka ”[p]erverssi Toinen ilmaantuu aikana, jona herrasignifioija on lähes kadonnut. [...] Perinteisen neuroottisen patriarkaatin sijaan olemme astuneet postmoderniin *perverssiin* maailmaan, missä uusliberaali isovelji manipuloi ryhmää.” (2010, 48).

4. Lopuksi

Feministinen tutkimus on tuonut esiin naisten moninaisuuden. Samalla tavalla tarvitsemme keskustelua miesten ja poikien moninaisuudesta. Meidän on kyseenlaistettava vallalla oleva valkoisen, heteron, keskiluokkaisen ja työssä käyvän miehen normi. Tähän tarvitsemme miehistä, pojista ja erilaisista mieheyden malleista tehtyä sukupuolitietoista tutkimusta.

Tasa-arvoministeri Paavo Arhinmäki 7.9.2012

4.1. Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen

Marx ja Friedrich Engels kuvasivat yhteiskuntaa rakennuksena, joka seisoo perustan eli infrastruktuurin, taloudellisen tason, päällä. Perustan muodostaman pohjakerroksen päälle kohoavat ylärakenteen kerrokset, joita nimitetään oikeudellis-poliittiseksi ja ideologiseksi päällysrakenteeksi. Louis Althusser muistuttaa Engelsin korostaneen Marxin ajattelun taloudellisen perustan ohjaavan ylärakennetta vain ja ainoastaan ”viime kädessä”. (Althusser 1984, 156–157.) Tällä tavoin Marx ottaa etäisyyttä idealistisista historiafilosofioista ja omaksuu materialistisen kannan, mutta samalla ”viime kädessä” tarkoittaa myös sitä, että päällysrakenteella on suhteellinen itsenäisyys perusrakenteeseen. Michelle Barrett puolestaan lisää, että sukupuolta tarkasteltaessa on ymmärrettävä perus- ja päällysrakenteen välinen suhde kompleksisena, mikä nimenomaan mahdollistaa sukupuolen tarkastelun tuotantona (Barrett, 1984, 76–79; 88–96), mikä on ollut myös tämän miessukupuolta tarkastelleen väitöskirjakirjatutkimuksen lähtökohta.

Materialistista ja poststrukturalistista ajattelua yhdistävistä lähtökohdista olen siis väittänyt kriittisen miestutkimuksen mahdollistuneen valtio-opillisessa ajattelussa nimenomaan 2000-luvulla kahdesta syystä: (1) elinkeinorakenteen muutoksen myötä eli siirtymästä teolliseen tuotantoon perustuvasta kurinpidollisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseen palveluihin ja informaatioteknologiaan perustuvaan kontrolliyhteiskuntaan, mikä ideologisessa ylärakenteessa ilmenee sukupuolieron ja -järjestyksen uudelleenneuvotteluna, hegemonisen maskuliinisuuden murtumana ja miesten moneutena, (2) koska feministinen liike ja naistutkimus ovat tehneet mahdolliseksi miehen ymmärtämisen sukupuolena luoden sellaista käsitteistöä, jolla maskuliinisuuden tutkiminen on tullut mahdolliseksi, foucaultlaisittain asettaa se diskurssiin ja objektivoida tiedon kohteeksi.

Foucault kirjoittaa, kuinka modernille biovallalle on ollut ominaista tunnustuskäytäntöjen lisäksi panna jokainen ”tekemään omasta sukupuolisuudestaan jatkuvaa diskurssia” (Foucault 1998a, 30). Abstraktin halun kääntäminen kurinpidollisissa instituutioissa tai ideologisissa valtiokoneistoissa diskurssiksi teki sen objektivoinen tiedon kohteeksi mahdolliseksi. Seksuaalisuuden transsendentaalisuus tai tuonpuoleisuus kiellettiin. Freudilaisessa psykoanalyttisessä diskurssissa tiedostamattoman käsite ei tarkoita sitä, että seksuaalisuus olisi ollut tarkoitus jättää tuonpuoleiseksi, vaan tiedostamattoman käsitteellä seksuaalisuus houkuteltiin ei-diskursiivisesta esiin: symbolisen järjestyksen on ymmärretty ympäröivän reaalisen tehden sen rajojen hahmottamisen mahdolliseksi.

Foucault kirjoittaa repressiohypoteesista, joka muotoutui modernisaation myötä, oli välttämätön biovallalle. Nähdäkseni samalla tavoin kriittiselle miestutkimukselle modernin ja myöhäismodernin rajapinnalle tai siirtymään sijoittuva kriisidiskurssi ja pakonomainen tarve löytää hegemonisia maskuliinisuuksia – sen sijaan, että ajateltaisiin vaihtoehtoisia tapoja olla mies, mitä esimerkiksi toisessa artikkelissa (Nieminen 2006) arvostelen – on välttämättömyys maskuliinisuuden käsitteellistämiseksi.

4.2. Hypoteesi maskuliinisuuden kriisistä

Hardt ja Negri tulkitsevat Foucault'n ennakoiman ja Deleuzden toteaman siirtymän modernista kurinpidollisesta yhteiskunnasta kohti myöhäismodernia kontrolliyhteiskuntaa ilmentävän sitä, että immanenssin vallankumouksellinen taso on jälleen kohtaamassa transsendentin apparaatin kontrolliyhteiskunnassa samalla tavoin kuin immanenssin vallankumouksellinen taso ilmestyi Euroopan näyttämölle renessanssiajan humanismissa.

Euroopassa tapahtui jotain poikkeuksellista. Ihmiset julistautuivat oman elämänsä herroiksi, kaupunkien ja historian tuottajiksi ja taivaiden keksijöiksi. He olivat perineet antiikista ja keskiajalta dualistisen tietoisuuden, hierarkkisen näkemyksen yhteiskunnasta ja metafyy-sisen tieteen idean, mutta tuleville sukupolville he jättivät perinnöksi kokeellisen tieteen idean, konstituentin historia- ja kaupunkikäsityksen, he tulkitsivat olemisen immanentiksi tiedon ja toiminnan kentäksi. Kun ajattelemme tätä alkuvaihetta, joka käynnistyi samanaikaisesti niin politiikassa tieteessä, taiteessa, filosofiassa ja teologiassa, ymmärrämme modernisuudessa vaikuttavien voimien radikaalisuuden. (Hardt & Negri 2005, 84–85.)

Tämä kehitys huipentui kolme sataa vuotta myöhemmin Baruch Spinozan filosofiassa, jossa ”immanenssin ja demokraattisen poliittisen järjestyksen horisontit ovat itse asiassa jo täysin yhteneväiset” (Hardt & Negri 2005, 87). Spinozan filosofia ei perustunut ole- tukselle tuonpuoleisesta luonnollisesta tai jumalallisesta järjestyksestä.

Mutta samoihin aikoihin René Descartes loi pohjan vastavallankumoukselliselle trans- sendentille apparaatille määritellessään tietyytyypisen miehisen järjen käytön ihmisen ja transsendentin välityksen alueeksi sekä sivuutti imaginaation eli mielletiedon merki- tyksen kuten ruumiillisuuden, affektit ja passiot (vrt. Lloyd 2000). Descartesin filosofia, subjektin irrottaminen objektista; ihmisen *cogiton* irrottaminen luonnon välttämättö- myydestä, rakensi perustan porvarilliselle individualismille ja maailmankuvalle, jonka John Locke yhdisti omistusoikeuteen. Porvarillinen yhteiskunta edellyttää abstraktia in- dividualismia oikeuttaakseen moraalisesti olemassaolonsa. Descartesin filosofia ei siten luonut perustaa ainoastaan porvarilliselle ideologialle ja kapitalistisille tuotantosuhteille, vaan myös Foucault'n kuvaamalle biovallalle erottamalla ruumiin ja mielen toisistaan – sekä modernille maskuliinisuudelle.

Nyt tämä moderni maskuliinisuus on murentumassa – olemme siirtymässä miesten mo- neuteen. Aikaisemmin viittasin jo John McInnesiin (1998), joka puhuu maskuliinisuu- den lopusta: maskuliinisuus on modernien kurinpidollisten instituutioiden tuote ja – ku- ten samaisen viidennen artikkelin lopussa totean – sikäli kuin kuriyhteiskuntaa on ajettu alas, seurauksena pitäisi olla myös maskuliinisuutta tuottaneiden koneistojen rappio. McInnesin väite ei ole niin radikaali kuin miltä se kuulostaa, jos ymmärretään tehdä erottelu modernin maskuliinisuuden ja mieheyden välillä, kuten olen ehdottanut. Laca- nilaista psykoanalyttistä diskurssia lainatakseni esimodernissa suvereenivaltaan ja maatalouteen perustuneessa yhteiskunnassa mieheys ymmärrettiin ruumiillisena (penis), modernissa teollisessa yhteiskunnassa maskuliinisuutta tuotettiin ideologiana kurinpi- dollisissa instituutioissa (fallos). Sen sijaan jälkiteollisessa palveluihin ja informaatio- teknologiaan perustuvassa rihmastollisessa kontrolliyhteiskunnassa symbolisen järjes- tyksen etuoikeutettu merkitsijä on imaginaarinen lesbofallos: falloksen ja miehen ruu- miin välinen yhteys kastroituu (mikä olisi aiheuttanut maskuliinisuuden kriisin).

Kriittinen miestutkimus ei ainoastaan kuvaa maskuliinisuuden kriisiä, vaan se on tullut itsessään mahdollistunut osana ”patriarkaatin ja maskuliniteetin kriiseistä (Hänninen

1992, 27)” juontuvaa diskurssia. Kuvaavaa on, että lähes poikkeuksetta miehiä ja maskuliinisuutta käsittelevissä yhteiskuntatieteellisissä, humanistisissa ja terveystieteellisissä artikkeleissa ja kirjoituksissa viitataan nykyään maskuliinisuuden kriisiin, sen tapaiseen tai ainakin esitetään toive uudenlaisesta moninaisemmasta mieheydestä.

Toisaalta ylitsevuotavaa puhetta maskuliinisuuden kriisistä on myös arvosteltu huomauttamalla, että ilmiöissä, joiden on väitetty ilmaisevan maskuliinisuuden kriisiä, ei sinällään ole mitään uutta. Esimerkiksi Tim Edwards (2007) teoksessa *Cultures of Masculinity* myöntää, että miehet ovat menettäneet etuoikeuksiaan yhteiskunnallisissa instituutioissa toisen aallon feminismiin myötä, mutta on mahdotonta vastata kysymykseen, tuntevatko tämän päivän miehet olevansa jotenkin vähemmän miehiä kuin edellisillä vuosikymmenillä. Työ on ollut miehisen identiteetin keskeisimpiä tukipilareita, mutta esimerkiksi siirtyminen teollisesta massatuotannosta jälkiteolliseen palveluihin ja informaatioteknologiaan perustuvaan yhteiskuntaan ei ole mieheydelle sen ongelmallisempi kuin oli sitä ennen siirtymä agraariyhteiskunnasta teolliseen tuotantoon.

Edwardsin mukaan niin ikään huoli poikien koulumenestyksestä on noussut Englannissa – samalla tavoin kuin Suomessa – puheenaiheeksi julkisuudessa kuin kyseessä olisi uusi ilmiö tai pojat olisivat yhtenäinen ryhmä. Työväenluokkalaisilla pojilla – ja usein myös tyttöillä – on aina ollut vaikeuksia soveltua keskiluokan ehdoilla toimivaan koulumaailmaan. Rikostilastoissa ei ole tapahtunut sellaista muutosta, joka selittäisi maskuliinisuuden olevan erityisesti kriisissä juuri nyt: työväenluokkalaiset miehet ovat aina olleet yliedustettuina vankiloissa. Sama koskee miesten terveyttä ja elinikää. Miehet urheilevat, juovat viinaa ja tupakoivat, mutta juuri näillä paheilla miehet yrittävät todistaa sen, ettei maskuliinisuus ole kriisissä ja uusintavat perinteisiä sukupuolirooleja jne.

Edwardsin mukaan puhetta maskuliinisuuden kriisistä harjoittaa lähinnä kaksi tahoja: yliopistotutkijat ja populistiset poliitikot (sikäli kun näitä kahta on mahdollista erottaa toisistaan; jokaisessa on poliitikkoa ja tutkijaa). Nämä kaksi ruokkivat toisiaan.

Yhteiskunta- ja politiikkatieteitä harjoittava tutkija tuottaa puhetta maskuliinisuuden kriisistä, koska se siis auttaa käsitteellistämään mies sukupuolena, objektivoida mies tiedon kohteeksi yhteiskunta- ja politiikkatieteissä. Poliitikolle puolestaan diskurssi maskuliinisuuden kriisistä puolestaan mahdollistaa sellaiseen subjektiposition identifioitu-

misen, josta käsin hän kykenee luomaan lausumia, joilla luoda homososiaalinen yhteys kansanjoukkoihin – ja saada ääniä seuraavissa vaaleissa. Diskurssi maskuliinisuuden kriisistä – olkoon kyseessä tosiasia, kuten useimmat kriittiset miestutkijat olettavat tai ei, kuten Edwards esittää – mahdollistaa siten myös vallankäytön subjekteihin.

Nais- ja miespoliitikkojen henkilöhaastatteluita tutkinut Erkki Railo (2011) kirjoittaa väitöskirjassaan, kuinka miespoliitikkojen ideaalikuva murtui tultaessa 1970-luvulta 2000-luvulle. Ihannemiespoliitikon kuvan muutos on seurannut laajempaa maskuliinisten ihanteiden muutosta. Sen lisäksi, että 1980-luvulta lähtien on niin, että naisiin liitetyt piirteet voivat tulla osaksi ihanteellisena pidettyä mieskuvaa, tutkimuksen sivujuonteena käy ilmi, että yhä useammat miespoliitikot näyttävät mieheyden moninaistumisen myötä tulleen tietoisemmiksi sukupuolen merkityksestä politiikassa. Vaikka diskurssit edelleen määrittelevät mahdolliset lausumat ja subjektin, on poliitikon tai tämän päivän ruhtinaan suhteellinen autonomia lisääntynyt, kiitos minätekniikoiden.

Vuoden 2011 eduskuntavaalien perusteella Timo Soini ja Alexander Stubb muodostavat janan ääripäät, joiden väliin muut miespoliitikot sijoittuivat enemmän tai vähemmän. He kumpikin saivat eduskuntavaaleissa uskomattomat yli 40 000 henkilökohtaista ääntä. Neljännessä artikkelissa esitän, että pitkälti feministisen liikkeen ansiosta naisellisiksi ymmärretyistä ominaisuuksista on tullut hyväksyttävämpiä, mutta Stubbin tyyliiset ylemmän keskiluokan metroseksuaaliset miespoliitikot ovat onnistuneet käyttämään sitä tilaa, jonka naispoliitikot ja naisliike ovat onnistuneet luomaan.

Toisaalta yhteiskunnan feminisoituminen on luonut kysyntää perinteiselle mieskuvalle ja protestimaskuliinisuudelle. Raija Julkunen kirjoittaa – viitaten Jari Heinosen tutkimukseen (2007) – työläismiehen olevan entistä vaikeampi löytää miehisyyttään tilanteessa, jossa pärjätäkseen työläismiehen olisi oltava kielitaitoinen ja sujuvakäyttöinen; tehtävä kompromissi keskiluokan kanssa – feminiiniseksi ymmärretyin kanssa (Julkunen 2010, 250). Hyökkäys yhteiskunnan feminisoitumista ja siihen liittyviä ilmiöitä kuten suomalaisen yhteiskunnan moninaistumista vastaan näyttää tarjoavan kanavan ”miehiselle protestille”. Mutta sen kohteena eivät ole niinkään ne ylemmän keskiluokan miespoliitikot, jotka hyötyvät eniten yhteiskunnan feminisoitumisesta, vaan ne, joilla ei ole samalla tavoin valtaa. Diskurssi maskuliinisuuden kriisistä on myös yksi mahdollinen tapa käsitteellistää vaikkapa perussuomalaisten nousua viime eduskuntavaaleissa.

4.3. Kriittinen miestutkimus ja feministinen teoria

Kriittinen miestutkimus pyrkiessään kriisidiskurssin avulla käsitteellistämään, eli objektivoidaan ja subjektivoimaan, hegemonisen maskuliinisuuden pirstoutumista miesten moneudeksi on ollut myös tuottamassa uusia, myöhäismodernille ominaisia biovallan muotoja. Kontrolliyhteiskunnassa kaikki valtasuhteet ovat immanentteja ja vaikuttavat toinen toisiinsa, eikä feministinen teoria ja kriittinen miestutkimus sen osana voi olla vallalle ulkopuolinen. Foucault'ille tieto ja valta esiintyvät yhdessä: tieto tuottaa valtaa ja valta tuottaa tietoa, valta ymmärretään hallintana ja tieto diskurssina. Markku Koivusalo alleviivaa, että Foucault ei koskaan samaistanut valtaa ja tietoa, vaan pyrki tarkastelemaan lanseeraamansa dispositiivin käsitteen avulla ”niiden toisiaan tukevia historiallisia yhteyksiä, sitä miten verkostollisina strategioina nähdyt taistelevat valtasuhteet saattavat toimia tietynlaisen tiedon mahdollistajana ja jopa sen luojina” (Koivusalo 2012, 145).

Feministinen teorian tiedontuotanto heijastaa hämmästyttävällä tarkkuudella siirtymää kurinpidollisesta yhteiskunnasta kohti kontrolliyhteiskuntaa arvostelemalla ihmisten sukupuolista ja seksuaalista normittamista ja tuottamalla tietoa sukupuolisesta ja seksuaalisesta moneudesta (esim. Repo 2012; Mäkinen 2012). Modernissa kuriyhteiskunnassa biovalta toimi normittamalla ihmisiä mies- ja naiskansalaisuuteen määrällisesti, myöhäismodernissa kontrolliyhteiskunnassa biovalta toimii laadullisesti ruokkien moneudella globaalia kapitalismia ja seksin mediamarkkinoita (vrt. Karkulehto 2012). Foucaultlaisittain tarkasteltuna kriittinen miestutkimuskin enemmän sopeuttaa miehiä uudenlaiseen tilanteeseen kuin emansipoisi miehiä jostain johonkin.

Tässä väitöskirjassa olen esittänyt, kuinka valtio-opillisessa ajattelussa tai politiikan tutkimuksessa mies *sukupuolisena toimijana* on mahdollista paljastaa itselleen ja muille yksinkertaisen itsetunteen sijasta inhimillisenä subjektina. Siinä sivussa olen pyrkinyt hahmottelemaan kaksi vaihtoehtoista tapaa hahmottaa ratkaisua herran ja orjan dialektiikkaan. Hegeliäinen herran ja orjan dialektiikka alkaa siitä, että tietoisuus tähtää herraksi, toinen alistetaan orjaksi. Näin sekä herran että orjan identiteetti eivät enää määräydy itsensä kautta. Tästä myös seuraa, että herra ei ole itsenäinen; herratietoisuus on riippuvainen orjasta. Herra on olemassa herrana vain niin kauan kun orjan tietoisuus on oikealla tavalla hänen käytössään. Näin tilanne kääntyy orjan eduksi. Orja onkin Hege-

lin dialektiikassa varsinainen poliittinen subjekti, ei ainoastaan antamalla peilin herran tietoisuudelle, vaan myös kytkeytymällä suoremmin materiaaliseen todellisuuteen.

Artikkeleissa olen käsitellyt sitä, mitä aineksia tämän päivän keskeiset feminismin teoreetikot antavat kriittiselle miestutkimukselle sen pyrkiessä vastaamaan kriisidiskurssiin ja ”immanenssin vallankumouksellisen tason” kohtaamisen haasteisiin. Ne voidaan myös hahmottaa vastauksina hegeliläisen herran ja rengin dialektiikkaan.

Rosi Braidottin ratkaisu ”immanenssin vallankumouksellisen tason” kohtaamisen haasteeseen on ”kvasitranssendentaalisen” luominen, sukupuolieron strateginen olemuslistaminen. Näin sukupuoli säilyisi symbolisen järjestyksen ulkopuolisena, ei-diskursiivisena, ja se mahdollistaisi feministisen politiikan sijoittumisen vastarintana fallogosentrisen symboliselle järjestykselle ulkopuolisena. Kriittisen miestutkimuksen taktiikka osana Braidottin kuvaamaa strategiaa olisi uusien maskuliinisten ajattelutapojen kehittäminen ja sukupuolieron etiikan huomioon ottaminen. Braidottin strategia on jokseenkin samanlainen kuin esimerkiksi Slavoj Žižekin, joka antaa ymmärtää – kuten ensimmäisessä artikkelissa osoitan (Nieminen 2004) – reaalisen eli ei-diskursiiviseen mahdollistavan politiikan, estävän vajoamisen hegeliläis-kojevèlaiseen historian loppuun.

Butlerin näkemys on se, että reaalinen tai transsendentiksi korotettu ei-diskursiivinen on lähinnä symbolisesta järjestyksestä käsin luotu fantasia tai ideologia. Näin hän asettuu nähdäkseen pitkälti samaan asentoon kuin Hardt ja Negri, joiden mielestä transsendentiksi korotettujen instituutioiden kuten jumalan, valtion tai sukupuolieron (jota he eivät kuitenkaan eksplisiittisesti jostain syystä ota esille tuotannossaan) tiputtaminen valtaistuimeltaan tai niiden paljastuminen imaginaarisiksi entiteeteiksi on lupaus kapitalistisen järjestelmän lopunajoista, koska kapitalistinen järjestelmä on tarvinnut Toisen olemassaololleen. Butlerille poliittinen vastarinta ei sijoitu transsendenttiin tai ei-diskursiiviseen vaan nimenomaan symbolisen järjestyksen sisälle. Tässä mielessä Butler on immanenssin ajattelija ymmärtäen maailman meille välittömästi annettuna. Miesten historiallinen tehtävä olisi vikuroida ja kierouttaa omaa sukupuolisuuuttaan.

Yhteenvedon voimme todeta myöhäismodernissa politiikka/sukupuoli tulee käsitteellistetyksi performatiivina ja kamppailuna tunnustuksesta (Butler) tai sitten eroja vahvistavana vähemmistöksi-tulemisena (Braidotti) ilman yhteistä arvonmittaa tai kieltä, jolloin

koko herran ja orjan dialektiikka pyritään ohittamaan. Paul Verhaeghen on ilmaissut saman asian sanomalla: ”Tämä [kapitalistinen] diskurssi kieltää symbolisen kastration ja käskee subjektia suoraan *jouissanceen* [nautintoon] objektien moninaisuuden avulla” (Verhaeghen 2010, 52.) Kriittinen miestutkimus on pyrkimystä itsetietoisuuteen puolisyyntä, eläimellisyydestä ja yksinkertaisesta itsetunteesta; objektivoida miehet sukupuolisina subjekteina, jotta he kykenisivät rakentamaan eettisen suhteen naisiin, toisiin miehiin ja ennen kaikkea itseensä. Samalla se on osa myöhäismodernin hallinnan teknologiaa, kontrolliyhteiskunnan tiedontuotantoa ja luo uuden näkökulman sukupuolittuneeseen valtaan, politiikkaan ja politiikan tutkimukseen.

Lähdeluettelo:

Aalto, Ilana (2012): *Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskus: Jyväskylä.

Ahlbäck, Anders (2010): *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939*. Väitöskirja: Åbo Akademi.

Ahmed, Sarah (2004): *Cultural Politics of Emotion*. Routledge: London & New York.

Alasuutari, Pertti & Ritva Nätkin & Pekka Sulkunen & Merja Kinnunen (1985): *Lähiöravintola*. Otava: Helsinki.

Alhanen, Kai (2007): *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Gaudeamus: Helsinki.

Althusser, Louis (1984): *Ideologiset valtiokoneistot*. Vastapaino & Kansankulttuuri: Tampere. (Alkuteos: Positions, 1976).

Andersson, Benedict (2007): *Kuvitellut yhteisöt: Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: Imagined communities, 1983.)

Arhinmäki, Paavo (2012): *Miehistä on Moneksi – Tulevaisuuden miespolitiikan haasteita. Teoksessa Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere University Press: Tampere.

Austin, J. L. (1962): *How to do things with words*. Clarendon Press: Oxford.

Barrett, Michèle (1985): *Nykyajan alistettu nainen*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos Women's Oppression Today, 1984)

Balibar, Étienne (1994): *Spinoza, the Anti-Orwell: The Fear of the Masses*. Teoksessa *Masses, Classes, Ideas: Studies on Politics and Philosophy Before and After Marx*.

Routledge: London & New York. (Alun perin julkaistu lehdessä: *Les temps modernes*, 1985).

Barad, Karen (2007): *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press: Durham.

Bauman, Zygmunt (2002): *Notkea moderni*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos *Liquid Modernity*, 2000).

Beck, Ulrich (1995): Poliitiikan uudelleenkeksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio*. (Toim.) Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: *Reflexive modernization*, 1994.)

Braidotti, Rosi (1993): *Riitasointuja*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: *Patterns of Dissonance*, 1991).

Braidotti, Rosi (1994): *Nomadic subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. Columbia University Press: New York.

Braidotti, Rosi (2002): *Metamorphoses: Towards a Materialist theory of Becoming*. Polity Press: Cambridge.

Braidotti, Rosi (2011): *Nomadic subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory. Second edition*. Columbia University Press: New York.

Braidotti, Rosi & Judith Butler (1994): Feminism by any other name. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 6:2&3, 27–61.

Butler, Judith (1993): *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of Sex*. Routledge: London & New York.

Butler, Judith (1997a): *Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford University Press: Stanford.

Butler, Judith (1997b): *Excitable Speech: a Politics of the Performative*. Routledge: London & New York.

Butler, Judith (2004): *Undoing Gender*. Routledge: London & New York.

Butler, Judith (2006): *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus: Helsinki. (Alkuteos: Gender trouble, 1990.)

Carver, Terrell (2004): *Men in Political Theory*. Manchester University Press: Manchester.

Connell, R. W. (1987): *Gender and Power*. Polity Press: Cambridge.

Connell, R. W. (1995): *Masculinities*. Polity Press: Cambridge.

Connell, R. W. (2000): *Men and Boys*. Polity Press: Cambridge.

Connell, R. W & Tim Carrigan & John Lee (1985): Towards a New Sociology of Masculinities. *Theory and Society* 14:5, 551–604.

Connell, R. W. & James W. Messerschmidt (2005): Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Theory & Society* 19:6, 829–859.

Copjec, Joan (1994): *Read My Desire: Lacan Against the Historicists*. The MIT Press: Cambridge.

Debord, Guy (2005): *Spektaakkeliyhteiskunta*. Summa: Helsinki. (Alkuperäisteos: La Société du Spectacle, 1967.)

Deleuze, Gilles (2005): *Haastatteluja*. Tutkijaliitto: Helsinki.

- Deleuze, Gilles & Felix Guattari (1987): *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. University of Minnesota Press: Minneapolis. (Alkuperäisteos: Capitalisme et schizophrénie. Mille Plateaux, 1980).
- Deleuze, Gilles & Félix Guattari (2007): *Anti-Oedipus. Kapitalismi ja skitsofrenia*. Tutkijaliitto: Helsinki. (Alkuperäisteos: Capitalisme et schizophrénie. L'anti-Oedipe, 1972).
- Demetriou, Demetrakis Z. (2001): Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique. *Theory and Society* 30:3, 337–361.
- Dreyfus & Rabinow (1983): *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics. With an Afterword by and an Interview with Michel Foucault*. (Second edition). The University of Chicago Press: Chicago.
- Echols, Alice (2003): *Uhoa ja unelmia: 60-luvun jälkijärityksiä*. Like: Helsinki. (Alkuteos: Shaky Ground, 2002).
- Edwards, Tim (2007): *Cultures of Masculinity*. Routledge: London & New York.
- Eribon, Didier (1993): *Michel Foucault*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: Michel Foucault, 1991).
- Foucault, Michel (1988a): The Return of Morality. Teoksessa *Politics, Philosophy, Culture: interviews and other writings of Michel Foucault 1977–1984*. Routledge: London & New York.
- Foucault, Michel (1988b): The Political Technology of Individuals. Teoksessa *Technologies of the Self. A Seminar with Michel Foucault*. Tavistock: London.
- Foucault, Michel (1998a): *Seksuaalisuuden historia: tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä*. Gaudeamus: Helsinki. (Alkuteos: Histoire de la sexualité: La volonté de savoir, 1976; L'usage des plaisirs, 1984; Le souci de soi, 1984).

- Foucault, Michel (1998b): *Foucault/Nietzsche*. Tutkijaliitto: Helsinki.
- Foucault, Michel (2000): *Tarkkailla ja rangaista*. Otava: Helsinki. (Alkuteos: *Surveiller et punir*, 1975).
- Foucault, Michel (2005): *Tiedon arkeologia*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: *L'archéologie du savoir*, 1969).
- Foucault, Michel (2010): *Sanat ja asiat*. Gaudeamus: Helsinki. (Alkuteos: *Les mots et les choses*, 1966).
- Firestone, Shulamith (1970): *The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution*. Morrow: New York.
- Fraser, Nancy (1985): Michel Foucault: A “Young Conservative”. *Ethics* 96:1, 165–184.
- Giddens, Anthony (1995): Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa: *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio*. (Toim.) Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: *Reflexive modernization*, 1994.)
- Giddens, Anthony (2001): *Sociology (4th edition)*. Cambridge: Polity Press.
- Grosz, Elisabeth (1995): *Space, Time and Perversion: Essays on the Politics of Bodies*. Routledge: London & New York.
- Gordon, Colin (1992): Governmental Rationality: An Introduction. Teoksessa *The Foucault Effect*. (Toim.) Burchell, Graham & Colin Gordon & Peter Miller. The University of Chicago Press: Chicago.
- Gramsci, Antonio (1979): *Vankilavihkot: valikoima*. Kansankulttuuri: Helsinki. (Alkuteos: *Quaderni del carcere*, 1975).

- Haavio–Mannila, Elina (1968): *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttuvat roolit*. WSOY: Helsinki.
- Halberstam, Judith (2002): *The good, the bad and the ugly: men, women and masculinity*. Teoksessa *Masculinity studies & feminist theory: New Directions*. (Toim.) Judith Kegan Gardiner. Columbia University Press: New York.
- Haraway, Donna (2003): *Manifesti kyborgseille: tiede, teknologia ja sosialistinen feminismi 1980–luvulla*. Teoksessa *Luonnon politiikka* (Toim.) Yrjö Haila & Ville Lähde. (Julkaistu alun perin *Socialist Review* -lehdessä vuonna 1986 nimellä: *A Manifesto for Cyborgs*). Vastapaino: Tampere.
- Hardt, Michael (1993): *Gilles Deleuze: An Apprenticeship in Philosophy*. University of Minnesota Press: Minnesota.
- Hardt, Michael & Antonio Negri (2005): *Imperiumi*. WSOY: Helsinki. (Alkuteos: *Empire*, 2000).
- Hearn, Jeff (1997): *The Implication of Critical Studies on Men*. *Nora* 1:1, 48–60.
- Hearn, Jeff (2004): *From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men*. *Feminist Theory* 5:1, 49–72
- Hearn, Jeff (2005): *Miesten ja maskuliinisuuksien sukupuolistuminen tieteessä, tiedeyhteisössä ja tutkimuksessa*. Teoksessa *Tiede, tieto ja sukupuoli*. (Toim.) Liisa Husu & Kristina Rolin. Gaudeamus: Helsinki.
- Hearn, Jeff & Emmi Lattu & Teemu Tallberg (2003): *Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa*. *Naistutkimus – Kvinnosforskning* 16:1, 18–23.
- Heinonen, Jari (2006): *Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupuolvea rakennemuutosten Suomessa*. Yliopistopaino: Helsinki.

Hekanaho, Pia Livia (2009): Performatiivinen sukupuoli-teoria, sukupuoli-ero ja sukupuolittumisen kaavat: Mihin Butler-kritiikkiä tarvitaan? *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 51:3, 4–20.

Helén, Ilpo (1997): *Aidin elämän politiikka*. Gaudeamus: Helsinki.

Holland, Eugene W. (1999): *Deleuze and Guattari's Anti-Oedipus: Introduction to Schizoanalysis*. Routledge: London & New York.

Homanen, Riikka (2012): *Doing Pregnancy, the Unborn, and the Maternity Healthcare Institution*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.

Huuki, Tuija (2010): *Koulupoikien statuskamppailu väkivallan ja välittämisen valokiilassa*. Väitöskirja: Oulun yliopisto.

Hännikäinen, Jorma (1992): Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 5:2, 26–33.

Hänninen, Sakari & Jouko Karjalainen (1997): Foucault ja hallinnoimisen ongelma. Teoksessa *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten tukien hallinnoimisesta*. (Toim.) Hänninen, Sakari & Jouko Karjalainen Gaudeamus: Helsinki.

Ingström, Pia (2007): *Lentävä feministi ja muita muistoja 1970-luvulta*. Schildts: Helsinki. (Alkuteos: *Den flygande feministen och andra minnen från 70-talet*, 2007).

Irigaray, Luce (1985): *The sex which is not one*. Cornell University Press: Ithaca. (Alkuteos: *Ce sexe qui n'en est pas un*, 1977.)

Irigaray, Luce (1996): *Sukupuolieron etiikka*. Gaudeamus: Helsinki. (Alkuteos: *Ethique de la différence sexuelle*, 1984).

Jakonen, Mikko & Jukka Peltkoski & Akseli Virtanen (toim.) (2006): *Uudentyön sanakirja*. Tutkijaliitto: Helsinki.

Jokinen, Arto (1999): Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press: Tampere.

Jokinen, Arto (2000): *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere University Press: Tampere.

Jokinen, Arto (2012): Johdanto. Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere University Press: Tampere.

Jokinen, Arto & Anders Ahlbäck & Kirsi Kinnarinen (2012): Näkymätön sukupuoli näkyväksi. Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere University Press: Tampere.

Jokinen, Eeva (2013): Prekaari sukupuoli. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 26:1, 5–18.

Julkunen, Raija (1994): *Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä*. Teoksessa *Naisten hyvinvointivaltio*. (Toim.) Anneli Anttonen & Lea Henriksson & Ritva Nätkin. Vastapaino: Tampere.

Julkunen, Raija (2008): *Uuden työn paradoksit: keskustelua 2000-luvun työprosess(e)ista*. Vastapaino: Tampere.

Julkunen, Raija (2010): *Sukupuolen järjestyksen ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino: Tampere.

Karkulehto, Sanna (2012): *Seksin mediamarkkinat*. Gaudeamus: Helsinki.

Karkulehto, Sanna (2008): ”Tää poika lähtee Helsinkiin”: myyttis-ideologinen matka maskuliinisuuteen televisioelokuvassa *Simpauttaja*. *Lähikuva* 21:1, 42–59.

Katz, Jackson (2013): *Leading Men: Presidential Campaigns and the Politics of Manhood*. Interlink: Northampton.

- Keränen, Marja (1989): Miehet politiikkatieteen subjekteina. Teoksessa *Naisten tieto*. (Toim.) Sara Heinämaa. Art House: Juva.
- Keränen, Marja (1993): *Modern Political Science and Gender. A Debate Between Deaf and Mute*. Väitöskirja: Jyväskylän yliopisto.
- Kimmel, Michael S. (1997): Masculinity as Homofobia. Fear, Shame and Silence in the Construction of Sexual Identity. Teoksessa *Toward a New Psychology of Gender*. (Toim.) Mary M. Gergen & Sara N. Davis. Routledge: New York and London: Routledge.
- Kortteinen, Matti (1982): *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Otava: Helsinki.
- Koivunen, Anu (2012): Jyrki Kataisen kyneleet eli sivustakatsojan valta. Teoksessa *Kuinka meitä kutsutaan*. (Toim.) Anu Koivunen & Mikko Lehtonen. Vastapaino: Tampere.
- Koivusalo, Markku (2012): *Kokemuksen politiikka. Michel Foucault'n ajattelujärjestelmä*. Tutkijaliitto: Helsinki.
- Kojève, Alexander (2012): *Johdatus Hegelin lukemiseen. Vuosien 1933–1939 luennot Hengen fenomenologiasta École des Hautes Étudesissa*. Tutkijaliitto: Helsinki. (Alkuperäisteos: Introduction à la lecture de Hegel, 1947.)
- Kusch, Martin (1993): *Tiedon Kentät ja kerrostumat. Michel Foucault'n tieteentutkimuksen lähtökohdat*. Pohjoinen: Oulu.
- Kuusipalo, Jaana (2011): *Sukupuolittunut poliittinen edustus Suomessa*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.
- Lahtinen, Mikko (1997): *Niccolò Machivelli ja aleatorinen materialismi – Louis Althusser ja Machivellin konjunktuurit*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.

Lauretis, Teresa de (2004): *Itsepäinen vietti: Kirjoituksia sukupuoliesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta*. Vastapaino: Tampere.

Lehtonen, Mikko (1995): *Pikku jättiläisiä. Maskuliinisuuden kulttuurinen rakentuminen*. Vastapaino: Tampere.

Lehtonen, Mikko (1998): *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Vastapaino: Tampere.

Lloyd, Genevieve (2000): *Miehin järki: ”mies” ja ”nainen” länsimaisessa filosofiassa*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos: *Man of reason*, 1984).

Löfström, Jan (1999): *Sukupuoliero agraarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Manninen, Sari (2010): *Iso, vahva, rohkee – kaikenlaista. Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa*. Väitöskirja: Oulun yliopisto.

MacInnes, John (1998): *The End of Masculinity*. Open University Press: Buckingham

McDowell, Linda (1997): *Capital Culture: Gender at Work in the City*. Blackwell: Oxford.

Mickwitz, Margaretha (2008): Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu. Teoksessa *Roolien murtajat: Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. (Toim.) Margaretha Mickwitz, & Agneta von Essen & Elisabeth Nordgren. Helsinki: Gaudeamus.

Moi, Toril (1990): *Sukupuoli/teksti/valta. Feministinen kirjallisuusteoria*. Vastapaino: Tampere. (Alkuteos *Sexual/Textual Politics*, 1985).

Mäkinen, Katariina (2012): *Becoming Valuable Selves. Self-Promotion, Gender and Individuality in Late Capitalism*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.

Nieminen, Jiri (2004): Psykoanalyttinen teoria ja performatiivinen politiikkakäsitys: ruumis ja sukupuoli poliittisena merkitsijänä Judith Butlerin mukaan. *Politiikka* 46:4, 292–300.

Nieminen, Jiri (2006): Maskuliinisuus ja hegemonia – kysymyksiä kriittisen miestutkimuksen politiikasta ja epistemologiasta. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 19:1, 17–29.

Nieminen, Jiri (2010a): Kriittinen miestutkimus ja nomadinen feminismi. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 52:1, 33–43.

Nieminen, Jiri (2010b): Hegemoninen maskuliinisuus Suomen poliittisessa järjestelmässä ja politiikan tutkimuksessa – eli Alexander Stubbin seikkailut kontrolliyhteiskunnassa. *Politiikka* 23:3, 31–42.

Nieminen, Jiri (2011): Kolmannen aallon oikeistoradikalismien sukupuolittunut kannatus: poliittinen tyyli ja nuoret miehet. *Politiikka* 24:4, 303–311.

Nieminen, Jiri (2013): Suomalaisten miespoliitikkojen mediajulkisuudenhallinta ja modernin maskuliinisuuden kriisi myöhäismodernissa. (Artikkelikäsikirjoitus)

Nussbaum, Martha (1999): The Professor of Parody. *The New Republic*. Vol. 220:8, 37–45.

Norocel, Ov Cristian (2010): Constructing radical right populist resistance: metaphors of heterosexist masculinities and the family question in Sweden. *Nordic Journal for Masculinity Studies* 5:2, 169–183.

Ojakangas, Mika (1997): *Lapsuus ja auktoriteetti*. Tutkijaliitto: Helsinki.

Oksanen, Atte (2006): *Haavautuva minuus: väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa*. Väitöskirja: Tampereen yliopisto.

- Parikka, Jussi (2004): *Koneoppi. Ihmisen, teknologian ja median kytkennät*. Tammer-Paino: Tampere.
- Pitkin, Hanna Fenichel (1984): *Fortune Is a Woman: Gender and Politics in the Thought of Niccolò Machiavelli*. University Of Chicago Press: Chicago.
- Pulkkinen, Tuija (1998): *Postmoderni politiikan filosofia*. Helsinki: Gaudeamus. (Alkuteos: Postmodern and the Political Agency, 1996).
- Pulkkinen, Tuija (1999): Seksistä sukupuoleen. Seksistä eroon pohjoismaisittain eli Foucault-käännösten politiikkaa. *Tiede & edistys* 24:1, 61–64.
- Pulkkinen, Tuija (2000): Judith Butler – sukupuolen suorittamisen teoreetikko. Teoksessa *Feministejä – aikamme ajattelijoita*. (Toim.) Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen & Marianne Liljeström. Tampere: Vastapaino.
- Pulkkinen, Tuija (2011): J. V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys. Teoksessa *Siveellisyydestä seksuaalisuuteen*. (Toim.) Tuija Pulkkinen & Antu Sorainen. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.
- Railo, Erkkä (2011): *Henkilökohtainen on poliittista. Neuvottelu politiikan sukupuolittuneesta työnjaosta Annan julkaisemissa poliitikkojen henkilökuvinna vuosina 1975–2005*. Väitöskirja: Turun yliopisto.
- Relander, Jukka (1994): *Äidinkullat partiossa: suomalaisen partiopojan psykohistoria 1920–1950*. Teoksessa *Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan*. (Toim.) Jorma Sipilä & Arto Tiihonen. Vastapaino: Tampere.
- Repo, Jemima (2011): *The Biopolitics of Gender*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Roman-Lagerspetz, Sari (2009): *Striving for the Impossible : The Hegelian background of Judith Butler*. Helsingin yliopisto: Helsinki.

- Roman–Lagerspetz, Sari (2010): Judith Butlerin hegeliläinen tausta. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 52:1, 6–30.
- Roos, J–P. & Eeva Peltonen (1994): *Miesten elämää: kirjoituksia miesten elämäkerrasta*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.
- Ruoho, Iris & Laura Saarenmaa (2010): *Edunvalvonnasta elämänpolitiikkaan. Naistenlehdet journalismina ja julkisuutena*. Journalismin tutkimusyksikkö: Tampereen yliopisto.
- Sarelin, Mikael (2013): *Krigaren och transvestiten. Gestaltningar av maskuliniteter i finländsk black metal*. Väitöskirja: Åbo Akademi.
- Saresma, Tuija (2012): ”Miesten tasa–arvo” ja kaunapuhe blogikeskustelussa. Teoksessa Sukupuoli NYT! (Toim.) Hannele Harjunen & Tuija Saresma. Kampuskustannus: Jyväskylä.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (1990): *Epistemology of the Closet*. University of the California Press: Berkeley.
- Siltala, Juha (1988a): Symbioottisesta hallintapakosta suhteelliseen toimitavapauteen – psykohistorian ulottuvuus? II. *Tiede & Edistys* 13:2, 134–147.
- Siltala, Juha (1988b): Symbioottisesta hallintapakosta suhteelliseen toimitavapauteen – psykohistorian ulottuvuus? II. *Tiede & Edistys* 13:3, 232–244.
- Siltala, Juha. (1994): *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Otava: Helsinki.
- Siltala, Juha (2009): *Sisällissodan psykohistoria*. Otava: Helsinki.
- Sipilä, Jorma & Arto Tiihonen (toim.) (1994): *Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino: Tampere.

- Snellman, J. V. (2000a): Akateemisesta opiskelusta. Teoksessa *Snellmanin kootut teokset, osa 2*. Edita: Helsinki. (Ilmestynyt alun perin 1840).
- Snellman, J. V. (2000b): Valtiooppi. Teoksessa *Snellmanin kootut teokset, osa 5*. Edita: Helsinki. (Ilmestynyt alun perin 1842).
- Soilevuo Grønnerød, Jarna (2005): *Miesten kesken, naisten silmin: Tutkijanaisen naistutkimuksia miesten välisistä suhteista*. Väitöskirja: Joensuu yliopisto.
- Sorainen, Antu (2005): *Rikollisia sattumalta? Naisten keskinäistä haureutta koskevat oikeudenkäynnit 1950-luvun Itä-Suomessa*. Väitöskirja: Helsingin yliopisto.
- Suoninen, Eero (1999): Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa *Diskurssianalyysi liikkeessä*. (Toim.) Arja Jokinen & Kirsi Juhila ja Eero Suoninen Vastapaino: Tampere.
- Suoranta, Anu (2009): *Halvennettu työ. Pätkätyö ja sukupuoli sopimusyhteiskuntaa edeltävissä työmarkkinakäytännöissä*. Vastapaino: Tampere.
- Stoller, Robert (1968): *Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity*. Science House: New York.
- Stålström, Olli (1997): *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. Gaudeamus: Helsinki.
- Särrmä, Saara (2007): Feministisen tutkimuksen ja valtavirran sukulaisuussuhteet kansainvälisen politiikan tieteenalalla. *Kosmopolis* 37:1, 46–58.
- Tallberg, Teemu. 2009. *The Gendered Social Organisation of Defence: The Ethnographic Case Studies in the Finnish Defence Forces*. Väitöskirja: Svenska handelshögskolan, Helsinki.

Theweleit, Klaus. 1989. *Male fantasies, volume 2 – psychoanalyzing the white terror*. Cambridge: Polity Press. (Alkuteos Männerphantasien, Bd. 2: Männerkörper. Zur Psychoanalyse des Weißen Terrors, 1978).

Tiihonen, Arto. 2002. *Ruumista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä ja urheilijoita?* Jyväskylä: Likes.

Tuhkanen, Mikko (2005): Judith Butler, Gilles Deleuze ja tulemisen kysymys. *Naistutkimus – Kvinnosforskning* 18:2, 4–14.

Verhaeghen, Paul (2010): *Identiteetti etsimässä peiliä*. Teoksessa *Media ja identiteetti*. (Toim.) Janne Kurki. Apeiron kirjat: Helsinki.

Vähämäki, Jussi (2007): Uusi työ ja tasa-arvo. Teoksessa *Mies vailla tasa-arvoa*. (Toim.) Arno Kotro & Hannu T. Sepponen. Tammi: Helsinki.

Vähämäki, Jussi (2009): *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Like: Helsinki.

Werner, Laura (2010): The Gender of Spirit: Identity, Negativity, Love. Teoksessa *Hegel's Philosophy and Feminist Thought Beyond Antigone?* (Toim.) Kimberly Hutchings & Tuija Pulkkinen. Palgrave Macmillan: New York.

Wetherell, Margaret & Nigel Edley (1999): Negotiating Hegemonic Masculinity: Imaginary Positions and Psycho-Discursive Practices. *Feminism & Psychology* 9:3, 335–356.

Whitehead, Stephen (2002): *Men and Masculinities*. Malden: Blackwell.

Willis, Paul (1984): *Koulunpenkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt?* Vastapaino: Tampere.

Wright, Georg Henrik von (1971): *Explanation and Understanding*. Routledge & Kegan Paul: London.

English summary:

From hegemonic masculinity to diversity of men. Critical studies on men and masculinities becoming possible in political science

This dissertation examines the relationship between critical studies on men and post-structuralist feminist theory, especially Judith Butler's theory of gender performativity and Rosi Braidotti's nomadic feminism, by asking how it has become possible to produce knowledge on men and masculinities in political science and why it has taken place in the last decade. The study consists of an overview with an introduction and four articles, originally published in academic journals in 2004–2010, and one unpublished article manuscript. Critical studies on men discuss how men and masculinities are gendered, and how those gendering processes intersect with other power relations and social divisions.

Thesis theoretical conclusion presents that critical studies on men and masculinities have become possible in political science during the last decade because: (1) We have moved from modern industrial disciplinary society to a service and information technology based late modern society of control, and it has effected the ideological superstructure such as negotiation of gender order and sexual difference. (2) Feminist theory has created the kind of concepts, theories and methodologies that have made it possible to, in the Foucauldian sense, objectify men as a gender, problematize masculinities and put them into the discourse of political science.

The central theoretical framework of the thesis is R. W. Connell's concept of hegemonic masculinity, which I understand as an ideal image or fantasy of modern male citizenship produced by normative discipline institutions or ideological state apparatuses. I argue that male politicians try to identify the hegemonic discursive or embodied position performing masculinity in order and to create a homo-social relationship to their potential supporters and voters. But in the late modern society of control there is no more a single hegemonic masculinity, but diversity of men. Following Michel Hardt's and Antonio Negri's interpretation of Gilles Deleuze we could say that the function of power in late-modern society of control is rather molecular than molar, and critical studies on men underlining the diversity of men is a part of this new paradigm of power.

In the empirical part of this study I argue that in the late modern society of control performatives of hegemonic masculinity has been broken in the Finnish politics. Alexander Stubb performs a new upper middle-class metrosexual hegemonic masculinity and Timo Soini performs the traditional hegemonic masculinity of modern disciplinary society that in late modern appears as protest masculinity. It seems that these two performatives of hegemonic masculinity have created a continuum in media publicity in the last years.

Artikkelit